

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

EKONOMINĖ ANALITIKA

Simonos Statauskaitės

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS EKONOMINIS POVEIKIS LIETUVAI	ECONOMIC IMPACT OF WAR REFUGEES FROM UKRAINE ON LITHUANIA
--	--

Darbo vadovė: Prof. Dr. Gindrutė Kasnauskienė

Vilnius, 2025 m.

TURINYS

IVADAS	6
1. TEORINĖS KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS EKONOMINIO POVEIKIO PRIELAIDOS	9
1.1. Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis priimančioms ES šalims	10
1.2. Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis Lietuvai	15
1.3. Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai ir integracija Lietuvoje	19
1.4. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio Lietuvos ekonomikai struktūra	23
2. KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS EKONOMINIO POVEIKIO LIETUVAI TYRIMO METODOLOGIJA	30
2.1. Tyrimo metodai	30
2.2. Duomenys ir kintamieji	32
2.3. Tyrimo prielaidos	33
2.4. Tyrimo hipotezės	35
2.5. Tyrimo apribojimai	37
3. KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS EKONOMINIO POVEIKIO LIETUVAI VERTINIMAS	38
3.1. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos darbo rinkai	38
3.2. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos vidaus vartojimui ir infliacijai	49
3.3. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos viešiesiems finansams	52
3.4. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikos augimui	56
3.5. Pagrindinės tyrimo išvados	58
3.6. Rezultatai ir diskusija	60
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	64

SANTRAUKA	68
SUMMARY	69
PRIEDAI	70
1 priedas. TPD ir karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas Lietuvoje	70
2 priedas. Teorinės pabėgėlių ekonominio poveikio prielaidos	72
3 priedas. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams ES šalyse	74
4 priedas. Mokslinėje literatūroje apie poveikį ES šalims taikomų metodų apžvalga	75
5 priedas. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams Lietuvoje	79
6 priedas. Mokslinėje literatūroje apie poveikį Lietuvai taikomų metodų apžvalga	80
7 priedas. Laiko eilučių stacionarumo testų ADF ir KPSS rezultatai	83
8 priedas. Tyrimo hipotezės ir jų pagrindimas mokslinėje literatūroje	84
9 priedas. Empirinio tyrimo kintamieji	85
10 priedas. Darbo rinkos kanalo empiriniai modeliai ir rezultatai	88
11 priedas. IRF: darbo rinkos rodiklių reakcija	90
12 priedas. Poveikio vartojimui ir infliacijai modelių rezultatai	92
13 priedas. IRF: vartojimo ir infliacijos reakcija	93
14 priedas. Poveikio viešiesiems finansams modelių rezultatai	94
15 priedas. IRF: viešųjų finansų rodiklių reakcija	95
16 priedas. Poveikio ekonomikos augimui modelių rezultatai	97
17 priedas. IRF: ekonomikos augimo (BVP) reakcija	98
18 priedas. Poveikio nagrinėjamiems ekonominiams kanalams įvertinimo rezultatai	99

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė: <i>Darbo rinkos kanalo poveikio veiksniai</i>	24
2 lentelė: <i>Vidaus paklausos ir vartojimo kanalo poveikio veiksniai</i>	25
3 lentelė: <i>Viešųjų finansų kanalo poveikio veiksniai</i>	27
4 lentelė: <i>Ekonomikos augimo kanalo poveikio veiksniai</i>	28
5 lentelė: <i>Pagrindiniai tyrimo kintamieji</i>	33
6 lentelė: <i>Tyrimo hipotezės</i>	36
3 priedo 1 lentelė: <i>Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams ES šalyse</i>	74
5 priedo 1 lentelė: <i>Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams Lietuvoje</i>	79
7 priedo 1 lentelė: <i>Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams Lietuvoje</i>	83
8 priedo 1 lentelė: <i>Tyrimo hipotezės ir jų pagrindimas mokslinėje literatūroje</i>	84
9 priedo 1a lentelė: <i>Darbo rinkos kanalo tyrimo kintamieji</i>	85
9 priedo 1b lentelė: <i>Vartojimo ir infliacijos kanalo tyrimo kintamieji</i>	86
9 priedo 1c lentelė: <i>Viešųjų finansų kanalo tyrimo kintamieji</i>	86
9 priedo 1d lentelė: <i>Ekonomikos augimo kanalo tyrimo kintamieji</i>	87
10 priedo 1 lentelė: <i>Darbo rinkos kanalo empiriniai modeliai ir rezultatai</i>	88
12 priedo 1 lentelė: <i>Poveikio vartojimui ir infliacijai modelių rezultatai</i>	92
14 priedo 1 lentelė: <i>Poveikio viešiesiems finansams modelių rezultatai</i>	94
16 priedo 1 lentelė: <i>Poveikio ekonomikos augimui modelių rezultatai</i>	97
18 priedo 1 lentelė: <i>Poveikio nagrinėjamiems ekonominiams kanalams įvertinimo rezultatai</i>	99

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas: <i>Laikinosios apsaugos sprendimų skaičius ES valstybėse, 2022–2025 m.</i>	9
2 paveikslas: <i>Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas į Lietuvą padieniui 2022–2025 m.</i>	20
3 paveikslas: <i>Karo pabėgėlių iš Ukrainos Lietuvoje pasiskirstymas pagal amžių ir lytį</i>	22
4 paveikslas: <i>Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvos ekonomikai struktūra</i>	29
5 paveikslas: <i>Darbo jėgos struktūrinė dekompozicija</i>	39
6 paveikslas: <i>Užimtumo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija pagal ekonominės veiklos sektorius</i>	42
7 paveikslas: <i>Poveikio užimtumui dekompozicija per nedarbo lygį</i>	43
8 paveikslas: <i>Darbo užmokesčio metinio augimo struktūrinė dekompozicija</i>	45
9 paveikslas: <i>Dirbtų valandų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija</i>	47
10 paveikslas: <i>Namų ūkių vartojimo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija</i>	50
11 paveikslas: <i>Infliacijos struktūrinė dekompozicija</i>	51
12 paveikslas: <i>Valdžios sektoriaus pajamų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija</i>	54
13 paveikslas: <i>Valdžios sektoriaus išlaidų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija</i>	55
14 paveikslas: <i>Valdžios sektoriaus balanso metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija</i>	55
15 paveikslas: <i>Ekonomikos augimo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija</i>	58
11 priedo 1a paveikslas: <i>IRF: darbo jėgos metinio pokyčio reakcija</i>	90
11 priedo 1b paveikslas: <i>IRF: užimtumo metinio pokyčio reakcija</i>	90
11 priedo 1c paveikslas: <i>IRF: darbo užmokesčio metinio pokyčio reakcija</i>	91
11 priedo 1d paveikslas: <i>IRF: dirbtų valandų skaičiaus metinio pokyčio reakcija</i>	91
13 priedo 1a paveikslas: <i>IRF: namų ūkių vartojimo metinio pokyčio reakcija</i>	93
13 priedo 1b paveikslas: <i>IRF: infliacijos metinio pokyčio reakcija</i>	93
15 priedo 1a paveikslas: <i>IRF: valdžios sektoriaus pajamų metinio pokyčio reakcija</i>	95
15 priedo 1b paveikslas: <i>IRF: valdžios sektoriaus išlaidų metinio pokyčio reakcija</i>	95
15 priedo 1c paveikslas: <i>IRF: fiskalinio balanso metinio pokyčio reakcija</i>	96
17 priedo 1 paveikslas: <i>IRF: BVP metinio pokyčio reakcija</i>	98

Ivadas

Temos aktualumas. 2022 m. vasario 24 d. Rusijos pradėtas karas Ukrainoje tapo didžiausiu kariniu konfliktu Europoje po Antrojo pasaulinio karo, vertinant karo veiksmų mastą, fronto ilgį ir karinių operacijų intensyvumą (Burtsev, 2024). Kartu su karu kilo didžiausia priverstinės migracijos krizė Europoje per daugiau nei 80 metų – per pirmuosius kelerius karo metus apie 7 mln. Ukrainos gyventojų buvo priversti palikti šalį ir ieškoti prieglobsčio dažniausiai Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse (Europos Parlamento tyrimų tarnyba, 2025).

Lietuva šiame kontekste tapo viena iš paveiktų ES valstybių, vertinant priimtų karo pabėgėlių skaičių vienam gyventojui. Nuo 2022 m. šalis pirmą kartą šiuolaikinėje istorijoje susidūrė su didelio masto ir nenutrūkstančiu karo pabėgėlių iš Ukrainos srautu. Remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2025 m. pabaigoje į Lietuvą buvo atvykę daugiau nei 100 tūkst. karo pabėgėlių iš Ukrainos, todėl jų buvimas tapo reikšmingu demografiniu, socialiniu ir ekonominiu veiksnium.

ES 2022 m. kovą pirmą kartą aktyvavus Laikinosios apsaugos direktyvą („Temporary protection directive“, toliau – TPD), karo pabėgėliams iš Ukrainos buvo suteikta teisė gyventi, dirbti ir naudotis pagrindinėmis socialinėmis paslaugomis priimančiose valstybėse. Šis teisinis mechanizmas leido greitai integruoti pabėgėlius į nacionalines darbo rinkas ir viešųjų paslaugų sistemas, todėl karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas tapo neatsiejama nacionalinės ekonominės ir socialinės politikos dalimi, įskaitant ir Lietuvą.

Didelio masto pabėgėlių integracija turi tiesioginių ekonominių pasekmių. Viena vertus, pabėgėliai įsilieja į darbo rinką, prisideda prie darbo jėgos pasiūlos augimo, vidaus vartojimo didėjimo ir bendrosios pridėtinės vertės kūrimo. Kita vertus, išaugęs būsto, švietimo, sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos paslaugų poreikis didina spaudimą viešiesiems finansams. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad trumpuoju laikotarpiu pabėgėlių srautai gali didinti spaudimą darbo rinkai, viešosioms paslaugoms ir valstybės finansams, tačiau vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu sėkminga jų integracija gali tapti ekonominio augimo veiksnium.

Atsižvelgiant į didelį karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičių Lietuvoje, jų ilgalaikį buvimą ir pritaikytą teisinį režimą, sudarantį sąlygas aktyviai dalyvauti darbo rinkoje ir naudotis viešosiomis paslaugomis, karo pabėgėliai iš Ukrainos gali būti vertinami kaip reikšmingas ekonominis veiksnys. Tai lemia poreikį empiriškai įvertinti jų poveikį pagrindiniams Lietuvos ekonominiams rodikliams, įskaitant darbo rinką, vidaus paklausą, viešuosius finansus ir ekonomikos augimą.

Temos ištyrimo lygis. Tarptautinėje mokslinėje literatūroje karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis priimančiųjų šalių ekonomikai daugiausia analizuojamas darbo rinkos ar kitų atskirų ekonomikos sektorių kontekste. Dumont ir Lauren (2022) rodo, kad pabėgėlių integracija gali

padidinti darbo jėgos dydį, o Postepska ir Voloshyna (2024) nustatė, jog trumpuoju laikotarpiu pabėgėlių srautai neturėjo reikšmingo poveikio užimtumui ar nedarbui. Kita tyrimų kryptis nagrinėja pabėgėlių poveikį nekilnojamojo turto rinkai: Trojanek ir Gluszak (2022) nustatė spartų nuomos kainų augimą Lenkijoje. Ekonominio poveikio mechanizmus papildė teoriniai modeliai (Afonso ir kt., 2024), pabrėžiantys kvalifikacijos struktūros svarbą tiriant galimą poveikį.

Lietuvos atvejis tarptautinėje literatūroje analizuojamas itin ribotai. Vienintelis tarptautiniu mastu publikuotas tyrimas (Deimantas ir Sanliturk, 2023) nagrinėja karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį Lietuvos darbo rinkai, o nacionaliniuose tyrimuose karo pabėgėliai dažniausiai vertinami bendro karo poveikio kontekste (Kizilova, 2023; Pistunov ir kt., 2025). Taigi pabėgėlių ekonominis poveikis Lietuvoje kaip savarankiškas reiškinys išlieka nepakankamai ištirtas.

Darbo naujumas. Iki šiol yra itin mažai atliktų mokslinių tyrimų, tiesiogiai vertinančių karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį šalies ekonomikai – tarptautiniu mastu publikuotas tik vienas empirinis tyrimas, nagrinėjantis karo pabėgėlių poveikį Lietuvos darbo rinkai (Deimantas ir Sanliturk, 2023). Nacionaliniuose tyrimuose (Kizilova, 2023; Pistunov, Kizilova ir Kosormyhin, 2025) karo pabėgėliai dažniausiai vertinami bendro karo Ukrainoje poveikio kontekste kaip vienas iš daugelio veiksnių, todėl jų savarankiškas ekonominis poveikis išlieka nepakankamai ištirtas. Esami tyrimai dažniausiai apsiriboja darbo rinkos ar darbo jėgos struktūros analize, o kiti šalies ekonominiai rodikliai iki šiol beveik nebuvo nagrinėti. Šis darbas išsiskiria tuo, jog karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis analizuojamas kaip savarankiškas reiškinys, atskirtas nuo kitų karo padarinių, taip sudarant prielaidas tiksliau įvertinti jų poveikį Lietuvos ekonomikai. Atsižvelgiant į tai, darbo naujumas pasižymi tuo, kad:

1. pirmą kartą tiriama karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis bendrai Lietuvos ekonomikai;
2. vertinamas didesnis ekonominių rodiklių kiekis nei ankstesniuose tyrimuose;
3. pabėgėlių poveikis nagrinėjamas kaip savarankiškas veiksnys, atskiriant jį nuo bendro karo poveikio.

Tiriama problema. Nuo 2022 m. Lietuva priėmė didelį karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičių. Nors viešojoje erdvėje ir diskusijose keliama klausimai apie pabėgėlių poveikį darbo rinkai, viešiesiems finansams ir kainų lygiui, iki šiol trūksta empiriškai pagrįsto vertinimo, kaip karo pabėgėlių srautai veikia Lietuvos ekonomiką. Iki šiol atlikti tyrimai dažniausiai apsiriboja atskirais aspektais arba bendru karo poveikiu, todėl nėra aišku, per kokius ekonominius kanalus ir kokių mastu karo pabėgėliai iš Ukrainos paveikė Lietuvos ekonomiką.

Darbo tikslas: įvertinti karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai.

Darbo uždaviniai:

1. išnagrinėti mokslinę literatūrą apie karo pabėgėlių poveikį ekonomikai;
2. analizuoti karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį kitoms priimančioms ES šalims;

3. pasirinkti tinkamą teoriją karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvai tyrimui;
4. nustatyti tinkamą tyrimo metodą empiriniam karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvai tyrimui;
5. atlikti empirinį tyrimą, siekiant apibūdinti karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai;
6. analizuoti tyrimo rezultatus ir pateikti išvadas bei pasiūlymus.

Taikomi metodai. Tyrime karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis Lietuvai vertinamas taikant tiesinius regresijos modelius, įvertintus mažiausių kvadratų metodu („Ordinary Least Squares“, toliau – OLS), ir vektorinius autoregresijos modelius („Vector Autoregression“, toliau – VAR). Tiesioginis ir netiesioginis karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis pagrindiniams makroekonominiams rodikliams analizuojamas naudojant OLS regresijos modelius, vertinant poveikį per darbo rinkos, vartojimo ir infliacijos, viešųjų finansų bei ekonominio augimo kanalus. Siekiant išsamiau atskleisti poveikio mechanizmus, OLS regresijų pagrindu atliekama struktūrinė dekompozicija, leidžianti identifikuoti, kaip karo pabėgėlių srautai veikia atskirus ekonominius kanalus. VAR modeliai taikomi kaip papildomas patikrinimo metodas, leidžiantis įvertinti dinamines ekonominių rodiklių reakcijas į karo pabėgėlių srautų pokyčius ir patikrinti OLS rezultatų stabilumą, sudarant impulso atsako funkcijas („Impulse Response Functions“, toliau – IRF).

Dirbtinio intelekto naudojimas. Rengiant šį darbą buvo naudojami dirbtinio intelekto įrankiai „Chat GPT“ ir „Gemini“. Įrankiai naudoti verčiant nežinomas ar sudėtingas ekonomikos ir ekonometrijos sąvokas bei jų ekonomines interpretacijas, pateiktas mokslinėje literatūroje, taip pat pateikiant užklausas paaiškinti nežinomus mokslinėje literatūroje naudojamus metodus bei teksto koregavimo ir stilistikos tikslais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje nagrinėjamos teorinės karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio prielaidos, aptariamas jų poveikis ES valstybėms ir Lietuvai, analizuojami karo pabėgėlių srautai ir integracija Lietuvoje bei suformuojama karo pabėgėlių poveikio Lietuvos ekonomikai veiksnų struktūra. Antrojoje dalyje pateikiama tyrimo metodologija – aprašomi taikomi tyrimo metodai, naudojami duomenys ir kintamieji, formuluojamos tyrimo prielaidos ir hipotezės bei aptariami tyrimo apribojimai. Trečiojoje dalyje pristatomi empirinio tyrimo rezultatai ir pateikiama jų ekonominė interpretacija bei diskusija, analizuojant karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai per atskirus ekonominius kanalus. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

1. Teorinės karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio prielaidos

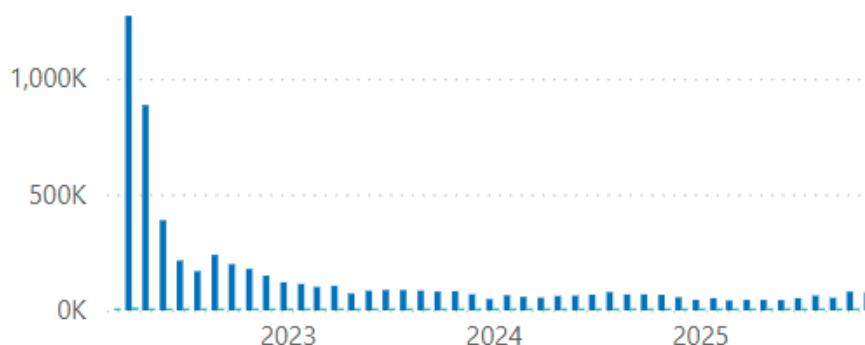
Didelio masto priverstinės migracijos srautai, kylantys dėl karinių konfliktų, sukelia staigius demografinius ir ekonominius pokyčius priimančiose šalyse. Tokie šokai per trumpą laiką keičia gyventojų struktūrą, darbo jėgos pasiūlą, vidaus paklausą ir viešųjų paslaugų poreikį, todėl jų ekonominės pasekmės tampa svarbiu teorinių ir empirinių tyrimų objektu.

2022 m. Rusijos pradėtas karas Ukrainoje sukėlė precedento neturinčią karo pabėgėlių krizę Europoje. Per itin trumpą laikotarpį milijonai Ukrainos gyventojų buvo priversti palikti savo šalį ir ieškoti apsaugos ES valstybėse. Ši karo pabėgėlių migracijos banga išsiskyrė ne tik mastu ir tempu, bet ir specifine demografinė struktūra – didelę pabėgėlių dalį sudarė darbingo amžiaus moterys ir vaikai – bei glaudžiu ekonominiu ir geografiniu ryšiu su priimančiomis šalimis. Dėl šių ypatumų karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis priimančiųjų šalių ekonomikai formavosi kitaip nei ankstesnių pabėgėlių krizių atvejais.

Reikšmingą įtaką šio proceso eigai turėjo specifinis institucinis kontekstas. 2022 m. ES pirmą kartą buvo aktyvuota Laikinosios apsaugos direktyva (toliau – TPD), suteikusi karo pabėgėliams iš Ukrainos teisę gyventi, dirbti ir naudotis viešosiomis paslaugomis be įprastų prieglobsčio procedūrų. Tai sudarė sąlygas gerokai spartesnei pabėgėlių integracijai į darbo rinką ir kitus ekonominius procesus, todėl jų poveikis ekonomikai pasireiškė greičiau ir per kitokius veiksnius nei kitų pabėgėlių srautų atveju. Dėl šios priežasties karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis turi būti vertinamas kaip atskiras empirinis reiškinys. Išsamesnė informacija apie TPD taikymo teisinį pagrindą pateikiama 1 priede, o karo pabėgėlių iš Ukrainos srautų mastą ir dinamiką ES lygmeniu iliustruoja 1 paveikslas.

1 paveikslas

Laikinosios apsaugos sprendimų skaičius ES valstybėse, 2022–2025 m.

Šaltinis: Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba (UNHCR), Operational Data Portal: Ukraine Situation.

Paveiksle matyti, kad pirminė karo pabėgėlių iš Ukrainos banga 2022 m. pradžioje pasižymėjo itin dideliu intensyvumu. Vėlesniais laikotarpiais naujų sprendimų skaičius sumažėjo, tačiau srautas išliko nenutrūkstantis, o tai rodo, kad karo pabėgėlių judėjimas nebuvo vienkartinis ar trumpalaikis reiškinys. Tokia dinamika leidžia karo pabėgėlių srautus vertinti kaip struktūrinį procesą, turintį ilgalaikių ekonominių pasekmių priimančioms šalims.

Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje pirmiausia apžvelgiami karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio vertinimai ES valstybių lygmeniu, siekiant išskirti pagrindinius poveikio mechanizmus ir bendras tendencijas.

1.1. Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis priimančioms ES šalims

Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą sukėlė didžiausią priverstinės migracijos bangą Europoje nuo Antrojo pasaulinio karo. Per trumpą laikotarpį milijonai Ukrainos gyventojų persikėlė į ES valstybes, todėl šis procesas tapo reikšmingu ekonominiu reiškiniu, paveikusių priimančių šalių darbo rinkas ir kitus makroekonominius rodiklius. Karo Ukrainoje pabėgėlių srautia išsiskyrė mastu, tempu ir pabėgėlių struktūra, todėl jos ekonominis poveikis negali būti tiesiogiai tapatinamas su ankstesnių pabėgėlių krizių patirtimi. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje analizuojami karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio vertinimai priimančiose ES šalyse, siekiant apibendrinti pagrindines poveikio kryptis ir identifikuoti svarbiausius poveikio perdavimo mechanizmus. Apibendrinta poveikio ES šalių ekonominiams rodikliams santrauka pateikiama 3 priedo 1 lentelėje, o nagrinėjamuose šaltiniuose taikomų metodų apžvalga pateikta 4 priede.

Užimtumo lygis yra vienas pagrindinių rodiklių, leidžiančių įvertinti darbo rinkos reakciją į karo pabėgėlių integracijos procesus. Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas į ES šalis lėmė ne tik gyventojų skaičiaus augimą, bet ir papildomos darbo jėgos pasiūlos susiformavimą. Todėl, vertinant galimą ekonominį poveikį, svarbu analizuoti karo pabėgėlių įsitraukimą į darbo rinką ir jo poveikį bendriems užimtumo rodikliams.

Tarptautiniai tyrimai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas pastebimai padidino darbo jėgos apimtį ES mastu. Dumont ir Lauren (2022) vertinimu, 2022 m. karo pabėgėliai iš Ukrainos galėjo padidinti darbo jėgą apie 0,5 proc., o tokiose šalyse kaip Čekija, Lenkija ar Estija – daugiau nei 2 proc. Botelho (2022) taip pat pabrėžia, kad euro zonoje karo pabėgėlių integracija palaipsniui didins tiek darbo jėgos, tiek užimtųjų skaičių, ypač esant greitam patekimo į darbo rinką mechanizmui.

Šie pokyčiai vyko aplinkoje, kurioje dauguma pagrindinių priimančių šalių jau anksčiau susidūrė su struktūriniu darbuotojų trūkumu ir žemu nedarbo lygiu. Dumont ir Lauren (2022) nurodo, kad 2022 m. pradžioje nedarbo lygis tokiose šalyse kaip Lenkija, Vokietija ar Čekija buvo mažesnis nei 3 proc. Dėl to pabėgėlių įsidarbinimas daugeliu atvejų vyko užpildant esamas laisvas

darbo vietas, o ne pakeičiant vietinius darbuotojus. Tai nagrinėjama ir Čekijos atveju. Postepska ir Voloshyna (2024) teigimu, iki 2022 m. pabaigos oficialų darbą Čekijoje buvo įgiję apie trečdalį darbingo amžiaus karo pabėgėlių iš Ukrainos, o tarp ekonomiškai aktyvių – maždaug pusė. Empiriniai vertinimai neparodė statistiškai reikšmingų pokyčių vietinių gyventojų užimtumo ar nedarbo rodikliuose.

Euro zonos mastu atlikti vertinimai leidžia manyti, kad vidutiniu laikotarpiu dirbančių pabėgėlių dalis gali siekti 25–55 proc. (Botelho, 2022). Ukrainiečių integraciją spartina geografinis ir kultūrinis artumas, taip pat TPD suteikiamos galimybės. Didėjantis pabėgėlių dalyvavimas darbo rinkoje palaipsniui didina užimtųjų skaičių ir stiprina bendrą užimtumo lygį.

Ekonominiu požiūriu karo pabėgėlių įsidarbinimas užimtumą veikia keliais kanalais. Jis didina dirbančiųjų skaičių ir plečia mokesčių bazę. Pabėgėliai dažniausiai įsidarbina sektoriuose, kuriuose jau anksčiau trūko darbuotojų. Tačiau dabartinį užimtumo lygį riboja vaikų priežiūros ir kalbos barjerai. Tai reiškia, kad dalis pabėgėlių darbo rinkos potencialo dar nėra išnaudota. Tad galima teigti, kad ukrainiečių pabėgėlių intergacija ES šalyse siejama su augančiu užimtųjų skaičiumi, nebloginant vietinių gyventojų padėties. Užimtumo lygis tampa vienu pagrindinių kanalų, per kurį pabėgėlių integracija virsta realiu ekonominiu poveikiu priimančių šalių ekonomikoms.

Nedarbo lygis karo pabėgėlių poveikio analizėje yra svarbus rodiklis, leidžiantis įvertinti, ar naujai atvykę asmenys didina konkurenciją darbo rinkoje. Jei pabėgėlių integracija nėra susijusi su vietinių gyventojų nedarbo augimu, tai rodo, kad jų įsidarbinimas papildo, o ne išstumia vietinę darbo jėgą. Čekijos atveju Postepska ir Voloshyna (2024) nenustatė statistiškai reikšmingų vietinių gyventojų nedarbo lygio pokyčių nei pagal lytį, nei pagal išsilavinimą, nei regioniniu lygmeniu. Tai galiojo ir regionams, kuriuose pabėgėlių koncentracija buvo didžiausia. Šie rezultatai siejami su tuo, kad dar iki karo Čekijos darbo rinkoje egzistavo struktūrinis darbuotojų trūkumas. Dėl to karo pabėgėlių iš Ukrainos įsidarbinimas vyko nepakeičiant vietinių darbuotojų. Galima teigti, kad ukrainiečių pabėgėlių atvykimas Čekijoje neturėjo neigiamo poveikio vietinių gyventojų nedarbo lygiui. Tai patvirtina, jog pabėgėliai veikė kaip darbo rinkos papildymas, o ne kaip konkurencinis spaudimas.

Postepska ir Voloshyna (2024) analizavo pabėgėlių poveikį vietinių darbuotojų dirbtų valandų skaičiui, siekinat įvertinti, ar papildoma darbo jėga veikia ne tik užimtumą, bet ir darbo intensyvumą. Tyrimo rezultatai rodo, kad regionuose, kuriuose įsidarbino daugiau karo pabėgėlių, padidėjo vietinių moterų dirbamų valandų skaičius. Autorių teigimu, šis poveikis susijęs su darbo funkcijų tarpusavio priklausomybe. Dalis pabėgėlių užima pozicijas, kurios reikalauja papildomo vietinių darbuotojų įsitraukimo, pavyzdžiui, koordinavimo, priežiūros ar aptarnavimo veiklose. Šis ryšys ryškiausias tarp vidutinį išsilavinimą turinčių vietinių darbuotojų moterų. Jos dažniau

dirba sektoriuose, kuriuose pabėgėliai įsidarbino didžiausiais mastais. Tai gamyba, administracinė veikla, logistika ir maitinimo paslaugos. Šiuose sektoriuose darbo procesai yra glaudžiai susieti. Dėl to didėjanti pabėgėlių atliekamo darbo apimtis lėmė didesnę vietinių darbuotojų darbo krūvį. Tai pasireiškė ilgesnėmis jų darbo valandomis ir didesniu darbo intensyvumu.

Darbo užmokesčio ir darbo kaštų rodikliai taip pat yra vienas iš kanalų, per kuriuos pabėgėlių atvykimas gali paveikti priimančių šalių ekonomiką. Atlyginimų lygis ir jų dinamika atspindi darbo rinkos įtampą, produktyvumo pokyčius ir įmonių kaštų struktūrą. Esant darbuotojų trūkumui, atlyginimai paprastai kyla sparčiau. Tai didina įmonių sąnaudas ir gali stiprinti spaudimą kainoms. Todėl karo pabėgėlių sukurta papildoma darbo pasiūla vertinama pagal tai, ar ji gali sumažinti šį spaudimą nekenkdama vietinių darbuotojų pajamoms.

Empiriniai tyrimai rodo, kad neigiamo poveikio vietinių darbuotojų atlyginimų lygiui nenustatyta. Dumont ir Lauren (2022) pažymi, kad pabėgėlių atvykimas daugiausia veikia ne atlyginimų lygį, o jų augimo tempą. Papildoma darbo jėga leidžia užpildyti ilgą laiką neužimtas darbo vietas ir sumažina darbo rinkos įtampą. Dėl to mažėja poreikis sparčiai kelti atlyginimus, siekiant pritraukti ar išlaikyti darbuotojus, ypač sektoriuose, kuriuose darbuotojų trūkumas buvo ryškiausias. Panašias išvadas pateikia ir Europos Centrinio Banko analizė. Botelho (2022) vertinimu, karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas gali padidinti euro zonos darbo jėgą 0,3–1,3 mln. asmenų. Šis darbo pasiūlos augimas vertinamas kaip veiksnys, padedantis darbo rinkai prisitaikyti prie didelės darbuotojų paklausos. Tokiomis sąlygomis silpnėja darbo kaštų spaudimas kainoms, nes atlyginimų augimas tampa nuosaikesnis. Kartu pabrėžiama, kad šis procesas nėra susijęs su sisteminiu atlyginimų mažėjimu.

Literatūroje atlyginimų poveikis nagrinėjamas atsižvelgiant į darbuotojų kvalifikacijų skirtumus. Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024), taikydami endogeninio augimo modelį Lenkijos ekonomikai, daro prielaidą, kad pabėgėlių srautas labiau didina žemesnės kvalifikacijos darbo pasiūlą. Modelio rezultatai rodo, kad tokiu atveju žemų įgūdžių darbuotojų atlyginimai gali augti lėčiau nei aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Dėl to didėja atlyginimų skirtumai tarp kvalifikacijų grupių, nors aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų pajamos išlieka stabilios arba didėja. Šie pokyčiai gali turėti trumpalaikį poveikį ekonomikos augimo tempui.

Taigi, empirinių tyrimų ir teorinių modelių rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas priimančiose ES šalyse nėra siejamas su bendru darbo užmokesčio mažėjimu. Papildoma darbo pasiūla padeda mažinti darbo rinkos įtampą ir riboja pernelyg spartų atlyginimų augimą, ypač sektoriuose, kuriuose trūksta darbuotojų. Tuo pačiu atlyginimų dinamika gali skirtis tarp darbo rinkos segmentų, o tai atspindi struktūrinius kvalifikacijų skirtumus, o ne neigiamą poveikį vietinių darbuotojų pajamoms.

Nagrinėtoje literatūroje karo pabėgėlių poveikis infliacijai dažniausiai siejamas ne su bendru kainų lygiu, o su atskirais sektoriais, ypač būsto rinka. Tiesiogiai kainų reakciją į karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimą empiriškai vertina tik Trojanek ir Gluszek (2022). Autoriai analizuoja staigaus pabėgėlių srauto poveikį nuomos ir būsto kainoms Lenkijos didmiesčiuose, daugiausia dėmesio skirdami Varšuvos ir Krokuvos atvejams. Tyrimo rezultatai rodo, kad 2022 m. pirmosiomis karo savaitėmis gyventojų skaičius Krokuvoje išaugo apie 23 proc., o Varšuvoje – apie 15 proc. Šis staigus demografinis pokytis sukėlė reikšmingą paklausos šoką nuomos rinkoje, kuriai būdingas didelis pasiūlos nelankstumas trumpuoju laikotarpiu. Dėl to 2022 m. vasario–balandžio laikotarpiu nuomos kainos Krokuvoje padidėjo apie 16,5 proc., o Varšuvoje – apie 14 proc., t. y. gerokai viršijo įprastas sezonines ar ciklines kainų svyravimo tendencijas. Autoriai pabrėžia, kad kainų augimas buvo stebimas visame nuomos kainų pasiskirstyme, nepriklausomai nuo būsto tipo ar nuomininkų pajamų lygio.

Ekonomiškai šis poveikis laikytinas reikšmingu, nes nuomos išlaidos sudaro svarbią vartotojų kainų indekso dalį, o būsto fondas trumpuoju laikotarpiu negali greitai prisitaikyti prie išaugusios paklausos. Rinkos pusiausvyra buvo pasiekta per kainų augimą, o ne per pasiūlos didėjimą. Šį efektą papildomai sustiprino struktūrinės Lenkijos būsto rinkos ypatybės: Trojanek ir Gluszek (2022) pažymi, kad apie 2019 m. tik 4,2 proc. namų ūkių gyveno rinkos sąlygomis nuomojamuose būstuose, kai ES vidurkis siekė apie 22,2 proc. Tai reiškia, kad net ir santykinai nedidelis papildomos paklausos padidėjimas galėjo sukelti ryškų kainų šuolį.

Palyginti su nuomos rinka, būsto pirkimo rinka reagavo gerokai silpniau. 2022 m. kovo–balandžio mėnesiais butų pardavimo kainos Krokuvoje padidėjo apie 3–4 proc., o Varšuvoje – apie 1 proc. Šis skirtumas aiškinamas tuo, kad būsto pirkimas yra ilgalaikis sprendimas, priklausantis nuo kredito sąlygų, pajamų lūkesčių ir gyvenamosios vietos stabilumo, todėl trumpalaikiai demografiniai šokai pirkimo rinką veikia gerokai silpniau nei nuomos rinką.

Kiti nagrinėti šaltiniai infliacijos poveikio tiesiogiai nevertina, tačiau pateikia netiesioginių įžvalgų apie galimus mechanizmus. Dumont ir Lauren (2022) bei Botelho (2022) pabrėžia, kad didėjanti darbo pasiūla gali mažinti darbo rinkos įtampą ir lėtinti darbo užmokesčio augimą, taip silpnindama darbo kaštų spaudimą kainoms. Vis dėlto šiuose darbuose nepateikiami empiriniai infliacijos rodikliai ar konkretūs kainų pokyčiai. Panašiai Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024) modelyje infliacija įtraukiama kaip makroekonominis kintamasis, tačiau modelis nėra skirtas empiriškai identifikuoti pabėgėlių migracijos poveikį kainų lygiui.

Taigi šiuo metu empiriškai patvirtintas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis infliacijai literatūroje siejamas su būsto nuomos rinkos reakcija vietos lygmeniu. Šis poveikis susiformavo dėl staigaus paklausos padidėjimo ir ribotų pasiūlos prisitaikymo galimybių trumpuoju laikotarpiu, o platesnio masto infliacinio efekto kituose kainų segmentuose literatūra kol kas nepatvirtina.

Karo pabėgėlių atvykimas į priimančias šalis gali turėti reikšmingą poveikį bendrajam vidaus produktui (toliau – BVP). Šis poveikis priklauso nuo darbo jėgos apimties, darbo našumo ir jų sąveikos su kapitalu bei technologijomis. Nagrinėjami tyrimai leidžia išskirti kelis pagrindinius kanalus, per kuriuos karo pabėgėlių integracija veikia ekonomikos augimą.

Vienas svarbiausių poveikio kanalų yra darbo jėgos didėjimas. Dumont ir Lauren (2022) vertinimu, 2022 m. pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas galėjo padidinti aktyviąją darbo jėgą ES apie 0,5 proc., o tokiose šalyse kaip Čekija, Lenkija ir Estija – daugiau nei 2 proc. Didesnė darbo jėga tiesiogiai didina gamybos apimtį net ir tuo atveju, kai darbo našumas nekinta. Tai ypač svarbu šalims, kurios dar iki karo susidūrė su struktūriniu darbuotojų trūkumu. Papildoma darbo jėga leidžia geriau išnaudoti esamus gamybinius pajėgumus ir didina potencialų BVP.

Kitas reikšmingas kanalas yra vidaus paklausa. Pabėgėlių atvykimas didina vartojimą, nes nauji namų ūkiai sukuria papildomą paklausą būstui, maistui, transportui ir paslaugoms. Nors pradinį laikotarpį pabėgėlių pajamos dažnai yra mažesnės nei vietinių gyventojų, jų vartojimas vis tiek aktyvina vidaus rinką (Dumont ir Lauren, 2022). Dėl to pabėgėlių srautai veikia BVP ne tik per darbo pasiūlą, bet ir per paklausos augimą.

Detalesnę BVP dinamiką nagrinėja Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024). Tyrimo rezultatai rodo, kad trumpuoju laikotarpiu gamyba vienam darbuotojui gali sumažėti, jei pabėgėlių srautas labiau padidina žemesnės kvalifikacijos darbo jėgos dalį. Tokiu atveju BVP augimo tempas gali laikinai sulėtėti, nes technologinė pažanga orientuojama į darbo jėgos gausą, o ne į produktyvumą didinančias inovacijas. Tas pats modelis rodo, kad ilguoju laikotarpiu BVP augimas gali paspartėti, jei valstybė prisitaiko prie pasikeitusios darbo jėgos struktūros ir investuoja į inovacijas bei žmogiškąjį kapitalą.

Taigi karo pabėgėlių poveikis BVP priklauso nuo laikotarpio ir ekonominės politikos. Empiriniai vertinimai rodo teigiamą poveikį per darbo jėgos ir vartojimo augimą, o teoriniai modeliai atkreipia dėmesį į galimus laikinuosius produktyvumo iššūkius. Ilgalaikę ekonomikos augimo kryptį lemia gebėjimas paversti pabėgėlių integraciją produktyvumo ir inovacijų šaltiniu.

Ukrainos pabėgėlių atvykimas priimančiose šalyse sukuria dvejopą poveikį valdžios sektoriaus finansams. Trumpuoju laikotarpiu didėja viešosios išlaidos, o vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu gali augti fiskalinės pajamos. Šį dinaminį poveikį analizuoja Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024). Trumpuoju laikotarpiu valstybės patiria didesnes išlaidas apgyvendinimui, socialinei paramai ir integracijos priemonėms. Dėl to fiskalinis balansas laikinai blogėja. Šis poveikis yra struktūrinis, nes viešosios išlaidos atsiranda iš karto, o papildomos mokestinės pajamos formuojasi palaipsniui. Pabėgėliams įsitraukus į formalią darbo rinką pradeda augti gyventojų pajamų mokesčio, socialinio draudimo įmokų ir netiesioginių mokesčių per vartojimą surinkimas. Tai leidžia stabilizuoti viešuosius finansus vidutiniu laikotarpiu.

Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024) modelis rodo, kad galutinis fiskalinis poveikis priklauso nuo ekonomikos prisitaikymo prie demografinio pokyčio. Jei išaugusi darbo pasiūla skatina investicijas ir technologinę pažangą, ypač žemesnės kvalifikacijos sektoriuose, didėja produktyvumas ir plečiasi mokesčių bazė. Priešingu atveju, jei viešieji ištekliai apsiriboja trumpalaikiu integracijos finansavimu, o investicijos į inovacijas ir žmogiškąjį kapitalą išlieka nepakankamos, ilgalaikis teigiamas fiskalinis poveikis gali būti ribotas. Todėl pabėgėlių atvykimo poveikis valdžios sektoriaus finansams priklauso ne tik nuo pradinių išlaidų dydžio, bet ir nuo integracijos spartos bei viešosios politikos krypties. Tinkamai nukreiptos investicijos leidžia šį procesą paversti papildomu biudžeto pajamų ir ekonomikos augimo šaltiniu.

Nagrinėta literatūra rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas į ES šalis turėjo daugialypį ekonominį poveikį, kuris pasireiškė per darbo rinką, kainų dinamiką ir viešuosius finansus. Empiriniai tyrimai leidžia teigti, kad šis migracijos šokas daugeliu atvejų nesukėlė neigiamų pasekmių vietinių gyventojų padėčiai darbo rinkoje, o veikiau padėjo sušvelninti struktūrinius darbuotojų trūkumo iššūkius. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis kainų lygiui nebuvo vienareikšmis. Aiškiausiai jis pasireiškė būsto nuomos rinkoje, kur trumpuoju laikotarpiu kainų augimą lėmė staigus paklausos padidėjimas ir ribotos pasiūlos galimybės. Kitiems kainų veiksniams pabėgėlių poveikis dažniausiai vertinamas per netiesioginius mechanizmus, susijusius su darbo rinkos įtampa ir darbo kaštais. Tyrimai rodo, kad pabėgėlių atvykimas trumpuoju laikotarpiu gali didinti fiskalinį spaudimą, tačiau vėliau sudaro prielaidas ekonomikos augimui. Auganti darbo jėga, vartojimas ir potenciali mokesčių bazė leidžia šį poveikį vertinti kaip dinaminį, priklausančią nuo integracijos spartos ir ekonominės politikos krypties.

Bendras literatūros vertinimas leidžia daryti išvadą, kad galutinis karo pabėgėlių ekonominis poveikis priimančioms ES šalims nėra iš anksto aiškus. Jį lemia institucinių sprendimų kokybė bei gebėjimas integruoti pabėgėlius į darbo rinką.

1.2. Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis Lietuvai

Lietuva tapo viena iš ES valstybių, priėmusių santykinai didelę karo pabėgėlių iš Ukrainos dalį. 2022 m. viduryje šalyje buvo registruota daugiau kaip 60 tūkst. pabėgėlių, o tai sudarė kiek daugiau nei 2 proc. visų gyventojų (Deimantas, Sanliturk, 2023). Remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2025 m. gruodžio mėn. į Lietuvą jau buvo atvykę daugiau nei 100 tūkst. karo pabėgėlių iš Ukrainos. Daugumą atvykusiųjų sudarė darbingo amžiaus moterys su vaikais.

Staigus karo pabėgėlių šokas paveikė pagrindinius šalies ekonominius procesus. Pirmiausia keitėsi darbo jėgos pasiūlos apimtis ir struktūra, taip pat darbo rinkos sektorių pusiausvyra. Tyrimai rodo, kad karo pabėgėliai iš Ukrainos Lietuvoje dažniausiai įsidarbina žemesnės kvalifikacijos sektoriuose, nors nemaža jų dalis turi aukštąjį išsilavinimą ir profesines

kompetencijas, ypač finansų, švietimo ir teisės srityse (Deimantas, Sanliturk, 2023). Tai kelia ekonominių klausimų dėl žmogiškojo kapitalo panaudojimo efektyvumo ir galimos kvalifikacijos nuvertinimo rizikos, tačiau padidėjusi darbo jėgos pasiūla gali prisidėti prie Lietuvoje ilgą laiką egzistavusio struktūrinio darbuotojų trūkumo mažinimo. Ekonomikos teorija ir empiriniai modeliai rodo, kad tokiomis sąlygomis karo pabėgėliai priimančioje valstybėje gali teigiamai veikti užimtumą ir vidaus paklausą.

Karo pabėgėlių atvykimas taip pat sutapo su reikšmingais kainų lygio pokyčiais Lietuvoje. Infliacijos pokyčius 2022 m. pradžioje stiprino pakitę tarptautinės prekybos ryšiai, energetinių išteklių kainų augimas ir padidėjusi vidaus paklausa. Prie šių procesų prisidėjo ir karo pabėgėlių integracija, didinusi būsto, paslaugų ir viešųjų išteklių paklausą. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje vertinamas karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis Lietuvai. Analizė sutelkiama į tris sritis, literatūroje nagrinėjamas Lietuvos atveju – darbo rinką, BVP ir infliaciją. Šios sritys pasirinktos dėl to, kad būtent joms yra atlikti empiriniai Lietuvos atvejo vertinimai ir tyrimai. Susistemintas karo pabėgėlių poveikis Lietuvos ekonominiams rodikliams pateikiamas 5 priedo 1 lentelėje, o šiame skyriuje nagrinėjamuose šaltiniuose taikomų metodų apžvalga pateikta 6 priede.

Remiantis Deimanto ir Sanliturk (2023) tyrimu, karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas padidino darbo jėgos pasiūlą Lietuvoje, ypač didžiuosiuose miestuose, kuriuose susitelkė didžiausia karo pabėgėlių dalis. TPD suteikta teisė dirbti sudarė sąlygas pabėgėliams greitai įsitraukti į darbo rinką, todėl darbo jėgos pasiūla išaugo gana sparčiai. Šis pokytis prisidėjo prie darbuotojų trūkumo mažinimo sektoriuose, kuriuose darbuotojų trūkumas egzistavo dar iki karo.

Pabėgėlių integracija taip pat pakeitė darbo rinkos kvalifikacijų struktūrą. Į darbo rinką pateko darbo jėga, kurios potencialus produktyvumas daugeliu atvejų viršijo faktiškai užimamų darbo vietų reikalavimus. Trumpuoju laikotarpiu tai ribojo produktyvumo augimą, nes aukštesnės kvalifikacijos karo pabėgėliai dažnai įsidarbino žemesnės kvalifikacijos pozicijose. Kadangi pabėgėliai daugiausia įsidarbino žemesnės kvalifikacijos darbuose, teoriškai galėjo kilti spaudimas atlyginimams šiuose segmentuose. Tačiau, autorių teigimu, Lietuvos atveju šis poveikis buvo ribotas, nes žemesnės kvalifikacijos sektoriuose darbuotojų trūkumas buvo juntamas dar iki karo pabėgėlių atvykimo. Be to, bendras ekonomikos aktyvumas 2022–2023 m. palaikė papildomą darbo jėgos paklausą. Dėl šių veiksnių pabėgėlių įsidarbinimas dažniau prisidėjo prie neužimtų darbo vietų užpildymo nei prie atlyginimų mažėjimo.

Reikšmingas darbo rinkos poveikio aspektas susijęs su struktūra pagal lytį. Kadangi didžiąją pabėgėlių dalį sudarė moterys, darbo pasiūla labiausiai augo paslaugų, prekybos ir administravimo veiklose, kur dažniau įsidarbina moterys. Tai galėjo padidinti konkurenciją tarp moterų darbuotojų, ypač žemesnės kvalifikacijos segmentuose ir regionuose, kuriuose darbo vietų pasiūla buvo ribota. Pabėgėlių integracijos tempą reikšmingai ribojo kalbos barjeras. Ši kliūtis

mažino galimybes patekti į aukštesnės kvalifikacijos ir didesnio produktyvumo darbo vietas. Dėl to trumpuoju laikotarpiu pabėgėlių poveikis Lietuvos ekonomikai labiau pasireiškė per darbo jėgos kiekio augimą, o ne per darbo našumo didėjimą.

Šių veiksnių visuma rodo, kad karo pabėgėlių poveikis Lietuvos darbo rinkai kol kas buvo daugiausia kiekybinis. Galimybė šį poveikį paversti ilgalaikiu produktyvumo ir ekonomikos augimo šaltiniu priklauso nuo integracijos politikos kryptingumo ir gebėjimo sumažinti struktūrines kliūtis darbo rinkoje. Deimantas ir Sanliturk (2023) pažymi, kad ilgalaikės karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominės pasekmės Lietuvai priklausys nuo to, ar šaliai pavyks pereiti nuo žemos kvalifikacijos integracijos prie aukštesnės kvalifikacijos darbo jėgos panaudojimo. Kryptingai išnaudotas pabėgėlių potencialas galėtų tapti darbo našumo ir ekonomikos augimo veiksniumi. Priešingu atveju jų poveikis apsiribotų kiekybiniu darbo jėgos padidėjimu, neperaugant į produktyvumo augimą.

Lietuvos atveju karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis BVP pirmiausia siejamas su darbo jėgos pasiūlos padidėjimu. Deimanto ir Sanliturk (2023) vertinimu, priklausomai nuo pabėgėlių užimtumo lygio, darbo jėgos apimtis Lietuvoje galėjo padidėti apie 1–1,5 proc. Šis prieaugis ypač reikšmingas Lietuvai, nes ilgą laiką šalis susiduria su nepalankiomis demografinėmis tendencijomis, mažinančiomis potencialų BVP augimą. Jei pabėgėlių darbo našumas vidutiniu laikotarpiu artėja prie vietinių darbuotojų našumo, toks darbo jėgos padidėjimas reiškia tiesioginį potencialios gamybos augimą. Empiriniai duomenys rodo, kad ši prielaida turi faktinį pagrindą. Tarptautinės migracijos organizacijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, ukrainiečių pabėgėlių užimtumo lygis Lietuvoje viršija 60 proc., o jų sumokėti mokesčiai nuo karo pradžios iki 2024 m. rugpjūčio sudarė apie 205 mln. eurų. Ekonominiu požiūriu tai reiškia poveikį BVP per sukurtą pridėtinę vertę ir per viešąsias išlaidas, finansuojamas iš šių mokestinių įplaukų.

Svarbiu poveikio kanalu laikoma vidaus paklausa. Pabėgėliai veikia ekonomiką ne tik kaip darbo jėga, bet ir kaip vartotojai. Lietuvos banko 2024 m. duomenys rodo, kad po infliacijos šoko ekonomikos augimą daugiausia palaikė namų ūkių vartojimo didėjimas. Nors pabėgėlių poveikis nėra išskiriamas, dešimtys tūkstančių papildomų gyventojų galėjo prisidėti prie galutinio vartojimo išlaidų augimo ir galimai padėjo sušvelninti neigiamą karo poveikį prekybai ir investicijoms. Šias įžvalgas empiriškai sustiprina Kizilovas (2025) tyrimas, kuriame karo pabėgėlių imigracija iš Ukrainos traktuojama kaip teigiamas Lietuvos ekonomikos augimo veiksnys. Panašias išvadas pateikia ir Pistunov, Kizilova ir Kosormyhin (2025), nustatę statistiškai reikšmingą ryšį tarp pabėgėlių srauto ir BVP augimo karo laikotarpiu.

Papildomas stabilizuojantis veiksnys yra pabėgėlių poveikis į viešuosius finansus. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys rodo nuoseklų mokestinių įplaukų augimą, kuris mažina fiskalinį spaudimą ir leidžia išlaikyti viešųjų išlaidų lygį nebloginant valdžios

sektoriaus balanso. Kadangi viešosios išlaidos sudaro reikšmingą BVP dalį, šis kanalas sustiprina bendrą ekonomikos atsparumą karo laikotarpiu.

Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas į Lietuvą sutapo su reikšmingais struktūriniais pokyčiais ekonomikoje, tačiau jų tiesioginis poveikis infliacijos dinamikai buvo gerokai silpnesnis nei globalūs kainų šokai, kilę dėl karo. 2022–2024 m. infliacijos raidą Lietuvoje pirmiausia lėmė energetikos ir žaliavų kainų augimas, tarptautinių tiekimo grandinių sutrikimai ir išaugusi geopolitinė rizika. Kizilova (2025) pabrėžia, kad energetikos kainų šokas tapo pagrindiniu kainų dinamikos veiksniu, o sparčiausiai augo energijos ir maisto produktų kainų veiksniai. Lietuvos banko 2024 m. tyrimas taip pat rodo, kad didžioji dalis infliacijos buvo susijusi su importuotais kainų veiksniais, o ne su vidaus paklausos pertekliumi. Dėl to pabėgėlių atvykimas negali būti laikomas pagrindiniu infliacijos augimo poveikio veiksniu, nors tam tikrais kanalais jis darė papildomą poveikį kainų lygiui.

Svarbiausias iš šių kanalų buvo vidaus paklausos padidėjimas. Lietuvos gyventojų skaičius per trumpą laiką išaugo daugiau nei 2 proc., o tai padidino vartojimą. Šis poveikis ryškiausiai pasireiškė būsto rinkoje. Didžiuosiuose miestuose, kuriuose apsistojo didžiausia pabėgėlių dalis, nuomos kainos kilo sparčiau nei šalies vidurkis. Toks kainų spaudimas atitinka kitų Europos šalių patirtį ir buvo fiksuojamas vietiniu, o ne nacionaliniu mastu.

Vidaus paklausos poveikis pasireiškė ir kitose vartojimo kategorijose, tačiau jo mastą riboja keli veiksniai. Didelė pabėgėlių dalis gana greitai įsidarbina, todėl jų vartojimas daugiausia buvo finansuojamas darbo pajamomis. Tai mažina riziką, kad paklausa viršys ekonomikos pasiūlos galimybes. Be to, augančios pabėgėlių mokestinės įplaukos rodo, kad papildomas vartojimas buvo subalansuotas sukuriama pridėtine verte ir viešųjų finansų pajamomis. Ekonominiu požiūriu tai reiškia, kad karo pabėgėliai didina ekonomikos mastą, tačiau kainų lygį veikė santykinai nestipriai. Šie aspektai leidžia vertinti karo pabėgėlių poveikį infliacijai Lietuvoje kaip ribotą ir daugiausia netiesioginį. Kainų dinamiką lėmė išoriniai šokai, o pabėgėlių integracija veikė kaip papildomas paklausos veiksnys.

Svarbus, tačiau mažiau matomas infliacijos poveikio kanalas yra darbo rinka. Botelho (2022) pabrėžia, kad ukrainiečių pabėgėlių atvykimas euro zonoje vidutiniu laikotarpiu didina darbo jėgos pasiūlą ir mažina spaudimą sparčiai kelti atlyginimus. Toks mechanizmas veikia kaip antiinfliacinis veiksnys, ribojantis darbo kaštų augimą. Lietuvos atveju šią dinamiką patvirtina Deimantas ir Sanliturk (2023). Didelė dalis darbingo amžiaus pabėgėlių įsidarbina žemo produktyvumo, tačiau darbuotojų trūkumu pasižyminčiuose sektoriuose. Kadangi šiuose sektoriuose darbuotojų stygius egzistavo dar iki karo, pabėgėlių įsitraukimas sumažino spaudimą didinti atlyginimus vien dėl darbo jėgos trūkumo. Dėl to darbo užmokesčio augimo tempai išliko

pastovūs. Tai silpnino didelio karo pabėgėlių srauto poveikio infliacijai riziką, kai augantys darbo kaštai perkeliami į galutines kainas.

Netiesioginį karo pabėgėlių poveikį infliacijai patvirtina ir Pistunov, Kizilova ir Kosormyhin (2025) makroekonominė analizė. Autoriai rodo, kad imigracija iš Ukrainos siejama su teigiamais BVP pokyčiais, tačiau infliacijos dinamiką lemia ne pabėgėlių paklausa, o karo sukelti struktūriniai šokai energijos ir maisto sektoriuose. Modeliuose infliacija veikia kaip išorinė neigiama sąlyga, o imigracija gali turėti stabilizuojantį poveikį, nes papildoma darbo jėga padeda stabilizuoti gamybos apimtis ir mažina pasiūlos trūkumų riziką. Ekonominė prasme tai reiškia, kad pabėgėlių poveikis ekonomikai gali iš dalies sušvelninti karo sukeltą pasiūlos šoką ir sumažinti vidinį kainų spaudimą. Tai leidžia vertinti karo pabėgėlių poveikį infliacijai Lietuvoje kaip ribotą ir daugiausia netiesioginį. Ryškiausias kainų efektas susiformavo būsto rinkoje, o platesniu mastu papildoma darbo jėgos pasiūla veikė kaip stabilizuojantis veiksnys.

Nagrinėta literatūra rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas tapo reikšmingu, tačiau riboto poveikio veiksniu Lietuvos ekonomikoje. Poveikis nebuvo vienareikšmis ir priklausė nuo konkrečių prisitaikymo mechanizmų, ypač darbo rinkoje ir vidaus paklausoje. Empiriniai vertinimai leidžia teigti, kad pabėgėlių integracija daugiausia veikė kaip stabilizuojantis veiksnys. Ji sumažino struktūrinius darbo rinkos disbalansus, nesukeldama neigiamų pasekmių vietinių gyventojų padėčiai. Šis poveikis kartu sudarė prielaidas palaikyti ekonominį aktyvumą karo laikotarpiu. Kainų dinamikos požiūriu pabėgėlių atvykimas nebuvo lemiamas infliacijos veiksnys. Infliaciją Lietuvoje daugiausia formavo išoriniai su karu susiję šokai, o papildoma darbo jėgos pasiūla ir darbo pajamomis grindžiamas vartojimas veikė kaip kainų augimą ribojantys mechanizmai.

Galima daryti išvadą, kad galutinis karo pabėgėlių ekonominis poveikis Lietuvai nėra akivaizdus. Jį lemia integracijos politika ir gebėjimas perkelti trumpalaikį demografinį bei darbo jėgos efektą į ilgalaikį produktyvumo augimą. Šiomis sąlygomis pabėgėlių atvykimas gali tapti ne tik prisitaikymo prie karo šoko elementu, bet ir tvaresnio ekonomikos augimo prielaida.

1.3. Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai ir integracija Lietuvoje

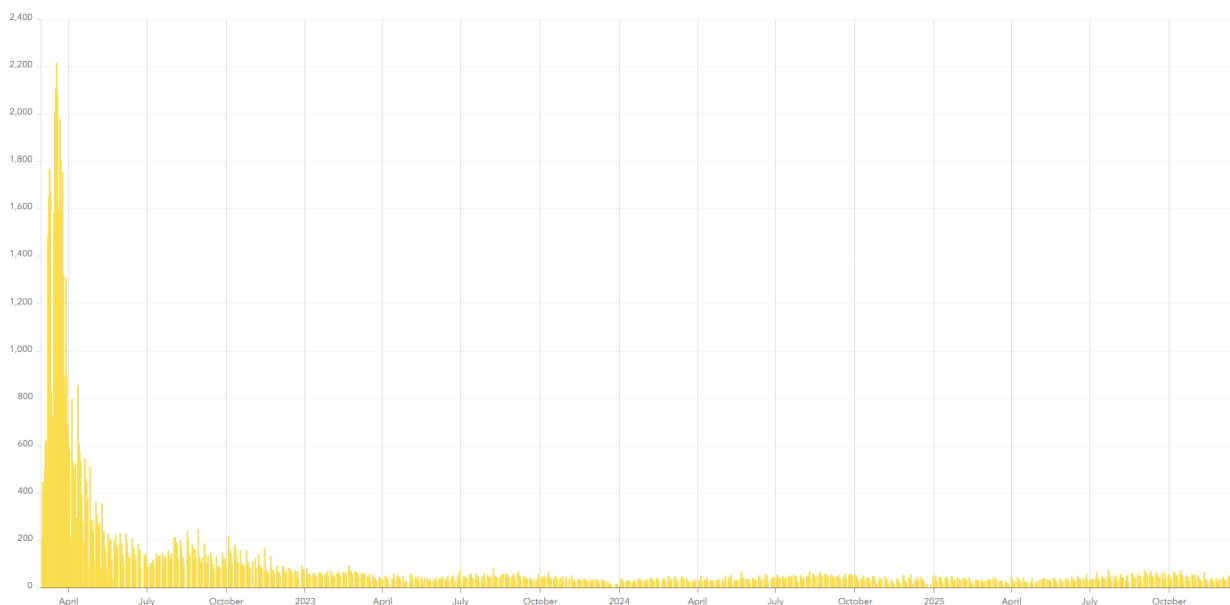
Šiame skyriuje analizuojami karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai Lietuvoje ir jų integracijos ypatumai. Skirtingai nei ankstesniuose skyriuose, kuriuose dėmesys buvo skiriamas ekonominio poveikio teorinėms prielaidoms ir kitų šalių patirčiai, čia pagrindinis dėmesys sutelkiamas į faktinį pabėgėlių atvykimo mastą, dinamiką ir struktūrą Lietuvoje. Pabėgėlių srautų analizė leidžia pagrįsti, kodėl jų integracija tapo ne trumpalaikiu humanitariniu klausimu, bet ilgalaikiu socialiniu ir ekonominiu reiškiniu.

Karo pabėgėlių srautų mastas ir jų pasiskirstymas laike yra svarbi prielaida vertinant integracijos procesus ir galimą poveikį ekonomikai. Staigus gyventojų skaičiaus padidėjimas daro įtaką darbo rinkai, viešųjų paslaugų paklausai ir vidaus vartojimui, todėl srautų dinamika leidžia geriau suprasti, kokiomis sąlygomis formavosi ekonominiai prisitaikymo procesai.

2 paveiksle pateikiamas karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas į Lietuvą padieniui 2022–2025 m. Paveiksle matyti, kad karo pradžioje 2022 m. fiksuota itin intensyvi ir staigi pabėgėlių atvykimo banga. Pirmosiomis karo savaitėmis atvykimų skaičius buvo didžiausias, o tai atspindi karo sukeltą staigų gyventojų priverstinį pasitraukimą iš Ukrainos. Vėlesniais laikotarpiais pabėgėlių atvykimo tempai sumažėjo, tačiau srautas išliko nenutrūkstantis visą nagrinėjamą laikotarpį.

2 paveikslas

Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas į Lietuvą padieniui 2022–2025 m.

Šaltinis: Oficialiosios statistikos portalas, „Karo pabėgėliai iš Ukrainos“

Į Lietuvą atvykstančių karo pabėgėlių srautai iš esmės atspindi bendras ES tendencijas (1 paveikslas), aptartas ankstesniame skyriuje. Kaip ir ES mastu, pradinė migracijos banga pasižymėjo itin dideliu intensyvumu, kuris vėliau perėjo į stabilesnį, tačiau nuolatinį pabėgėlių judėjimą. Tai leidžia teigti, kad Lietuva patyrė tą patį struktūrinį migracijos šoką kaip ir kitos priimančiosios valstybės, tačiau dėl santykinai mažo gyventojų skaičiaus šis poveikis šalies ekonominiams ir socialiniams procesams buvo proporciškai stipresnis.

Karo pabėgėlių atvykimo dinamika rodo, kad karo pabėgėlių buvimas Lietuvoje palaipsniui peraugo iš trumpalaikės krizės į ilgalaikį procesą. Nuolatiniai, nors ir mažesni, atvykimai lėmė nenutrūkstantį pabėgėlių skaičiaus augimą ir sudarė prielaidas jų integracijai į darbo rinką, švietimo sistemą ir viešųjų paslaugų infrastruktūrą. Atsižvelgiant į srautų mastą ir jų struktūrą, toliau šiame skyriuje analizuojami pagrindiniai karo pabėgėlių integracijos Lietuvoje aspektai – amžiaus ir lyties struktūra, įsitraukimas į darbo rinką bei pagrindiniai integracijos iššūkiai.

Lietuvos migracijos politika karo pabėgėlių iš Ukrainos atžvilgiu nuo 2022 m. buvo grindžiama TPD taikymu. Šis teisinis mechanizmas sudarė sąlygas per trumpą laiką priimti didelius pabėgėlių srautus ir užtikrinti jų teisinį statusą, teisę dirbti bei naudotis pagrindinėmis integracijos priemonėmis (Petrylaitė D. ir Petrylaitė V., 2024; Europos Taryba, 2022). Dėl to pabėgėlių integracijos procesai Lietuvoje prasidėjo beveik iš karto po jų atvykimo.

Oficialiosios statistikos portalo duomenys rodo, kad pradinis pabėgėlių srautas pasižymėjo itin sparčiu augimu. Per pirmuosius karo mėnesius Lietuvoje buvo registruota apie 60 tūkst. karo pabėgėlių iš Ukrainos. 2023 m. jų skaičius išaugo iki maždaug 80 tūkst., o 2024–2025 m. augimo tempas sulėtėjo. 2025 m. gruodžio mėn. bendras registruotų pabėgėlių skaičius jau viršijo 100 tūkst. Tokia dinamika atitinka bendras ES tendencijas (OECD, 2024; UNHCR, 2025).

Pabėgėlių amžiaus struktūra rodo aiškų darbingo amžiaus gyventojų dominavimą. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, nuo 2022 m. Lietuvoje registruota apie 101 tūkst. karo pabėgėlių iš Ukrainos, iš kurių beveik 68 tūkst. sudarė 18–64 metų asmenys. Nepilnamečių iki 17 metų buvo daugiau nei 26 tūkst., o 65 metų ir vyresnių – apie 6,4 tūkst. Tai rodo, kad nors atvyksta ir vyresnio amžiaus karo pabėgėliai, jų dalis bendrame sraute išlieka palyginti nedidelė.

Amžiaus struktūra glaudžiai susijusi su lyties pasiskirstymu. Tarptautiniai tyrimai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautuose dominuoja moterys ir darbingo amžiaus asmenys, nes vyrams taikomi mobilizaciniai apribojimai (Dumont ir Lauren, 2022; Blomqvist-Mickelsson, 2024). Ši tendencija aiškiai matoma ir Lietuvos atveju. 3 paveiksle pateikti duomenys atskleidžia, jog moterų yra daugiau beveik visose darbingo amžiaus grupėse, ypač 20–45 metų intervale, nors vaikų ir vyresnio amžiaus grupėse lyties proporcijos yra tolygesnės.

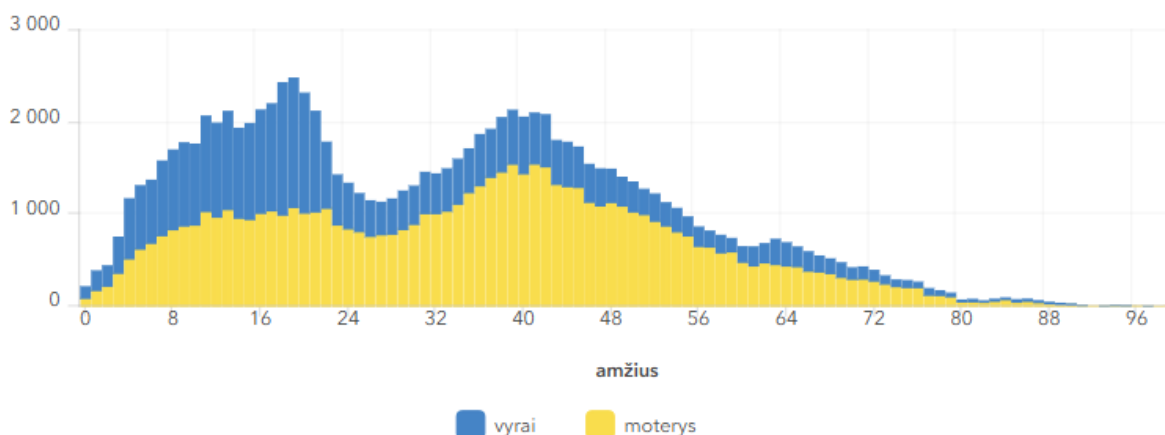
Susiformavusi amžiaus ir lyties struktūra turi tiesioginių pasekmių integracijos procesams. Dėl didelės moterų dalies pabėgėlių bendruomenėje didžiausias integracijos potencialas ir kartu iššūkiai telkiasi tuose ekonomikos sektoriuose, kuriuose tradiciškai dominuoja moterų užimtumas, pavyzdžiui, paslaugų, socialinės priežiūros, sveikatos ir prekybos srityse (IOM Lithuania, 2024). Šie struktūriniai ypatumai lemia ir specifinį pabėgėlių įsidarbinimo pasiskirstymą.

Oficialiosios statistikos portalo duomenys rodo aiškią dirbančių ukrainiečių koncentraciją tam tikruose ekonomikos sektoriuose. Didžiausios darbuotojų grupės telkiasi prekyboje,

maitinimo paslaugose, sveikatos priežiūroje, logistikoje ir statybose. Toks pasiskirstymas atitinka tiek Lietuvos darbo rinkos poreikius, tiek pabėgėliams lengviausiai prieinamas įsidarbinimo sritis (Deimantas ir Sanliturk, 2023). Jaunesni pabėgėliai dažniau dirba klientų aptarnavimo ir paslaugų sektoriuose, o vyresni – logistikos, statybos ir gamybos sektoriuose. Šią struktūrą lemia kalbos barjeras, kvalifikacijų nepripažinimas ir poreikis greitai gauti pajamas (IOM, 2024).

3 paveikslas

Karo pabėgėlių iš Ukrainos Lietuvoje pasiskirstymas pagal amžių ir lytį

Šaltinis: Oficialiosios statistikos portalas

Integracijos eigai reikšmingą įtaką daro ir geografinis pasiskirstymas. Didžioji pabėgėlių dalis apsigyveno Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje – miestuose, kuriuose sutelkta daugiausia ekonominių galimybių, veikia pagrindiniai registracijos centrai ir juntamas didžiausias darbo jėgos poreikis (IOM, 2023). Dėl to integracijos procesai regioniniu lygmeniu vystosi nevienodai.

Kalbinė integracija išlieka vienu svarbiausių integracijos veiksnių. Skučienės, Poškaus ir Kazakevičiūtės (2022) tyrimas parodė, kad iki karo rusų kalbos vartojimas Lietuvoje palengvino kasdienę komunikaciją, tačiau kartu mažino paskatas mokytis lietuvių kalbos. Vėlesni tyrimai rodo reikšmingą pokytį. Tkachuk, Kostyrykinos ir Janeliūno (2023) duomenimis, beveik 90 proc. ukrainiečių pabėgėlių deklaruoja ketinantys mokytis lietuvių kalbos. Šią motyvaciją lemia ne tik praktiniai poreikiai, bet ir vertybiniai motyvai. Vis dėlto kalbos kursų prieinamumas išlieka ribotas, o užimtumas, šeiminės pareigos ir psichologinė įtampa dažnai trukdo nuosekliam mokymuisi.

Ekonominė integracija pasižymi panašiais prieštaravimais. Aukštas ukrainiečių užimtumo lygis ne visada reiškia sėkmingą profesinę integraciją. Tyrimai rodo, kad daugelis pabėgėlių dirba žemesnės kvalifikacijos darbus, nepaisant turimo išsilavinimo ar profesinės patirties (Skučienė,

Poškus ir Kazakevičiūtė, 2022). Naujesni duomenys patvirtina, kad nors apie 65 proc. ukrainiečių Lietuvoje turi stabilias pajamas, kvalifikacijos neatitikimas išlieka, o dalis respondentų fiksuoja atlyginimų skirtumus už tą patį darbą (Tkachuk, Kostrykina ir Janeliūnas, 2023).

Integracijos procesus apsunkina ir informacijos prieinamumo problemos. Skučienės, Poškaus ir Kazakevičiūtės (2022) analizė rodo, kad nepakankamas supratimas apie sveikatos, socialinės paramos ir švietimo sistemas didina pabėgėlių pažeidžiamumą, ypač vyresnio amžiaus ir žemesnio socioekonominio statuso grupėse. Informacijos stoka gali lemti netinkamus sprendimus ir mažinti pasitikėjimą institucijomis.

Atsižvelgiant į karo pabėgėlių srautų mastą, integracija Lietuvoje vertintina kaip ilgalaikis procesas. TPD taikymas sudarė prielaidas greitam instituciniam prisitaikymui ir pabėgėlių įsitraukimui į darbo rinką, tačiau ilgalaikiai integracijos rezultatai priklausys nuo to, kiek efektyviai bus sprendžiami kalbiniai, informaciniai ir profesiniai barjerai bei sudaromos sąlygos visaverčiam karo pabėgėlių dalyvavimui ekonominiame ir socialiniame gyvenime.

1.4. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio Lietuvos ekonomikai struktūra

Ankstesniuose skyriuose atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominis poveikis dažniausiai nagrinėjamas fragmentiškai – atskirai analizuojant darbo rinką, vartojimą, kainų dinamiką, viešuosius finansus ar ekonomikos augimą. Nagrinėtuose šaltiniuose neaptikta tyrimų, kurie sistemiškai vertintų karo pabėgėlių poveikį Lietuvos ekonomikai kaip vientisą, tarpusavyje susijusių procesų visumą. Dėl to šiame skyriuje siekiama apibendrinti ir struktūruoti literatūroje identifikuotus karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio veiksnius, sujungiant atskirų tyrimų išvadas į nuoseklią analitinę struktūrą. Skyriaus tikslas – sistemiškai išskirti pagrindinius ekonominio poveikio kanalus ir juos sudarančius veiksnius, kurie, remiantis ankstesnių tyrimų rezultatais, yra svarbiausi vertinant karo pabėgėlių poveikį Lietuvos ekonomikai.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad didelio masto ir staigūs priverstinės migracijos srautai veikia ekonomiką per kelis tarpusavyje susijusius kanalus, kurių poveikis skiriasi pagal intensyvumą, trukmę ir prisitaikymo pobūdį. Todėl karo pabėgėlių ekonominis poveikis negali būti vertinamas remiantis vienu rodikliu ar viena ekonomine sritimi. Jis formuojasi per sudėtingą darbo rinkos, paklausos, kainų ir viešųjų finansų sąveiką. Atsižvelgiant į nagrinėtos literatūros išvadas ir Lietuvos ekonomikos struktūrą, šiame darbe karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis konceptualiai skirstomas į keturis pagrindinius ekonominius kanalus: darbo rinką, vartojimą ir infliaciją, viešuosius finansus bei ekonomikos augimą.

Literatūroje darbo rinka įvardijama kaip pagrindinis ir ankstyviausiai pasireiškiantis karo pabėgėlių ekonominio poveikio kanalas. Karo pabėgėlių atvykimas tiesiogiai didina darbo jėgos

pasiūlą, o šis pokytis gali paveikti užimtumą, darbo rinkos struktūrą, darbo intensyvumą ir darbo užmokesčio dinamiką. Dėl šios priežasties darbo rinkos poveikis plačiausiai nagrinėjamas tiek teoriniuose, tiek empiriniuose migracijos tyrimuose.

Ankstesni tyrimai rodo, kad pabėgėlių poveikis darbo rinkai nėra vienareikšmis ir priklauso nuo institucinių sąlygų, sektorių struktūros bei iki migracijos egzistavusių darbo rinkos ypatumų. Šalyse, kuriose iki karo buvo juntamas darbuotojų trūkumas, pabėgėlių integracija dažniau siejama su užimtumo augimu. Tačiau darbo rinkos segmentacija ir kvalifikacijų neatitikimas gali lemti nevienodą poveikį skirtingoms darbuotojų grupėms.

Remiantis literatūros apžvalga, darbo rinkos kanalas šiame darbe struktūruojamas per keturis pagrindinius veiksnius: darbo jėgą, užimtumą, darbo intensyvumą ir darbo užmokesčio dinamiką. Šių veiksmių pasirinkimas ir jų ekonominis pagrindimas pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelėje pateikti veiksniai atspindi skirtingus darbo rinkos prisitaikymo aspektus, kurie literatūroje siejami su karo pabėgėlių integracija. Darbo jėgos rodikliai leidžia įvertinti bendrą darbo pasiūlos pokytį, susijusį su pabėgėlių atvykimu. Užimtumo rodikliai parodo, ar papildoma darbo jėga faktiškai integruojama į ekonominę veiklą. Darbo intensyvumo analizė leidžia atskleisti, ar darbo rinkos prisitaikymas vyksta ne tik per darbuotojų skaičiaus didėjimą, bet ir per darbo apimties pokyčius. Tuo pačiu darbo užmokesčio dinamika atspindi darbo rinkos įtampos pokyčius ir leidžia vertinti, ar papildoma darbo pasiūla veikia darbo kaštų augimo tempą.

1 lentelė

Darbo rinkos kanalo poveikio veiksniai

Poveikio veiksnys	Pagrindimas	Pagrindiniai šaltiniai
Darbo jėga	Karo pabėgėlių atvykimas tiesiogiai didina darbo jėgos pasiūlą, kuri lemia darbo rinkos prisitaikymo galimybes ir potencialų užimtumo augimą	Dumont ir Lauren (2022)
Užimtumas	Užimtumo rodikliai leidžia įvertinti, ar karo pabėgėliai faktiškai integruojami į ekonomiką, ar išlieka ekonomiškai neaktyvūs	Postepska ir Voloshyna (2024); Deimantas ir Sanliturk (2023)
Darbo intensyvumas	Dirbtų valandų pokyčiai atskleidžia, ar karo pabėgėliai keičia ne tik darbuotojų skaičių, bet ir darbo organizavimą bei darbo apimtį	Postepska ir Voloshyna (2024)
Darbo užmokesčio dinamika	Atlyginimų pokyčiai parodo, ar papildoma darbo pasiūla veikia darbo rinkos įtampą ir darbo kaštų struktūrą	Dumont ir Lauren (2022); Botelho (2022)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

Darbo rinkos prisitaikymo procesai sudaro pagrindą vidaus paklausos ir kainų dinamikos pokyčiams, todėl vartojimo ir infliacijos kanalas literatūroje laikomas antruoju svarbiu karo pabėgėlių ekonominio poveikio mechanizmu. Karo pabėgėlių atvykimas didina gyventojų skaičių

ir ekonominį aktyvumą, o tai lemia papildomą vidaus paklausos padidėjimą prekių ir paslaugų rinkose. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad pabėgėlių sukelti paklausos šokai dažniausiai pasireiškia per vartojimą, o jų poveikis kainų lygiui priklauso nuo pasiūlos lankstumo ir darbo rinkos prisitaikymo. Skirtingai nei darbo rinkos kanale, vartojimo ir infliacijos poveikis dažniau yra netiesioginis ir tarpininkaujamas per kitus ekonominius procesus.

Ankstesni tyrimai rodo, kad karo pabėgėlių atvykimas didina paklausą būtiniausioms prekėms ir paslaugoms, tokioms kaip būstas, maistas, transportas ir viešosios paslaugos. Tačiau bendras infliacinis efektas dažnai būna ribotas, nes papildoma darbo jėgos pasiūla ir pastovi darbo užmokesčio dinamika gali veikti kaip kainų augimą ribojantys veiksniai. Dėl šios priežasties literatūroje infliacija retai traktuojama kaip tiesioginis pabėgėlių poveikio rezultatas, o dažniau – kaip antrinis procesas, priklausantis nuo paklausos ir pasiūlos sąlygų. Remiantis nagrinėtais šaltiniais, vartojimo ir infliacijos kanalas šiame darbe struktūruojamas per tris tarpusavyje susijusius veiksniai: vidaus vartojimą, darbo rinkos prisitaikymą ir būsto rinkos dinamiką. Šių veiksmų ekonominis pagrindimas ir jų tarpusavio ryšiai pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė

Vidaus paklausos ir vartojimo kanalo poveikio veiksniai

Poveikio veiksnys	Pagrindimas	Pagrindiniai šaltiniai
Vidaus vartojimas	Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas didina gyventojų skaičių ir namų ūkių vartojimą, sudarydamas pirminį paklausos impulsą ekonomikoje	Dumont ir Lauren (2022)
Darbo rinkos prisitaikymas	Karo pabėgėlių integracija į darbo rinką veikia užimtumą ir darbo užmokesčio dinamiką, per kurią paklausos pokyčiai gali netiesiogiai persiduoti į kainų lygį	Botelho (2022); ECB (2023)
Būsto rinka	Būsto nuomos ir pirkimo kainos jautriai reaguoja į trumpalaikius paklausos šokus. Per būsto išlaidų struktūrą jos gali veikti infliaciją netiesioginiu būdu	Trojanek ir Gluszek (2022); ECB (2023)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

2 lentelėje pateikti veiksniai leidžia sistemiškai atskirti pagrindinius mechanizmus, per kuriuos karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai gali paveikti vartojimą ir kainų lygį. Vidaus vartojimo rodikliai atspindi tiesioginį paklausos augimą, kylantį dėl padidėjusio gyventojų skaičiaus ir ekonominio aktyvumo. Darbo rinkos prisitaikymas veikia kaip tarpinis mechanizmas, per kurį paklausos pokyčiai gali persiduoti į kainų dinamiką. Užimtumo augimas ir darbo užmokesčio pokyčiai lemia namų ūkių pajamas, o kartu – vartojimo galimybes ir galimą spaudimą kainoms. Tuo pat metu papildoma darbo jėgos pasiūla gali riboti darbo kaštų augimą ir taip silpninti infliacinius procesus.

Būsto rinka literatūroje išskiriama kaip jautriausias vartojimo ir infliacijos kanalo segmentas. Staigus gyventojų skaičiaus padidėjimas gali sukelti reikšmingą paklausos šoką nuomos rinkoje, o ribotas būsto pasiūlos lankstumas trumpuoju laikotarpiu lemia kainų augimą. Dėl to būsto kainos ir nuomos išlaidos dažnai tampa pagrindiniu kanalu, per kurį pabėgėlių poveikis pasireiškia kainų lygiu.

Šių veiksnių visuma leidžia vartojimo ir infliacijos kanalą vertinti kaip netiesioginį, struktūriškai ribotą, tačiau ekonomiškai reikšmingą karo pabėgėlių poveikio mechanizmą. Literatūra rodo, kad galutinis infliacinis efektas priklauso ne tiek nuo pabėgėlių skaičiaus, kiek nuo pasiūlos prisitaikymo greičio, darbo rinkos būklės ir ekonomikos atvirumo.

Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas neišvengiamai veikia viešuosius finansus, nes jis keičia tiek valstybės išlaidų struktūrą, tiek pajamų formavimosi prielaidas. Literatūroje viešųjų finansų kanalas laikomas vienu kompleksiškiausių pabėgėlių ekonominio poveikio mechanizmų, nes jame susipina trumpalaikiai kaštai ir vidutinio laikotarpio fiskalinės grąžos galimybės. Trumpuoju laikotarpiu pabėgėlių priėmimas dažniausiai siejamas su papildomomis viešosiomis išlaidomis. Jos apima socialinę paramą, laikino apgyvendinimo užtikrinimą, sveikatos priežiūros, švietimo ir integracijos paslaugas. Šios išlaidos atsiranda iš karto po pabėgėlių atvykimo ir yra mažai priklausomos nuo jų ekonominio aktyvumo pradiname etape. Dėl to literatūroje pabrėžiama, kad pirmasis pabėgėlių poveikis viešiesiems finansams dažniausiai yra neigiamas fiskalinio balanso požiūriu. Kartu pabrėžiama, kad šis poveikis nėra statiškas. Pabėgėliams palaipsniui įsitraukiant į darbo rinką, pradeda formuotis priešingas procesas – viešųjų pajamų augimas. Užimtumas ir darbo pajamos lemia didesnę gyventojų pajamų mokesčio, socialinio draudimo įmokų ir netiesioginių mokesčių surinkimą per vartojimą. Todėl vidutiniu laikotarpiu fiskalinis poveikis gali kisti iš kaštų didėjimo į dalinį ar visišką jų kompensavimą.

Atsižvelgiant į nagrinėtą literatūrą, viešųjų finansų kanalas šiame darbe struktūruojamas per tris pagrindinius veiksnys: viešąsias pajamas, viešąsias išlaidas ir fiskalinį balansą. Šių veiksnių logika ir jų tarpusavio ryšiai pateikiami 3 lentelėje. Viešųjų pajamų rodikliai parodo, ar pabėgėlių ekonominis aktyvumas sukuria apčiuopiamą fiskalinę grąžą per mokesčių ir socialinio draudimo sistemą. Šis procesas priklauso nuo užimtumo lygio, darbo užmokesčio ir integracijos į darbo rinką.

Viešųjų išlaidų analizė leidžia įvertinti, ar pabėgėlių priėmimas sukelia ilgalaikį fiskalinį spaudimą, ar šis poveikis apsiriboja trumpuoju laikotarpiu. Literatūroje pabrėžiama, kad dalį pradinių išlaidų gali sumažinti mažėjantis socialinių išmokų poreikis ir didėjantis pabėgėlių savarankiškumas ekonominėje veikloje. Fiskalinis balansas apibendrina pajamų ir išlaidų pokyčių sąveiką ir leidžia įvertinti bendrą viešųjų finansų būklės pokytį. Šis rodiklis literatūroje dažnai naudojamas siekiant nustatyti, ar pabėgėlių integracija ilginiui tampa fiskaliu požiūriu neutrali

arba teigiama. Viešųjų finansų kanalas leidžia karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį vertinti ne tik kaip trumpalaikį biudžeto iššūkį, bet ir kaip procesą, kurio galutiniai rezultatai priklauso nuo integracijos spartos ir ekonominio aktyvumo.

3 lentelė

Viešųjų finansų kanalo poveikio veiksniai

Poveikio veiksnys	Pagrindimas	Pagrindiniai šaltiniai
Viešosios pajamos	Karo pabėgėlių iš Ukrainos integracija į darbo rinką gali didinti mokestinę bazę per užimtumo ir darbo užmokesčio pokyčius, tačiau trumpuoju laikotarpiu šis poveikis gali būti silpnas arba netiesioginis.	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)
Viešosios išlaidos	Karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas lemia papildomus viešųjų paslaugų ir socialinės paramos kaštus, tačiau augantis užimtumas gali amortizuoti dalį šių išlaidų per sumažėjusį socialinių išmokų poreikį.	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024); Deimantas ir Sanliturk (2023)
Fiskalinis balansas	Fiskalinis balansas apibendrina karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį viešiesiems finansams, įvertinant pajamų ir išlaidų pokyčių sąveiką bendrame valstybės biudžeto kontekste.	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

Ekonomikos augimo kanalas literatūroje nagrinėjamas kaip atskira karo pabėgėlių ekonominio poveikio sritis, leidžianti įvertinti, ar pabėgėlių srautai turėjo realų poveikį bendram ekonominės veiklos lygiui priimančioje šalyje. Skirtingai nei atskiri darbo rinkos, vartojimo ar viešųjų finansų rodikliai, BVP atspindi agreguotą ekonomikos rezultatą ir leidžia įvertinti, ar karo pabėgėlių sukelti prisitaikymo procesai buvo pakankamai stiprūs, kad pasireikštų makroekonominiu mastu. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad karo pabėgėlių poveikis ekonomikos augimui trumpuoju laikotarpiu dažnai būna ribotas ir nevienareikšmis. Net ir tais atvejais, kai stebimi teigiami pokyčiai atskirose ekonomikos srityse, tokiose kaip užimtumo augimas ar padidėjusi vidaus paklausa, šie efektai ne visada virsta statistiškai reikšmingu BVP augimu. Tai siejama su tuo, kad ankstyvaisiais integracijos etapais pabėgėlių poveikis pridėtinei vertei dažnai yra mažesnis dėl produktyvumo skirtumų, kvalifikacijos neatitikimų ir prisitaikymo kaštų, todėl ekonomikos augimo reakcija į pabėgėlių srautus gali būti silpna arba pasireikšti tik vėlesniu laikotarpiu.

Vienas pagrindinių ekonomikos augimo kanalo veiksnių yra darbo jėgos didėjimas. Karo pabėgėlių atvykimas plečia darbo jėgos pasiūlą ir leidžia padidinti gamybos apimtį net ir tuo atveju, kai darbo našumas nekinta. Šis poveikis ypač reikšmingas ekonomikose, kuriose prieš pabėgėlių atvykimą buvo juntamas darbuotojų trūkumas. Tokiose sąlygose papildoma darbo jėga sudaro prielaidas geriau išnaudoti esamus gamybinius pajėgumus. Kitas svarbus mechanizmas susijęs su vidaus paklausos augimu. Pabėgėlių atvykimas didina gyventojų skaičių ir vartojimą,

todėl aktyvina prekių ir paslaugų rinkas. Šis paklausos impulsas gali palaikyti ekonominę veiklą net ir nepalankių išorinių sąlygų laikotarpiu. Literatūroje pabrėžiama, kad pabėgėlių vartojimas dažniausiai yra grindžiamas darbo pajamomis, todėl jis linkęs būti stabilesnis ir mažiau infliaciškai pavojingas nei vartojimas, finansuojamas transferais. Kartu akcentuojama, kad ekonomikos augimo poveikis priklauso ne tik nuo darbo kiekio, bet ir nuo produktyvumo. Jei pabėgėliai ilgą laiką lieka žemesnės kvalifikacijos darbo vietose, jų poveikis BVP augimui gali būti daugiausia kiekybinis.

Atsižvelgiant į nagrinėtą literatūrą, ekonomikos augimo kanalas šiame darbe struktūruojamas per kelis pagrindinius veiksnus, leidžiančius apibendrinti karo pabėgėlių poveikį bendrajai ekonominei veiklai. Šie veiksniai pateikiami 4 lentelėje. Lentelėje išskirti veiksniai leidžia vertinti, kaip darbo rinkos, vidaus paklausos ir viešųjų finansų prisitaikymo procesai gali persiduoti į bendrą ekonomikos augimą. Užimtumo ir darbo užmokesčio dinamika leidžia nustatyti, ar papildoma darbo jėga virsta didesne ekonomine veikla. Vidaus vartojimas atskleidžia paklausos svarbą, o fiskalinis balansas leidžia įvertinti, ar viešųjų finansų prisitaikymas galėjo veikti kaip stabilizuojantis ekonomikos augimo veiksnys.

4 lentelė

Ekonomikos augimo kanalo poveikio veiksniai

Poveikio veiksnys	Pagrindimas	Pagrindiniai šaltiniai
BVP augimas (realus metinis pokytis)	BVP atspindi bendrą ekonominės veiklos mastą ir leidžia įvertinti apibendrintą karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį ekonomikai per visų kanalų sąveiką.	Dumont ir Laurent (2022)
Užimtumas	Karo pabėgėlių iš Ukrainos integracija į darbo rinką didina užimtumą ir sudaro prielaidas ekonominės veiklos plėtrai per didesnę darbo kiekį.	Dumont ir Laurent (2022); Deimantas ir Sanliturk (2023)
Darbo užmokestis	Darbo pajamų dinamika veikia vidaus paklausą ir ekonominį aktyvumą, net jei darbo užmokesčio augimas trumpuoju laikotarpiu yra ribotas.	Botelho (2022); Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)
Vidaus vartojimas	Gyventojų skaičiaus padidėjimas didina vidaus paklausą, kuri prisideda prie BVP augimo per prekių ir paslaugų vartojimą.	Dumont ir Laurent (2022)
Fiskalinis balansas (papildomas)	Viešųjų finansų būklė atspindi netiesioginį karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį ekonomikos augimui per biudžeto pajamų ir išlaidų pokyčius.	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)

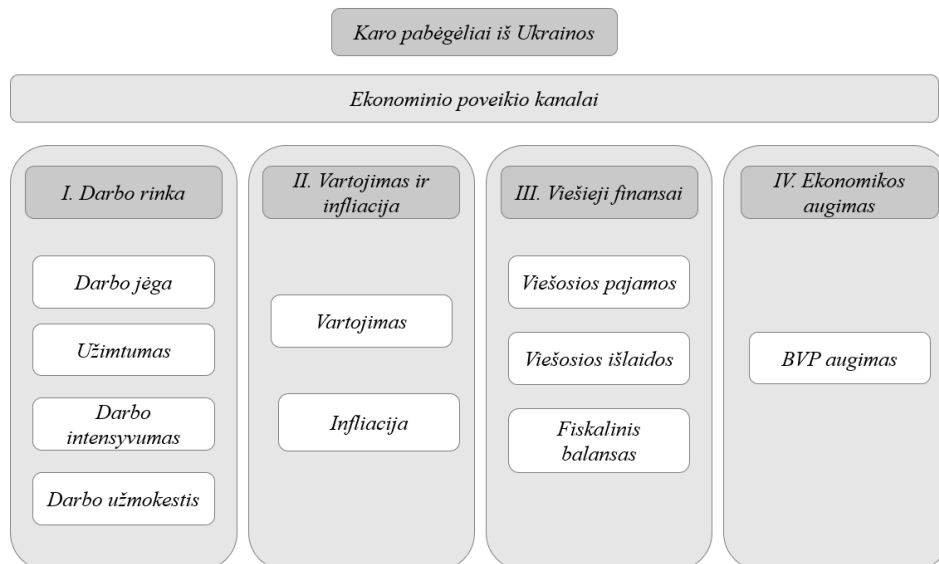
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

Siekiant apibendrinti ankstesniuose skyriuose išskirtus karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio kanalus ir jų tarpusavio sąsajas, 4 paveiksle pateikiama karo pabėgėlių ekonominio poveikio Lietuvai struktūra. Ši struktūra sudaryta remiantis mokslinėje literatūroje

aptariamais poveikio mechanizmais ir leidžia sujungti atskiruose tyrimuose nagrinėtas ekonominio karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio grandis į analitinį modelį.

4 paveikslas

Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvos ekonomikai struktūra

Šaltinis: sudaryta autorės

4 paveiksle pateikta karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio struktūra, kuri naudojama kaip konceptualus pagrindas empirinei analizei. Struktūra pradedama nuo karo pabėgėlių srautų kaip egzogeninio demografinio šoko, kuris inicijuoja prisitaikymo procesus pagrindiniuose ekonomikos segmentuose. Struktūroje išskiriami keturi tarpusavyje susiję, tačiau analitiškai atskiri poveikio kanalai: darbo rinka, vidaus paklausa ir kainų dinamika, viešieji finansai bei ekonomikos augimas. Darbo rinkos kanalas detalizuojamas per darbo jėgos pasiūlą, užimtumą, darbo intensyvumą ir darbo užmokesčio dinamiką, atsižvelgiant į tai, kad pabėgėlių integracija veikia ne tik darbuotojų skaičių, bet ir darbo organizavimo bei kaštų struktūrą.

Vidaus paklausos ir kainų kanalas apima namų ūkių vartojimo ir infliacijos pokyčius, o viešųjų finansų kanalas leidžia įvertinti karo pabėgėlių poveikį valdžios sektoriaus pajamoms, išlaidoms ir fiskaliniam balansui. Ekonomikos augimas struktūroje išskiriamas kaip savarankiškas analitinis kanalas, skirtas įvertinti, ar atskiruose ekonomikos segmentuose fiksuojami prisitaikymo efektai pasireiškia makroekonominiu mastu.

Pateikta struktūra leidžia struktūruotai vertinti karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai, atskiriant poveikio kryptį ir mastą kiekviename kanale bei sudarant pagrindą empirinėms išvadoms.

2. Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvai tyrimo metodologija

Šiame skyriuje pristatoma empirinio tyrimo metodologinė struktūra, taikoma vertinant karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį Lietuvos ekonomikai. Tyrimo metodologija formuojama remiantis ankstesniame skyriuje išskirtais ekonominio poveikio kanalais ir pritaikoma jų empiriniam įvertinimui.

Empirinis tyrimas konstruojamas taip, kad kiekvienas poveikio kanalas būtų analizuojamas atskirai, tačiau laikantis nuoseklios ir tarpusavyje suderintos metodinės logikos. Tyrimas orientuotas į trumpuoju laikotarpiu pasireiškiančių ekonominių prisitaikymo procesų analizę ir leidžia atskirti tiesioginius karo pabėgėlių srautų poveikius nuo netiesioginių poveikių, perduodamų per tarpinius ekonominius mechanizmus. Tai leidžia įvertinti karo pabėgėlių poveikį skirtingoms ekonomikos sritims ir palyginti rezultatų kryptį bei santykinį stiprumą tarp atskirų kanalų.

2.1. Tyrimo metodai

Šiame skyriuje pristatoma empirinio tyrimo metodologija, taikoma vertinant karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai. Metodologinis požiūris grindžiamas ankstesniame skyriuje suformuota ekonominio poveikio kanalų struktūra ir mokslinė literatūra, pabrėžiančia, kad priverstinės migracijos poveikis ekonomikai nėra vienareikšmis. Karo pabėgėlių ekonominis poveikis formuojasi per tarpusavyje susijusių ekonominių procesų visumą, todėl jo vertinimui būtina taikyti diferencijuotą empirinę analizę, leidžiančią atskirti skirtingus poveikio mechanizmus.

Empirinis tyrimas struktūruojamas pagal keturis pagrindinius karo pabėgėlių ekonominio poveikio kanalus: darbo rinką, vartojimą ir infliaciją, viešuosius finansus bei ekonomikos augimą. Toks struktūravimas leidžia sistemiškai įvertinti karo pabėgėlių poveikį skirtingoms ekonomikos sritims ir palyginti poveikio kryptį bei santykinį stiprumą tarp atskirų kanalų. Nors šie kanalai tarpusavyje glaudžiai susiję, jų išskyrimas leidžia aiškiau identifikuoti, per kokias ekonomines sritis karo pabėgėlių srautai daro didžiausią įtaką.

Tyrime aiškiai atskiriamas kanalo ir veiksnio lygmuo. Kanalai interpretuojami kaip apibendrintos ekonominių procesų sritys, o konkretūs makroekonominiai rodikliai (pavyzdžiui, darbo jėga, užimtumas, darbo užmokestis, namų ūkių vartojimas ar fiskalinis balansas) traktuojami kaip tarpiniai veiksniai, per kuriuos karo pabėgėlių srautų poveikis persiduoda į platesnius ekonominius rezultatus. Dėl šios priežasties tie patys veiksniai gali būti naudojami analizuojant

skirtingus kanalus, tačiau jų vaidmuo kiekvienu atveju interpretuojamas atsižvelgiant į konkretaus kanalo logiką ir analizuojamą ekonominį procesą.

Empirinė analizė grindžiama ketvirtiniais Lietuvos statistiniais duomenimis ir yra orientuota į trumpuoju laikotarpiu pasireiškiančių ekonominių prisitaikymo procesų vertinimą. Atsižvelgiant į ribotą stebėjimų skaičių, dauguma analizuojamų rodiklių transformuojami į metinius pokyčius. Toks duomenų apdorojimo būdas leidžia sumažinti sezoniskumo ir ilgalaikių trendų įtaką bei padeda užtikrinti laiko eilučių stacionarumą, kuris yra būtina sąlyga tiesinių regresinių modelių taikymui.

Tyrime taikoma kelių etapų empirinė metodika. Pirmajame etape atliekami laiko eilučių stacionarumo testai, siekiant įvertinti pasirinktų duomenų transformavimo būdų tinkamumą tolesnei regresinei analizei. Visų kintamųjų stacionarumo testų rezultatai pateikti 7 priedo 1 lentelėje. Šis etapas sudaro pagrindą patikimam statistinių ryšių vertinimui ir leidžia išvengti klaidingų regresijos rezultatų, susijusių su nestacionariomis laiko eilutėmis.

Antrajame etape vertinami tiesioginiai karo pabėgėlių srautų poveikiai atskiriems ekonominiams rodikliams, taikant tiesinius regresinius modelius, įvertintus OLS metodu. Šie modeliai leidžia nustatyti bazinius statistinius ryšius tarp karo pabėgėlių srautų ir analizuojamų makroekonominių rodiklių bei įvertinti poveikio kryptį ir santykinį dydį. OLS regresiniai modeliai šiame tyrime naudojami kaip pagrindinis empirinės analizės įrankis ir sudaro atskaitos tašką tolesnei rezultatų interpretacijai.

Trečiajame etape analizuojamas netiesioginis karo pabėgėlių poveikis, remiantis tarpinių ekonominių veiksnių interpretacija ir regresinių koeficientų palyginimu tarp skirtingų modelių specifikacijų. Šis metodinis žingsnis leidžia išskaidyti bendrą karo pabėgėlių poveikį į atskirus ekonominius perdavimo mechanizmus ir nustatyti, per kuriuos veiksnus bei kanalus šis poveikis persiduoda į galutinius makroekonominius rezultatus. Ši analizė nėra traktuojama kaip atskiras struktūrinis modelis, bet kaip analitinis būdas interpretuoti empirinius rezultatus, remiantis ekonomine logika ir ankstesnės literatūros įžvalgomis.

Papildomai, siekiant įvertinti nustatytų ryšių dinamiką ir patikrinti OLS pagrindu gautų rezultatų nuoseklumą laiko atžvilgiu, taikomi VAR modeliai ir IRF analizė. Atsižvelgiant į ribotą stebėjimų skaičių (14 ketvirčių), VAR ir IRF metodai šiame tyrime naudojami ne kaip savarankiškas pagrindas priežastiniams ryšiams nustatyti, bet kaip papildomas empirinio patikrinimo įrankis. Šie metodai leidžia įvertinti, ar trumpalaikių ekonominių rodiklių reakcijų kryptis ir pobūdis atitinka tiesinių regresijų rezultatus, t. y. ar nustatyti statistiniai ryšiai yra dinamiškai suderinami su statinių modelių išvadomis.

Taigi OLS regresiniai modeliai sudaro pagrindą karo pabėgėlių poveikio kryptims ir dydžiams įvertinti, o VAR ir IRF analizė naudojama šių rezultatų dinaminei interpretacijai ir

papildomam patikrinimui. Aprašyta metodologinė struktūra sudaro pagrindą tolesnei empirinei analizei ir leidžia sistemiškai vertinti karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį Lietuvos ekonomikai per atskirus poveikio kanalus.

2.2. Duomenys ir kintamieji

Šiame tyrime naudojami oficialūs Lietuvos ketvirtiniai makroekonominiai duomenys, apimantys laikotarpį nuo 2022 m. pirmojo ketvirčio iki 2025 m. antrojo ketvirčio. Toks laikotarpis pasirinktas atsižvelgiant į pagrindinio tyrimo kintamojo – karo pabėgėlių iš Ukrainos srautų – faktinį atsiradimą ir stebėjimą Lietuvoje. Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai statistiškai fiksuojami nuo 2022 m. pradžios, o 2025 m. trečiojo ketvirčio duomenys tyrimo atlikimo metu dar nebuvo paskelbti. Dėl šios priežasties empirinė analizė grindžiama keturiolikos ketvirtinių stebėjimų imtimi, į kurią būtina atsižvelgti interpretuojant gautų rezultatų statistinį patikimumą. Tyrime naudojami duomenys gauti iš viešai prieinamų Oficialiosios statistikos portalo ir Lietuvos banko šaltinių, jei nenurodyta kitaip. Kai kurie analizėje naudojami rodikliai išreikšti metiniais pokyčiais, siekiant sumažinti sezoniškumo ir ilgalaikių trendų įtaką bei užtikrinti kintamųjų stacionarumą trumpose laiko eilutėse.

Pagrindinis kintamasis šiame tyrime yra karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai Lietuvoje. Šis kintamasis atspindi bendrą į Lietuvą atvykusių karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičių ir visose empirinio tyrimo dalyse naudojamas kaip egzogeninio demografinio šoko rodiklis. Pasirinkimas naudoti bendrą karo pabėgėlių skaičių, neatskiriant jų pagal amžių, lytį ar kitus požymius, grindžiamas ribotu stebėjimų skaičiumi ir siekiu išlaikyti metodinį nuoseklumą bei rezultatų palyginamumą tarp skirtingų ekonominio poveikio kanalų.

Analizuojami ekonominiai rodikliai parinkti remiantis mokslinėje literatūroje identifikuotais pagrindiniais karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio kanalais, taip pat atsižvelgiant į duomenų prieinamumą Lietuvoje. Tyrime išskiriami keturi pagrindiniai poveikio kanalai: darbo rinka, vartojimas ir infliacija, viešieji finansai bei ekonomikos augimas. Kiekvienas kanalas analizuojamas naudojant ribotą skaičių reprezentatyvių kintamųjų, leidžiančių įvertinti tiek tiesioginį, tiek netiesioginį karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį.

Visi empirinėje analizėje naudojami kintamieji, jų aprašymai ir matavimo vienetai pateikti 5 lentelėje. Priklausomai nuo nagrinėjamo ekonominio poveikio kanalo, šie kintamieji empirinėje analizėje atlieka skirtingus vaidmenis – naudojami tiek kaip pagrindiniai analizuojami rodikliai, tiek kaip tarpiniai veiksniai, per kuriuos identifikuojami netiesioginiai karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio mechanizmai. Toks kintamųjų taikymas leidžia nuosekliai atskirti ekonominio poveikio kanalus nuo juos formuojančių veiksnių ir užtikrina metodinį suderinamumą su tyrimo struktūra.

5 lentelė

Pagrindiniai tyrimo kintamieji

Kintamasis	Aprašymas	Matavimo vnt.
<i>darbo_jega_pok_nuo_praejusiu_metu</i>	Bendros darbo jėgos metinis pokytis	Proc. punktai
<i>darbo_jega_mot_pok_nuo_praejusiu_metu</i>	Moterų darbo jėgos metinis pokytis	Proc. punktai
<i>darbo_jega_vyr_pok_nuo_praejusiu_metu</i>	Vyrų darbo jėgos metinis pokytis	Proc. punktai
<i>uzt_bendras_pok</i>	Bendro užimtumo metinis pokytis	Proc. punktai
<i>du_metinis_pok</i>	Vidutinio darbo užmokesčio metinis augimas	Proc. punktai
<i>darbo_val_metinis_pok</i>	Dirbtų valandų, tenkančių vienam darbuotojui, metinis pokytis	Proc. punktai
<i>nu_vartojimo_islaidos_metinis_pok</i>	Namų ūkių realių vartojimo išlaidų metinis pokytis	Proc. punktai
<i>grynoji_infliacija</i>	Grynosios infliacijos metinis pokytis	Proc. punktai
<i>pajamos</i>	Valdžios sektoriaus pajamų metinis pokytis	Proc. punktai
<i>islaidos</i>	Valdžios sektoriaus išlaidų metinis pokytis	Proc. punktai
<i>balansas</i>	Valdžios sektoriaus fiskalinis balansas	Proc. nuo BVP
<i>bvp</i>	Realiojo BVP metinis pokytis	Proc. punktai

Šaltinis: sudaryta autorės

Darbo rinkos kanale pagrindinis dėmesys skiriamas darbo jėgos pasiūlos, užimtumo, darbo užmokesčio ir darbo intensyvumo pokyčiams, leidžiantiems įvertinti, per kuriuos prisitaikymo mechanizmus karo pabėgėliai iš Ukrainos veikia darbo rinkos pusiausvyrą. Vartojimo ir infliacijos kanale analizuojami namų ūkių vartojimo ir grynosios infliacijos rodikliai, leidžiantys atskirti kiekybinius paklausos efektus nuo kaininio prisitaikymo. Viešųjų finansų kanale nagrinėjami pajamų, išlaidų ir fiskalinio balanso pokyčiai, siekiant įvertinti fiskalinį karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį trumpuoju laikotarpiu. Ekonomikos augimo kanale realiojo BVP metinis pokytis naudojamas kaip apibendrinantis ekonominės veiklos augimo indikatorius. Visi darbo rinkos kanalo tyrimui naudojami kintamieji pateikti 9 priedo 1a lentelėje, vartojimo ir infliacijos kanalo tyrimui naudoti kintamieji – 1b lentelėje, viešųjų finansų – 1c lentelėje, o ekonominio augimo kanalo tyrimui naudoti kintamieji – 1d lentelėje.

2.3 Tyrimo prielaidos

Atliekant empirinę karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio Lietuvos ekonomikai analizę, būtina aiškiai įvardyti pagrindines tyrimo prielaidas, nuo kurių priklauso gautų rezultatų interpretavimas ir jų statistinis patikimumas.

Pirmoji ir esminė tyrimo prielaida susijusi su analizuojamo laikotarpio trukme. Tyrime naudojami duomenys apima laikotarpį nuo 2022 m. pirmojo ketvirčio iki 2025 m. antrojo ketvirčio ir sudaro palyginti trumpą ketvirtinę laiko eilutę. Dėl riboto stebėjimų skaičiaus empirinė analizė

orientuota į trumpuoju laikotarpiu pasireiškiančius ryšius, o gauti rezultatai atspindi bendras poveikio kryptis ir jų pobūdį analizuojamu laikotarpiu. Trumpa laiko eilutė taip pat riboja galimybes taikyti sudėtingesnius dinaminis modelius, siekiant išvengti perparametrizacijos.

Antroji prielaida glaudžiai susijusi su kintamųjų stacionarumu. Nors dauguma analizuojamų kintamųjų, išreikštų metiniais pokyčiais, pagal ADF ir KPSS testus gali būti laikomi stacionariais, kai kurių laiko eilučių testų rezultatai yra ribiniai (visų kintamųjų stacionarumo testų rezultatai pateikti 7 priedo 1 lentelėje). Atsižvelgiant į trumpą stebėjimų skaičių ir siekiant išvengti papildomo informacijos praradimo, daroma prielaida, kad tokios laiko eilutės yra pakankamai arti stacionarumo ribos ir tinkamos tolesnei ekonometrinei analizei. Ši prielaida leidžia išlaikyti pilną imtį ir užtikrinti rezultatų palyginamumą tarp skirtingų modelių.

Trečioji prielaida susijusi su pagrindinio aiškinamojo kintamojo – karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičiaus Lietuvoje – interpretavimu. Tyrime naudojami Oficialiosios statistikos portalo duomenys atspindi bendrą į Lietuvą atvykusių karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičių, tačiau nesuteikia informacijos apie tai, kiek iš jų analizuojamu laikotarpiu faktiškai liko gyventi Lietuvoje ar kiek išvyko į kitas šalis. Dėl šios priežasties karo pabėgėlių skaičius šiame tyrime interpretuojamas kaip atvykusių pabėgėlių srautų rodiklis, naudojamas kaip egzogeninio migracinio šoko aproksimacija, o ne kaip tikslus Lietuvoje faktiškai gyvenančių pabėgėlių skaičius. Kaip nurodoma Oficialiosios statistikos portale, dalis karo pabėgėlių neužsiregistruoja Migracijos departamente iš karto po atvykimo arba visai nesiregistruoja, todėl faktinis pabėgėlių skaičius gali būti didesnis nei oficialiai apskaitomas ir skelbiamas viešai. Tais atvejais, kai karo pabėgėliai užsiregistruoja Migracijos departamente, tačiau vėliau išvyksta iš Lietuvos ar miršta nespėję gauti Lietuvos asmens kodo, šie pokyčiai administraciniuose duomenyse neatsispindi. Dėl šios priežasties oficialiai skelbiamas pabėgėlių skaičius gali būti ir didesnis, ir mažesnis už faktiškai Lietuvoje esančių karo pabėgėlių skaičių.

Ketvirtoji prielaida susijusi su karo pabėgėlių srautų egzogeniškumu. Daroma prielaida, kad karo pabėgėlių atvykimą į Lietuvą pirmiausia lemia išoriniai veiksniai – karo veiksmai, saugumo aplinkybės ir geopolitinė situacija, o ne Lietuvos ekonomikos būklė. Todėl karo pabėgėlių srautai šiame tyrime traktuojami kaip nuo vidaus ekonominių procesų nepriklausantis demografinis šokas, leidžiantis analizuoti ryšius tarp pabėgėlių skaičiaus ir ekonominių rodiklių kaip galimą pabėgėlių poveikį ekonomikai.

Penktoji daroma prielaida, kad kiti tuo pačiu laikotarpiu veikiantys makroekonominiai veiksniai, tokie kaip energetikos kainų šokai, pinigų politikos griežtinimas ar tarptautinės ekonominės aplinkos pokyčiai, nėra tiesiogiai susiję su pabėgėlių srautų dinamika ir veikia ekonominius rodiklius santykinai tolygiai per analizuojamą laikotarpį. Dėl ribotos imties šie veiksniai nėra įtraukiami į tyrimo modelius.

2.4. Tyrimo hipotezės

Remiantis ankstesniuose skyriuose atlikta mokslinės literatūros analize ir suformuota karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio Lietuvos ekonomikai struktūra, šiame tyrime laikomasi prielaidos, kad pabėgėlių ekonominis poveikis nėra vienareikšmis. Priverstinė migracija veikia priimančiosios šalies ekonomiką per kelis tarpusavyje susijusius ekonominius kanalus, o šių poveikių pobūdis, stiprumas ir trukmė priklauso nuo darbo rinkos prisitaikymo, vidaus paklausos ir kainų dinamikos, viešųjų finansų reakcijos bei bendros makroekonominės aplinkos (Dumont ir Lauren, 2022; Botelho, 2022).

Literatūroje taip pat pabrėžiama, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai išsiskiria tiek savo mastu, tiek staigumu, o TPD taikymas sudarė sąlygas palyginti greitam jų įsitraukimui į ekonominę veiklą. Dėl šios priežasties daugelyje ES šalių, įskaitant Lietuvą, karo pabėgėlių ekonominis poveikis trumpuoju laikotarpiu dažniausiai siejamas su kiekybiniais prisitaikymo mechanizmais, tokiais kaip darbo jėgos pasiūlos didėjimas, užimtumo augimas ir vidaus paklausos didėjimas. Tuo pat metu empiriniai tyrimai rodo, kad poveikis darbo užmokesčio dinamikai, kainų lygiui ar produktyvumui dažnai yra ribotas, nevienareikšmis arba priklausantis nuo sektorių struktūros ir ekonomikos ciklo fazės, ypač trumpuoju laikotarpiu (Botelho, 2022; Afonso, Gomes ir Vasconcelos, 2024).

Atsižvelgiant į šias išvagas, tyrime karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikai vertinamas per keturis pagrindinius ekonominio poveikio kanalus: darbo rinką, vartojimą ir infliaciją, viešuosius finansus bei ekonomikos augimą. Kiekvienas kanalas apima jam būdingus poveikio veiksnius, per kuriuos karo pabėgėlių srautai gali persiduoti į konkrečius ekonominius rodiklius. Tokia struktūra leidžia vertinti pabėgėlių poveikį skirtingoms ekonomikos sritims. Remiantis šia struktūra, tyrime formuluojama viena bendroji ir keturios dalinės hipotezės, atitinkančios išskirtus ekonominio poveikio kanalus. Tyrimo hipotezės pateiktos 6 lentelėje, o jų pagrindimas mokslinė literatūra – 8 priedo 1 lentelėje.

Hipotezės šiame tyrime formuluojamos nekryptine forma dėl kelių metodologinių priežasčių. Pirma, analizuojamas laikotarpis yra trumpas ir apima išskirtinį ekonominių sukrėtimų etapą, kuriame karo pabėgėlių poveikio kryptis skirtingiems ekonominiams rodikliams nėra teoriškai vienareikšmė.

Antra, ankstesni empiriniai tyrimai rodo, kad karo pabėgėlių poveikis priimančiųjų šalių ekonomikai gali skirtis ne tik pagal šalį ar laikotarpį, bet ir pagal konkretų ekonominį kanalą, o trumpuoju laikotarpiu dažnai pasižymi priešingų mechanizmų sąveika. Trečia, šio tyrimo tikslas yra nustatyti patį karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikio Lietuvos ekonomikai egzistavimą ir jo pasireiškimo pobūdį, o ne iš anksto patvirtinti konkrečią poveikio kryptį. Dėl šių priežasčių nekryptinės hipotezės yra tinkamesnės už kryptines, nes leidžia empiriškai įvertinti, ar ir per

kuriuos ekonominius kanalus karo pabėgėlių srautai buvo susiję su ekonominių rodiklių kaita Lietuvoje, neapribojant analizės iš anksto nustatyta kryptimi.

6 lentelė

Tyrimo hipotezės

Hipotezės kodas	Hipotezės formuluotė
H1a	Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos darbo rinkai.
H1b	Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį vidaus paklausos dinamikai Lietuvoje.
H1c	Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos viešųjų finansų dinamikai.
H1d	Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos ekonomikos augimui.
H1	Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos ekonomikai.

Šaltinis: sudaryta autorės

Darbo rinkos kanalas šiame tyrime traktuojamas kaip vienas iš karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio perdavimo kanalų trumpuoju laikotarpiu. Jo analizė grindžiama keturiais tarpusavyje susijusiais veiksniais: darbo jėgos pasiūlos pokyčiais, užimtumo dinamika, darbo užmokesčio kaita ir darbo intensyvumo pokyčiais. Šie veiksniai leidžia atskleisti darbo rinkos prisitaikymo mechanizmus, neatskiriant jų į atskirus kanalus.

Vidaus paklausos ir kainų dinamikos kanalas vertinamas analizuojant namų ūkių vartojimo išlaidų pokyčius ir grynosios infliacijos dinamiką. Vartojimas interpretuojamas kaip pagrindinis paklausos kanalas, per kurį karo pabėgėlių srautai gali paveikti ekonominę veiklą, o infliacija – kaip kaininis prisitaikymo rezultatas, atspindintis paklausos ir pasiūlos sąveiką. Būsto rinka šiame tyrime nėra traktuojama kaip atskiras ekonominio poveikio kanalas, tačiau naudojama kaip papildomas veiksnys, padedantis paaiškinti trumpalaikius kainų prisitaikymo procesus.

Viešųjų finansų kanalas analizuojamas per valdžios sektoriaus pajamų, išlaidų ir fiskalinio balanso pokyčius. Šie rodikliai leidžia atskirti tiesioginius karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo kaštus nuo netiesioginių fiskalinių efektų, susijusių su jų įsitraukimu į darbo rinką.

Ekonomikos augimo kanalas šiame tyrime vertinamas atskirai, analizuojant karo pabėgėlių iš Ukrainos srautų ryšius su realiojo BVP pokyčiais. Šis kanalas naudojamas kaip apibendrinantis ekonominės veiklos rodiklis, leidžiantis įvertinti, ar karo pabėgėlių srautai buvo susiję su bendros ekonominės veiklos dinamika Lietuvoje.

Tyrimo bendroji hipotezė H1 nėra testuojama kaip atskiras empirinės analizės modelis, bet vertinama apibendrinant dalinių hipotezių (H1a–H1d) rezultatus. Tokiu būdu bendroji hipotezė

atspindi integruotą išvadą apie karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai per visų nagrinėjamų ekonominio poveikio kanalų visumą.

2.5. Tyrimo apribojimai

Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvai tyrimas turi tam tikrus apribojimus.

Pirma, tyrimo rezultatai atspindi trumpalaikius ekonominius prisitaikymo procesus ir neleidžia daryti išvadų apie ilgalaikius karo pabėgėlių poveikio efektus. Analizuojamas laikotarpis sutampa su išskirtinių makroekonominių sukrėtimų laikotarpiu – geopolitine krize, energijos kainų šokais ir spartėjančia infliacija – todėl nustatyti ryšiai pirmiausia atspindi ekonomikos reakciją į staigų demografinį šoką, o ne nusistovėjusias ilgalaikes tendencijas.

Antra, tyrimas atliekamas naudojant agreguotus nacionalinio lygmens duomenis, todėl neleidžia įvertinti galimų poveikio skirtumų tarp regionų ar atskirų gyventojų grupių. Dėl šios priežasties gauti rezultatai apibūdina bendrą makroekonominį poveikį, tačiau neatskleidžia mikrolygmens prisitaikymo mechanizmų, tokių kaip skirtingas pabėgėlių įsitraukimas pagal kvalifikaciją, lytį ar regioninę darbo rinkos struktūrą.

Trečia, nors karo pabėgėlių srautai šiame tyrime konceptualiai traktuojami kaip egzogeninis demografinis šokas, taikomi empiriniai metodai leidžia identifikuoti statistinius ryšius tarp pabėgėlių srautų ir ekonominių rodiklių, tačiau neužtikrina griežtos priežastinės interpretacijos. Ypač tai aktualu netiesioginių poveikio kanalų atveju, kai ekonominiai rodikliai tarpusavyje sąveikauja ir gali būti veikiami bendrų išorinių veiksnių.

Ketvirta, tyrime naudojami viešai prieinami administraciniai duomenys apie į Lietuvą atvykusių karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičių, tačiau nėra galimybės tiksliai identifikuoti faktinio pabėgėlių skaičiaus, nuolat gyvenančio Lietuvoje kiekvienu laikotarpiu. Viešai skelbiama statistika neleidžia atskirti, kiek karo pabėgėlių vėliau išvyko į kitas šalis, grįžo į Ukrainą ar liko gyventi Lietuvoje ilgesnį laiką. Dėl šios priežasties empirinėje analizėje naudojamas pabėgėlių srauto rodiklis gali pervertinti faktiškai ekonomikoje dalyvaujančių karo pabėgėlių skaičių, ypač vėlesniais analizuojamo laikotarpio etapais. Šis duomenų apribojimas gali lemti poveikio įverčių silpnėjimą ar netiesioginių ryšių nepakankamą identifikavimą.

Galiausiai, gauti rezultatai yra specifiniai Lietuvos ekonominiam ir instituciniam kontekstui, ypač atsižvelgiant į Laikinąsias apsaugos direktyvos taikymą, todėl jų negalima tiesiogiai perkelti į kitus laikotarpius ar skirtingų šalių patirtis. Tolesni tyrimai, pasitelkiant ilgesnes laiko eilutes, detalesnius mikrolygmens duomenis ar tarptautinius palyginimus, galėtų išplėsti šiame darbe gautas įžvalgas ir leisti įvertinti karo pabėgėlių poveikį platesniame laiko ir erdvės kontekste.

3. Karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio Lietuvai vertinimas

Šiame skyriuje pateikiami empirinio tyrimo rezultatai, parodantys karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominį poveikį Lietuvai. Analizuojami tiesioginiai ir netiesioginiai poveikiai, remiantis apibrėžta ekonominio poveikio kanalų struktūra ir metodologija.

Empirinis vertinimas atliekamas keliais etapais. Pirmiausia vertinamas tiesioginis karo pabėgėlių iš Ukrainos srautų poveikis ekonominiams rodikliams sudarant OLS modelius. Toliau vertinami netiesioginiai poveikio mechanizmai per tarpinius veiksnus, taikant koeficientų dekompoziciją. Tai leidžia nustatyti, kuriuose kanaluose karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis yra didžiausias. Poveikio dinamikai įvertinti naudojami VAR modeliai ir IRF analizė.

Empirinė analizė suskirstyta į keturis blokus: darbo rinkos, vidaus paklausos ir kainų dinamikos, viešųjų finansų bei ekonomikos augimo. Gauti rezultatai vertinami atsižvelgiant į tyrimo hipotezes. Jie sudaro empirinį pagrindą hipotezėms įvertinti ir diskusijai apie karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio mastą Lietuvos ekonomikoje.

3.1. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos darbo rinkai

Lietuvos darbo rinka šiame tyrime nagrinėjama kaip vienas pagrindinių kanalų, per kuriuos karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai galėjo paveikti šalies ekonomiką. Staigus karo pabėgėlių antplūdis sukėlė demografinį šoką, kuris darbo rinkoje galėjo pasireikšti per darbo jėgos pasiūlos, užimtumo, darbo intensyvumo ir darbo užmokesčio prisitaikymo procesus. Todėl šiame skyriuje vertinama, ar karo pabėgėlių srautai buvo statistiškai susiję su pagrindinių darbo rinkos rodiklių kaita Lietuvoje. Šioje tyrimo dalyje tikrinama hipotezė H1a, teigianti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos darbo rinkai.

Darbo rinka interpretuojama kaip vientisas ekonominio poveikio kanalas, tačiau empirinėje analizėje ji nagrinėjama per atskirus veiksnus: darbo jėgos pasiūlą, užimtumo ir nedarbo dinamiką, darbo intensyvumą bei darbo užmokesčio pokyčius. Visi poveikio darbo rinkai empiriniai modeliai pateikti 10 priedo 1 lentelėje.

Vertinant karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį Lietuvos darbo jėgai, analizė atliekama atskirai moterų, vyrų ir agreguotos darbo jėgos lygmeniu. Toks sprendimas grindžiamas tuo, kad karo pabėgėlių srautai pasižymi ryškia lyčių struktūra, o moterys sudaro didžiąją jų dalį. Dėl šios priežasties darbo jėgos dekompozicija pagal lytį leidžia tiksliau įvertinti galimus struktūrinius pokyčius darbo rinkoje ir išvengti jų vienas kito kompensavimo agreguotuose rodikliuose.

Empiriniai OLS regresijų rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių poveikis darbo jėgai nėra vienareikšmis. Moterų darbo jėgos modelyje karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas yra 0,00110, o

p-reikšmė siekia 0,0589, todėl nustatytas teigiamas ir statistiškai reikšmingas poveikis 10 proc. reikšmingumo lygiu. Tai reiškia, kad didėjant karo pabėgėlių skaičiui, moterų darbo jėgos metinis pokytis didėja. Šis rezultatas dera su karo pabėgėlių demografinė struktūra ir rodo, kad papildoma darbo jėga daugiausia formuojasi per moterų dalyvavimą darbo rinkoje.

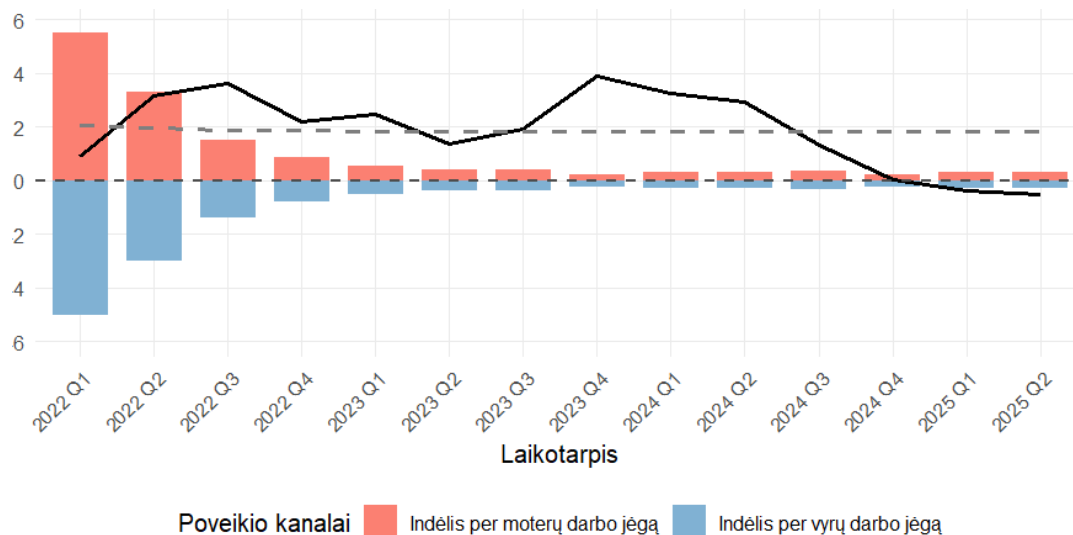
Vyrų darbo jėgos modelyje nustatytas priešingos krypties ryšys. Karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas yra $-0,00103$, o p-reikšmė lygi 0,0894, todėl poveikis laikomas statistiškai reikšmingu 10 proc. lygiu, nors silpnesniu nei moterų atveju. Tai reiškia, kad didėjant karo pabėgėlių skaičiui, vyrų darbo jėgos metinis pokytis mažėja. Ekonomiškai šį rezultatą galima sieti su tuo, kad karo pabėgėlių integracija daugiausia vyko sektoriuose, kuriuose tradiciškai dirba daugiau moterų, o vyrų darbo jėgos dinamika galėjo būti labiau veikiamą kitų struktūrinių ar ciklinių veiksnių.

Agreguotos darbo jėgos modelyje karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas yra labai mažas (0,0000677), o p-reikšmė siekia 0,9165, todėl statistiškai reikšmingo poveikio bendrai darbo jėgai nenustatyta. Šis rezultatas rodo, kad teigiamas poveikis moterų darbo jėgai ir neigiamas poveikis vyrų darbo jėgai iš esmės tarpusavyje kompensuojasi. Tai patvirtina, kad agreguota analizė gali neatskleisti svarbių vidinių struktūrinių pokyčių, todėl darbo jėgos dekompozicija pagal lytį yra būtina.

Darbo jėgos metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija pagal lytį pateikta 5 paveiksle.

5 paveikslas

Darbo jėgos struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

Stulpeliai paveiksle atspindi karo pabėgėlių poveikio komponentes, apskaičiuotas remiantis atskirų tiesinių regresinių modelių koeficientais moterų ir vyrų darbo jėgai bei faktine

karo pabėgėlių skaičiaus dinamika kiekvienu ketvirčiu. Teigiami stulpeliai rodo teigiamą poveikį per moterų darbo jėgos pokyčius, o neigiami – neigiamą poveikį per vyrų darbo jėgos pokyčius.

Nors atskirų regresijų metu įvertinti karo pabėgėlių koeficientai yra palyginti nedideli, paveiksle vaizduojamų stulpelių dydžiai yra didesni, nes jie atspindi ne pačius koeficientus, o jų implikuotą poveikį, gautą koeficientus dauginant iš faktinių karo pabėgėlių skaičiaus reikšmių. Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjamu laikotarpiu karo pabėgėlių srautai buvo dideli absoliučiais dydžiais, net ir nedideli ribiniai pokyčiai lemia pastebimą poveikį darbo jėgos metiniams pokyčiams.

Paveiksle matyti, kad daugumoje ketvirčių karo pabėgėlių poveikis per moterų darbo jėgą yra teigiamas, o per vyrų darbo jėgą – neigiamas. Šie priešingų kryptių poveikiai daugeliu laikotarpių yra panašaus dydžio, todėl tarpusavyje iš esmės kompensuojasi. Juoda ištisinė linija rodo faktinį bendros darbo jėgos metinį pokytį, kuris pasižymi didesniais svyravimais nei karo pabėgėlių srautų paaiškinta dalis. Tai leidžia daryti išvadą, kad nors karo pabėgėlių srautai buvo susiję su darbo jėgos vidinės struktūros pokyčiais pagal lytį, jie nebuvo pagrindinis bendros darbo jėgos dinamiką lemiantis veiksnys.

Papildomai vertinami VAR modelių rezultatai, leidžiantys įvertinti, ar nustatyti ryšiai tarp karo pabėgėlių srautų ir darbo jėgos rodiklių išlieka laiko dinamikoje bei pasireiškia su laiko vėlavimu.

VAR(1) modelio, vertinančio bendrą darbo jėgą, rezultatai rodo, kad visa sistema yra statistiškai reikšminga (modelio p-reikšmė 0,0089). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas yra teigiamas ir lygus 0,000064, o jo p-reikšmė siekia 0,0488, todėl poveikis laikomas statistiškai reikšmingu 5 proc. lygiu. Tai reiškia, kad karo pabėgėlių skaičiaus padidėjimas yra susijęs su labai nedideliu, tačiau statistiškai reikšmingu teigiamu bendros darbo jėgos pokyčiu kitame laikotarpyje. Be to, pačios darbo jėgos pirmojo vėlavimo koeficientas yra didelis (0,7253) ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu (p-reikšmė 0,0079), rodantis stiprų darbo jėgos inertiškumą.

Atskirai vertinant moterų darbo jėgą, VAR(1) modelis taip pat yra statistiškai reikšmingas (modelio p-reikšmė 0,00065). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas šiame modelyje yra 0,000176 ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu (p-reikšmė 0,0063). Tai rodo, kad karo pabėgėlių srautai turi aiškesnį ir stipresnį dinaminį poveikį būtent moterų darbo jėgos pokyčiams. Moterų darbo jėgos pirmojo vėlavimo koeficientas yra 0,3936 ir reikšmingas 10 proc. lygiu (p-reikšmė 0,0513), kas rodo vidutinio stiprumo inertiškumą.

Priešingai, vyrų darbo jėgos VAR(1) modelio rezultatai nepatvirtina statistiškai reikšmingo karo pabėgėlių poveikio. Nors pats modelis yra statistiškai reikšmingas (modelio p-reikšmė 0,0037), karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas yra labai mažas (–0,000019) ir

statistiškai nereikšmingas (p-reikšmė 0,7565). Priešingai, vyrų darbo jėgos pirmojo vėlavimo koeficientas yra didelis (0,8414) ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu (p-reikšmė 0,00255), rodantis, kad vyrų darbo jėgos dinamika daugiausia priklauso nuo vidinių veiksnių ir pasižymi dideliu inertiškumu.

Bendros darbo jėgos reakcija į karo pabėgėlių skaičiaus šoką pateikiama 11 priedo 1a paveiksle. Iš IRF matyti, kad reakcija yra labai nedidelė ir trumpalaikė. Teigiamas atsakas pasireiškia tik pirmaisiais laikotarpiais po šoko ir vėliau palaipsniui išnyksta, o pasikliautinieji intervalai visame horizonte apima nulį. Tai leidžia teigti, kad dinaminis karo pabėgėlių poveikis bendrai darbo jėgai nėra stabilus ir neturi ilgalaikio efekto.

Apibendrinant galima teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos darbo jėgos pasiūlai egzistuoja, tačiau yra struktūriškai diferencijuotas ir riboto masto. Statinė analizė atskleidžia teigiamą poveikį moterų darbo jėgai ir neigiamą poveikį vyrų darbo jėgai, kurie agreguotame lygmenyje tarpusavyje kompensuojasi. Dinaminė analizė papildo šias išvadas, parodydama, kad labai silpnas teigiamas poveikis bendrai darbo jėgai gali pasireikšti su laiko vėlavimu, tačiau jis yra trumpalaikis. Tai leidžia daryti išvadą, kad karo pabėgėlių srautai buvo susiję su darbo jėgos vidinės struktūros pokyčiais, tačiau netapo pagrindiniu bendros darbo jėgos dinamiką lemiančiu veiksniu.

Tolesniame tyrimo etape nagrinėjamas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis užimtumui. Užimtumas leidžia įvertinti, ar darbo jėgos pasiūlos pokyčiai realiai virsta įsidarbinimu ir ekonomine veikla, todėl laikomas vienu pagrindinių rodiklių analizuojant karo pabėgėlių integracijos poveikį darbo rinkai. Skirtingai nei darbo jėgos pasiūlos rodikliai, užimtumas atspindi faktinį ekonominį įsitraukimą ir darbo paklausos bei pasiūlos sąveiką.

Pirmiausia vertinama, ar karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičius yra statistiškai reikšmingai susijęs su bendrais užimtumo pokyčiais Lietuvoje. Šiam tikslui taikomas OLS metodu įvertintas tiesinės regresijos modelis, kuriame priklausomasis kintamasis apibrėžiamas kaip bendras užimtumo metinis pokytis, o pagrindinis aiškinamasis kintamasis – karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičius.

Gauti rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių skaičius turi teigiamą ir statistiškai reikšmingą poveikį užimtumo metiniam pokyčiui. Karo pabėgėlių skaičiaus koeficiento įvertis yra 0,000149, o p-reikšmė lygi 0,00087, todėl poveikis laikomas statistiškai reikšmingu 1 proc. reikšmingumo lygiu. Tai reiškia, kad didėjant karo pabėgėlių skaičiui, užimtumo metinis pokytis vidutiniškai didėja. Modelio konstanta taip pat yra statistiškai reikšminga (1,258; $p = 0,0089$), rodanti teigiamą bazinę užimtumo augimo tendenciją, nepriklausomai nuo karo pabėgėlių srautų.

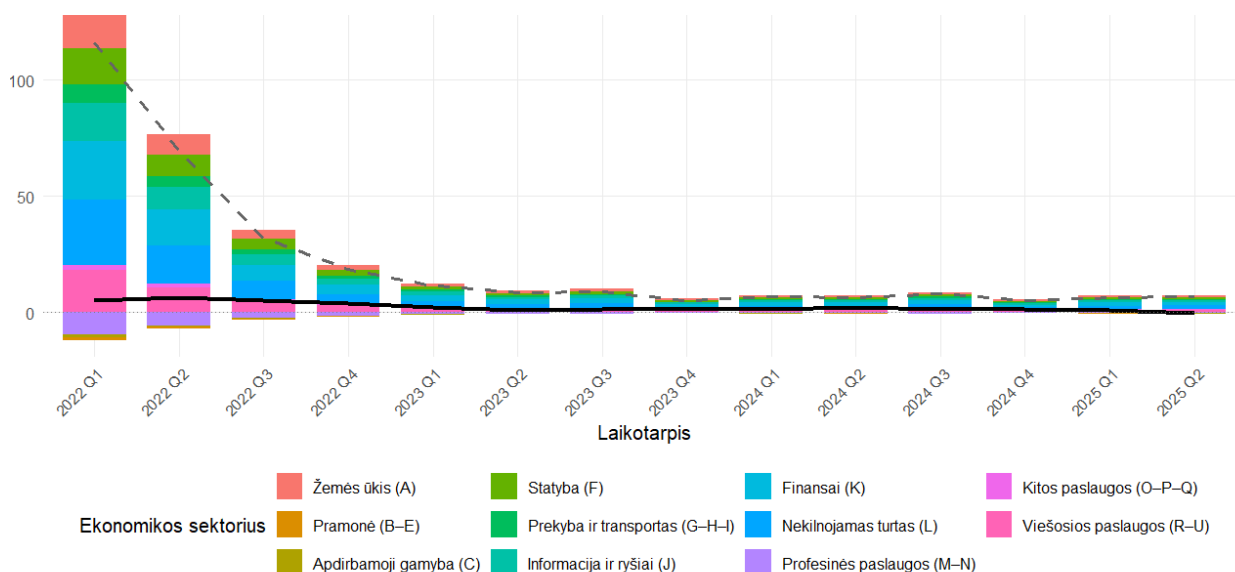
Vis dėlto agreguoto užimtumo rodiklio analizė neleidžia nustatyti, per kokius ekonominius mechanizmus ir kuriuose sektoriuose šis poveikis formuojasi. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama,

kad karo pabėgėlių poveikis užimtumui dažniausiai pasireiškia netolygiai tarp ekonomikos šakų ir yra glaudžiai susijęs su sektorine darbo paklausos struktūra. Atsižvelgiant į tai, toliau analizuojama užimtumo metinio pokyčio struktūra sektoriniu pjūviu.

Užimtumo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija pagal ekonominės veiklos sektorius pateikta 6 paveiksle.

6 paveikslas

Užimtumo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija pagal ekonominės veiklos sektorius

Šaltinis: sudaryta autorės

6 paveiksle pateikti rezultatai leidžia detaliau įvertinti, kaip karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis pasiskirstė tarp atskirų ekonomikos šakų laikui bėgant. Spalvoti stulpeliai rodo atskirų sektorių poveikio bendram užimtumo metiniam pokyčiui dalį, o jų suma atspindi bendrą sektorinį karo pabėgėlių poveikį užimtumui. Juoda ištisinė linija vaizduoja faktinį bendro užimtumo metinį pokytį, o pilka punktyrinė linija – modeliu implikuotą karo pabėgėlių poveikį.

Paveiksle matyti, kad didžiausias karo pabėgėlių poveikis užimtumui fiksuojamas 2022 m. pradžioje, kai pabėgėlių srautai buvo intensyviausi. Šiuo laikotarpiu teigiamas užimtumo pokytis daugiausia formuojasi sektoriuose, kuriuose nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys su karo pabėgėlių skaičiumi. Ryškiausias poveikis fiksuojamas statybos sektoriuje (F), kuriame karo pabėgėlių koeficiento įvertis siekia 0,000429 ($p = 0,0049$), taip pat prekybos, transporto ir apgyvendinimo paslaugų sektoriuje (G-H-I), kur koeficientas lygus 0,000221 ($p = 0,0049$). Reikšmingas teigiamas poveikis nustatytas informacijos ir ryšių veikloje (J) (koeficientas 0,000442; $p = 0,0038$), finansinės ir draudimo veiklos sektoriuje (K) (0,000702; $p = 0,0347$),

žemės ūkyje (A) (0,000403; $p = 0,0113$) bei viešųjų paslaugų sektoriuje (R–U) (0,000494; $p = 0,0061$).

Priešingai, pramonės (B–E), apdirbamosios gamybos (C), profesinių ir administracinių paslaugų (M–N) bei kitų paslaugų (O–P–Q) sektoriuose karo pabėgėlių poveikio koeficientai nėra statistiškai reikšmingi. Tai leidžia teigti, kad trumpuoju laikotarpiu karo pabėgėlių srautai netapo svarbiu užimtumo augimo veiksniu kapitalui imlesniuose ar aukštesnių kvalifikacijų reikalaujančiuose sektoriuose.

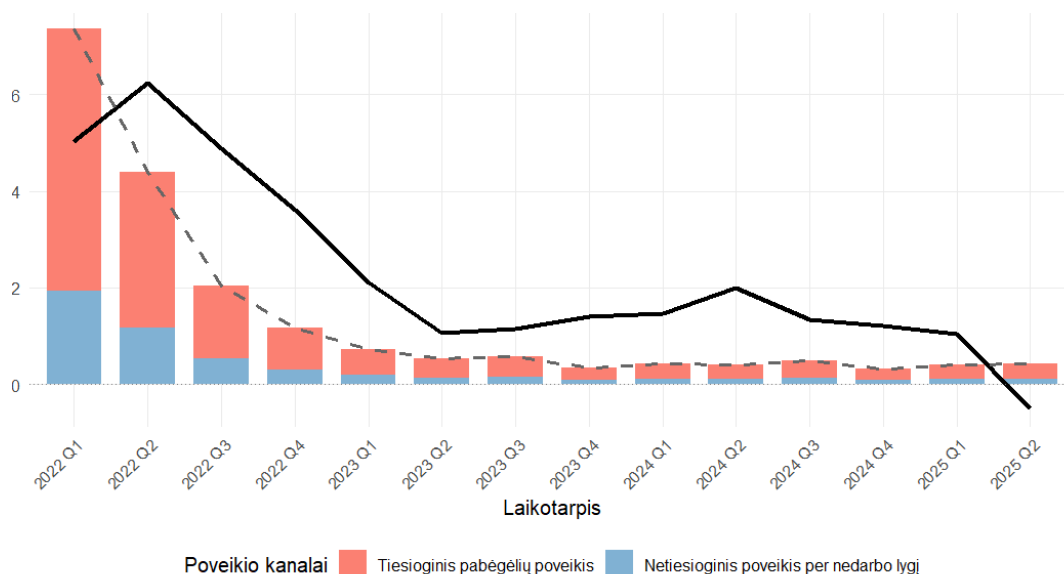
Laikui bėgant poveikis per sektorius mažėja ir stabilizuojasi, o modeliu implikuotas bendras karo pabėgėlių poveikis artėja prie nulio. Tai rodo, kad karo pabėgėlių poveikis užimtumui Lietuvoje yra ryškiausias ankstyvuoju laikotarpiu ir turi trumpalaikį pobūdį.

Papildomai analizuojamas poveikis per nedarbo lygį, kuris leidžia įvertinti, ar karo pabėgėlių integracija buvo susijusi su darbo rinkos disbalansais. Tiesinės regresijos rezultatai rodo neigiamą ryšį tarp karo pabėgėlių skaičiaus ir nedarbo lygio (–0,0000375), kuris yra statistiškai reikšmingas 10 proc. lygiu ($p = 0,0921$). Nors šis ryšys nėra stiprus, jis leidžia daryti prielaidą, kad karo pabėgėlių integracija nebuvo susijusi su nedarbo augimu.

OLS modelio rezultatai tarp nedarbo lygio ir užimtumo rodo stiprų ir statistiškai reikšmingą neigiamą ryšį (–1,422; $p = 0,0228$), patvirtinantį, kad nedarbo lygio mažėjimas glaudžiai susijęs su užimtumo augimu. Užimtumo pokyčio dekompozicija per nedarbo lygį pateikta 7 paveiksle.

7 paveikslas

Poveikio užimtumui dekompozicija per nedarbo lygį

Šaltinis: sudaryta autorės

7 paveiksle matyti, kad ankstyvuoju laikotarpiu, ypač 2022 m. pirmąjį pusmetį, dominuoja tiesioginis karo pabėgėlių poveikis užimtumui, o netiesioginis poveikis per nedarbo lygį veikia kaip papildomas, bet ne pagrindinis mechanizmas.

Siekiant patikrinti, ar nustatyti ryšiai išlieka laike, papildomai taikomas VAR(1) modelis. Užimtumo VAR modelio rezultatai rodo, kad visa sistema yra statistiškai reikšminga (modelio p-reikšmė 0,000006). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas yra teigiamas ir lygus 0,000106, o p-reikšmė siekia 0,00391, todėl poveikis laikomas statistiškai reikšmingu 1 proc. lygiu. Tai reiškia, kad karo pabėgėlių skaičiaus padidėjimas yra susijęs su teigiamu užimtumo pokyčiu kitame laikotarpyje. Tuo pat metu pačios užimtumo kintamojo pirmojo vėlavimo koeficientas yra 0,3924 ir statistiškai reikšmingas 5 proc. lygiu ($p = 0,0375$), rodantis vidutinio stiprumo užimtumo inertiškumą.

Užimtumo reakcija į karo pabėgėlių skaičiaus šoką pateikta 11 priedo 1b paveiksle. IRF analizė rodo nedidelį teigiamą užimtumo atsaką, kuris ryškiausias antrą–trečią ketvirtį po šoko ir vėliau palaipsniui išnyksta. Visame analizuojamame horizonte 95 proc. pasikliautinieji intervalai apima nulį, todėl reakcija nelaikoma statistiškai reikšminga ilgajame laikotarpyje.

Apibendrinant galima teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis užimtumui Lietuvoje buvo realus, tačiau struktūriškai ribotas ir daugiausia trumpalaikis. Tiesiniai regresijos modeliai rodo aiškų teigiamą ryšį tarp karo pabėgėlių skaičiaus ir užimtumo augimo, o sektorinė analizė atskleidžia, kad šis poveikis buvo koncentruotas tam tikruose sektoriuose, kuriuose darbo paklausa buvo elastingesnė ir egzistavo darbuotojų trūkumas. Papildoma analizė per nedarbo lygį patvirtina, kad karo pabėgėlių integracija nepadidino darbo rinkos disbalansų. Dinaminė VAR ir IRF analizė papildoma šias išvadas, parodydama, kad užimtumo reakcija į karo pabėgėlių šoką yra trumpalaikė ir neišsilaiko ilgesniu laikotarpiu.

Toliau analizuojamas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis vidutinio darbo užmokesčio metinio augimo pokyčiams. Darbo užmokestis laikomas vienu jautriausių darbo rinkos rodiklių, atspindinčių darbo pasiūlos ir paklausos pusiausvyros pokyčius. Staigus papildomos darbo jėgos atsiradimas gali daryti spaudimą darbo užmokesčio augimui, ypač trumpuoju laikotarpiu, todėl šio rodiklio analizė leidžia įvertinti kaininį darbo rinkos prisitaikymo aspektą.

Pirmiausia vertinamas tiesioginis karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis vidutinio darbo užmokesčio metiniam augimui, taikant OLS metodu įvertintą tiesinės regresijos modelį. Gauti rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių skaičius turi statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį darbo užmokesčio metiniam augimui. Karo pabėgėlių kintamojo koeficiento įvertis yra $-0,01545$, o p-reikšmė siekia 0,00416, todėl poveikis laikomas statistiškai reikšmingu 1 proc. reikšmingumo lygiu. Tai reiškia, kad didėjant karo pabėgėlių skaičiui, vidutinio darbo užmokesčio metinio augimo tempas Lietuvoje statistiškai reikšmingai lėtėja.

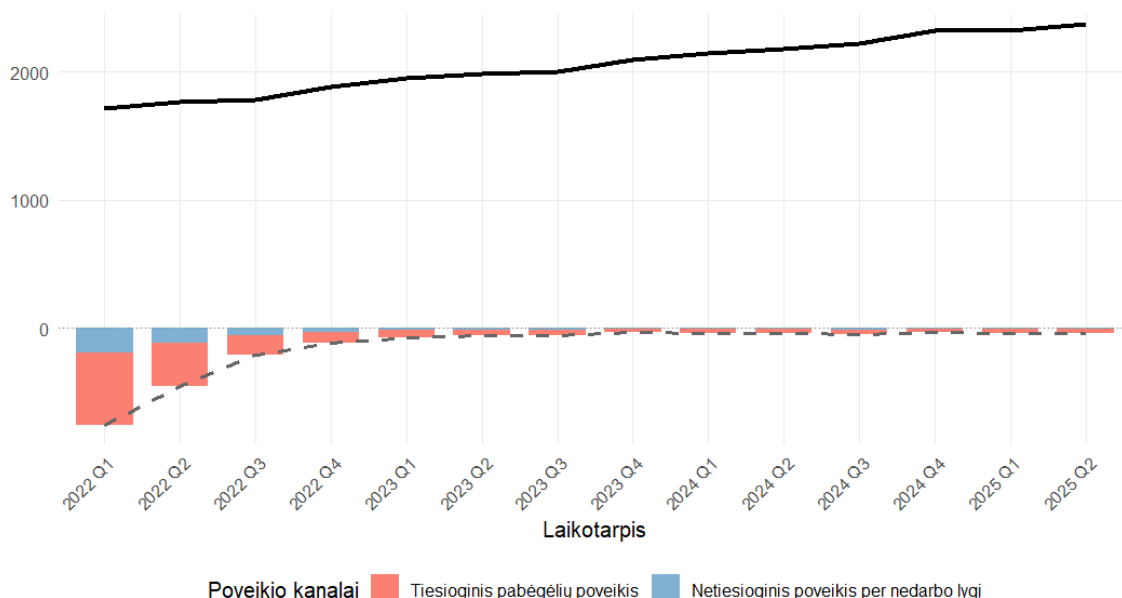
Neigiamas koeficiento ženklas rodo papildomą spaudimą darbo užmokesčio augimui, kuris nėra paaiškinamas vien bendromis makroekonominėmis sąlygomis. Šis rezultatas dera su darbo rinkos ekonomikos teorija, pagal kurią staigus darbo pasiūlos padidėjimas trumpuoju laikotarpiu gali mažinti darbo užmokesčio augimo tempus, ypač sektoriuose, kuriuose darbo paklausa yra elastingesnė.

Nustačius statistiškai reikšmingą tiesioginį karo pabėgėlių poveikį darbo užmokesčio metiniam augimui, toliau analizuojama šio poveikio struktūra ir pasireiškimas laike. Šiam tikslui taikoma koeficientų dekompozicija, leidžianti atskirti tiesioginį karo pabėgėlių poveikį darbo užmokesčiui ir netiesioginį poveikį, perduodamą per nedarbo lygio pokyčius.

Darbo užmokesčio metinio augimo struktūrinė dekompozicija pateikta 8 paveiksle.

8 paveikslas

Darbo užmokesčio metinio augimo struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

8 paveiksle matyti, kad analizuojamo laikotarpio pradžioje, ypač 2022 m. pirmuosiuose ketvirčiuose, karo pabėgėlių poveikis darbo užmokesčio augimui yra ryškiai neigiamas. Didžiausią bendro poveikio dalį sudaro tiesioginis poveikis, siejamas su staigiu darbo pasiūlos padidėjimu ir sumažėjusiu spaudimu darbo užmokesčio augimui. Netiesioginis poveikis per nedarbo lygio pokyčius taip pat yra neigiamas, tačiau jo mastas yra mažesnis, todėl šis kanalas veikia kaip papildomas, bet ne pagrindinis poveikio mechanizmas.

Vėlesniais laikotarpiais tiek tiesioginis, tiek netiesioginis karo pabėgėlių poveikis palaipsniui silpnėja ir artėja prie nulio. Tai rodo, kad darbo rinka laikui bėgant prisitaiko prie karo pabėgėlių srautų, o pradinis neigiamas spaudimas darbo užmokesčio augimui išnyksta. Faktinis darbo užmokesčio metinis augimas išlieka teigiamas, o tai leidžia daryti išvadą, kad karo pabėgėlių dinamika paaiškina tik nedidelę darbo užmokesčio pokyčių dalį.

Siekiant patikrinti, ar OLS modeliuose nustatytas karo pabėgėlių poveikis darbo užmokesčio metiniam augimui išlieka laiko dinamikoje, papildomai taikomas VAR(1) modelis. VAR modelio rezultatai rodo, kad visa sistema yra statistiškai reikšminga (modelio p-reikšmė 0,000006). Tačiau karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas darbo užmokesčio lygčiai yra neigiamas ($-0,001003$), bet statistiškai nereikšmingas (p-reikšmė 0,459). Tai reiškia, kad dinaminis karo pabėgėlių poveikis darbo užmokesčio metiniam augimui nėra patikimai identifikuojamas.

Darbo užmokesčio pirmojo vėlavimo koeficientas yra labai didelis (0,9393) ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu (p-reikšmė $5,5e-08$), rodantis stiprią darbo užmokesčio inerciją. Tai leidžia teigti, kad darbo užmokesčio dinamika daugiausia priklauso nuo ankstesnių laikotarpių tendencijų, o ne nuo trumpalaikių išorinių šokų.

Darbo užmokesčio reakcijos į karo pabėgėlių skaičiaus šoką IRF pateikiamos 11 priedo 1c paveiksle. Iš IRF matyti, kad karo pabėgėlių šokas sukelia neigiamą darbo užmokesčio metinio augimo reakciją trumpuoju laikotarpiu. Didžiausias neigiamas poveikis pasireiškia pirmaisiais ketvirčiais po šoko, tačiau reakcijos dydis greitai mažėja ir artėja prie nulio. Visame analizuojamame horizonte pasikliautinieji intervalai apima nulio liniją, todėl reakcija nėra statistiškai reikšminga.

Šie rezultatai neprieštarauja OLS analizės išvadoms. Tiesinės regresijos rodo, kad karo pabėgėlių poveikis darbo užmokesčio augimo tempui egzistuoja ir yra statistiškai reikšmingas trumpuoju laikotarpiu, o VAR ir IRF analizė parodo, kad šis poveikis nėra stabilus ir neišsilaiko ilgesniu laikotarpiu. Tai leidžia daryti išvadą, kad karo pabėgėlių poveikis darbo užmokesčiui Lietuvoje pasireiškė kaip laikinas prisitaikymas, o ne kaip ilgalaikis darbo rinkos kainodaros struktūros pokytis.

Darbo rinkos prisitaikymas prie papildomos darbo jėgos pasiūlos gali vykti ne tik per didesnę įdarbinimą, bet ir per darbo intensyvumo pokyčius. Darbo intensyvumas, apibrėžiamas kaip dirbtų valandų skaičius, tenkantis vienam darbuotojui, atspindi, kaip darbo rinka koreguoja darbo krūvį, kai keičiasi darbo pasiūla ir paklausa. Todėl šiame skyriuje nagrinėjamas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis darbo intensyvumui kaip papildomas darbo rinkos prisitaikymo mechanizmas.

Pirmiausia vertinamas tiesioginis karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis darbo intensyvumo pokyčiams, taikant OLS metodu įvertintą tiesinės regresijos modelį. Priklausomasis kintamasis apibrėžiamas kaip dirbtų valandų, tenkančių vienam darbuotojui, metinis pokytis, o pagrindinis aiškinamasis kintamasis – karo pabėgėlių skaičius. Gauti regresijos rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių skaičius turi statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį darbo intensyvumo pokyčiams. Karo pabėgėlių kintamojo koeficiento įvertis yra 0,000223, o p-reikšmė siekia 0,00035, todėl poveikis laikomas statistiškai reikšmingu 1 proc. reikšmingumo lygiu.

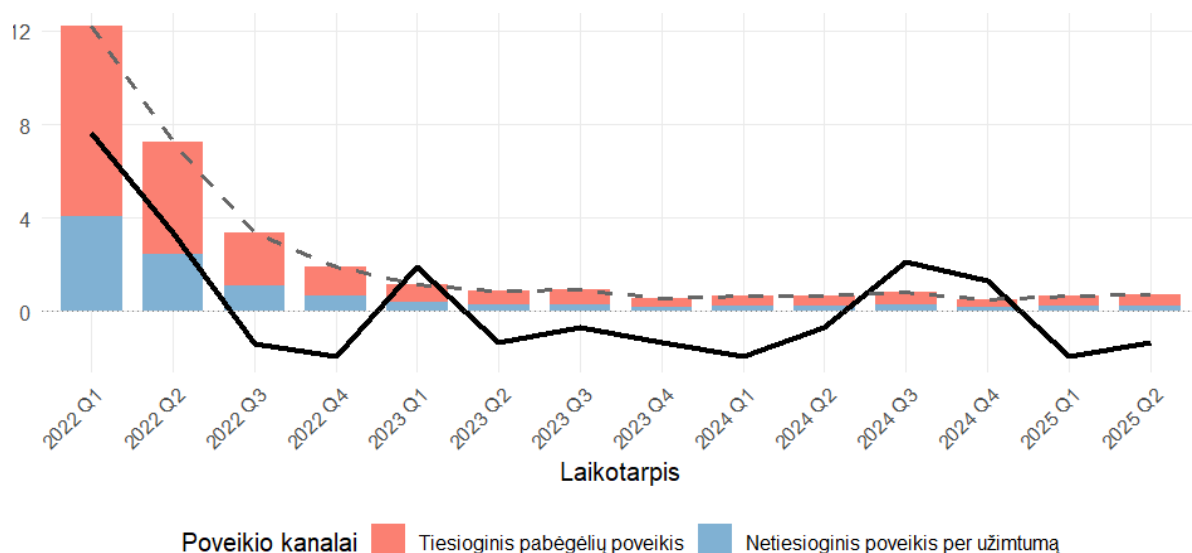
Šis rezultatas reiškia, kad didėjant karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičiui, dirbtų valandų, tenkančių vienam darbuotojui, metinis pokytis vidutiniškai didėja. Ekonomiškai tai rodo, jog darbo rinka trumpuoju laikotarpiu prie karo pabėgėlių srautų prisitaikė ne tik per naujų darbuotojų įdarbinimą, bet ir per intensyvesnį darbo laiko naudojimą esamiems darbuotojams. Toks prisitaikymo mechanizmas būdingas situacijoms, kai darbo paklausa yra didelė, o įdarbinimo procesai užtrunka.

Nustčius statistiškai reikšmingą tiesioginį karo pabėgėlių poveikį darbo intensyvumui, toliau analizuojama šio poveikio struktūra. Šiam tikslui pateikiama dirbtų valandų, tenkančių vienam darbuotojui, metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija, leidžianti atskirti tiesioginį karo pabėgėlių poveikį ir netiesioginį poveikį, perduodamą per bendro užimtumo pokyčius.

Dirbtų valandų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija pateikta 9 paveiksle.

9 paveikslas

Dirbtų valandų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

9 paveiksle matyti, kad analizuojamo laikotarpio pradžioje, ypač 2022 m. pirmąjį ir antrąjį ketvirčius, karo pabėgėlių poveikis darbo intensyvumui buvo ryškiai teigiamas. Didžiausią bendro poveikio dalį sudarė tiesioginis poveikis, rodantis, kad darbo rinka į staigų karo pabėgėlių srautų padidėjimą reagavo didindama darbo krūvį esamiems darbuotojams. Tai atspindi trumpalaikį prisitaikymą, kai darbo paklausa tenkinama ne iš karto per naujų darbuotojų įdarbinimą, o per intensyvesnį darbo laiko naudojimą.

Netiesioginis poveikis per užimtumo pokyčius taip pat buvo teigiamas, tačiau jo dydis buvo mažesnis, todėl šis kanalas veikė kaip papildomas, bet ne pagrindinis darbo intensyvumo pokyčių veiksnys. Vėlesniais laikotarpiais tiek tiesioginis, tiek netiesioginis karo pabėgėlių poveikis palaipsniui silpnėja ir stabilizuojasi, o modeliu implikuotas bendras poveikis artėja prie nulio. Tai rodo, kad darbo rinka laikui bėgant prisitaikė prie karo pabėgėlių srautų, o pradinis intensyvaus darbo laiko naudojimo efektas išnyko.

Siekiant įvertinti, ar nustatytas karo pabėgėlių poveikis darbo intensyvumui išlieka laikui einant, papildomai taikomi VAR modeliai ir IRF analizė. VAR(1) modelio rezultatai rodo, kad visa sistema nėra statistiškai reikšminga (modelio p-reikšmė 0,3196). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas yra 0,0000464 ir statistiškai nereikšmingas (p-reikšmė 0,596), o pačių dirbtų valandų pirmojo vėlavimo koeficientas taip pat nėra reikšmingas (0,1337; p-reikšmė 0,678).

Analoginiai rezultatai gauti ir taikant VAR(2) modelį, kurio bendra p-reikšmė siekia 0,48. Nei karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo ar antrojo vėlavimo koeficientai (atitinkamai 0,00051 ir – 0,000204), nei pačių dirbtų valandų vėlavimų koeficientai nėra statistiškai reikšmingi. Tai rodo, kad dinaminis karo pabėgėlių poveikis darbo intensyvumui nėra stabilus ir patikimai identifikuojamas.

Darbo intensyvumo reakcija į karo pabėgėlių skaičiaus šoką pateikiama 11 priedo 1d paveiksle. Iš IRF matyti, kad karo pabėgėlių šokas sukelia nedidelį teigiamą dirbtų valandų metinio pokyčio atsaką pirmaisiais laikotarpiais po šoko, tačiau ši reakcija yra trumpalaikė ir sparčiai silpnėja. Visame analizuojamame horizonte 95 proc. pasikliautiniai intervalai apima nulį, todėl reakcija nelaikoma statistiškai reikšminga.

Galima teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis darbo intensyvumui Lietuvoje egzistavo, tačiau jis buvo trumpalaikis ir daugiausia pasireiškė pradiniu karo pabėgėlių srautų laikotarpiu. OLS ir struktūrinės dekompozicijos rezultatai rodo, kad darbo rinka į staigų darbo pasiūlos šoką reagavo didindama darbo krūvį esamiems darbuotojams. VAR ir IRF analizė patvirtina, kad šis poveikis netapo ilgalaikiu ir neišsilaikė ilginiui. Tai leidžia daryti išvadą, jog darbo intensyvumas veikė kaip laikinas darbo rinkos prisitaikymo mechanizmas, papildantis užimtumo augimą ankstyvuoju karo pabėgėlių integracijos etapu.

Šiame skyriuje empiriškai tikrinta hipotezė H1a, teigianti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos darbo rinkai. Gauti rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių poveikis egzistuoja, tačiau yra nevienareikšmis ir daugiausia trumpalaikis.

Darbo jėgos pasiūlos analizė atskleidė struktūrinius pokyčius pagal lytį: nustatytas teigiamas poveikis moterų darbo jėgai ir neigiamas poveikis vyrų darbo jėgai, kurie agreguotame rodiklyje tarpusavyje kompensuojasi, todėl bendras poveikis darbo jėgos apimčiai nėra statistiškai reikšmingas. Užimtumo analizė parodė aiškų teigiamą ir statistiškai reikšmingą ryšį tarp karo pabėgėlių skaičiaus ir užimtumo metinio augimo, ypač darbo jėgai imliuose ir paslaugų pobūdžio sektoriuose. Struktūrinė dekompozicija ir dinaminė analizė patvirtino, kad šis poveikis buvo ryškiausias ankstyvuoju laikotarpiu ir laikui bėgant silpnėjo.

Darbo užmokesčio analizė parodė statistiškai reikšmingą, tačiau trumpalaikį neigiamą poveikį darbo užmokesčio metinio augimo tempui, daugiausia pasireiškusį pradinėje karo pabėgėlių srautų fazėje. Struktūrinė dekompozicija atskleidė, kad pagrindinis šio poveikio mechanizmas buvo tiesioginis darbo pasiūlos kanalas. Taip pat nustatyta, kad karo pabėgėlių srautai turėjo teigiamą poveikį darbo intensyvumui, rodantį, jog darbo rinka prie staigaus pasiūlos šoko prisitaikė ir per didesnę darbo krūvį. Vis dėlto VAR ir IRF analizė patvirtino, kad tiek darbo užmokesčio, tiek darbo intensyvumo poveikiai neišsilaikė ilgesniu laikotarpiu.

Taigi galima teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos darbo rinkai pasireiškė kaip trumpalaikis prisitaikymo procesas, o ne kaip ilgalaikis struktūrinis lūžis. Atsižvelgiant į visus gautus rezultatus, hipotezė H1a laikytina neatmesta: karo pabėgėlių srautai turėjo poveikį Lietuvos darbo rinkai, tačiau šis poveikis buvo riboto masto, nevienareikšmis ir daugiausia trumpalaikis.

3.2. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos vartojimui ir infliacijai

Šiame skyriuje nagrinėjamas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos vidaus paklausai ir kainų dinamikai, dėmesį sutelkiant į namų ūkių vartojimą ir grynąją infliaciją. Šie rodikliai leidžia įvertinti, ar karo pabėgėlių srautai trumpuoju laikotarpiu buvo susiję su papildomu paklausos spaudimu ir kainų pokyčiais. Analizė grindžiama prielaida, kad karo pabėgėlių poveikis gali pasireikšti tiek tiesiogiai – per padidėjusią prekių ir paslaugų paklausą, tiek netiesiogiai – per darbo rinkos, pajamų ir kitų ekonominių prisitaikymo procesų pokyčius. Visų vartojimo ir infliacijos tiesinių regresinių modelių rezultatai pateikti 12 priedo 1 lentelėje.

Pirmiausia vertinamas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis namų ūkių vartojimo metinio augimo dinamikai. Tiesinės regresijos rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas vartojimo modelyje yra teigiamas ir lygus 0,000116, o p-reikšmė siekia 0,062. Tai reiškia, kad didėjant karo pabėgėlių skaičiui, vartojimo metinis augimas vidutiniškai didėja, tačiau poveikis

yra statistiškai reikšmingas tik 10 proc. lygiu. Šis rezultatas rodo teigiamos krypties, bet labai nedidelį ir riboto patikimumo poveikį vartojimo dinamikai.

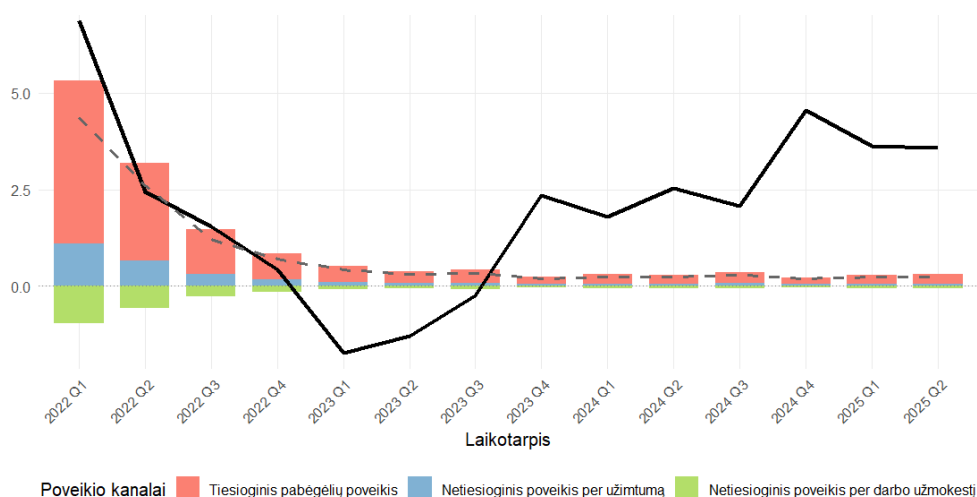
Netiesioginiai karo pabėgėlių poveikio vartojimui kanalai vertinami per užimtumo ir darbo užmokesčio pokyčius. Užimtumo modelyje karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas yra 0,000149 ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu ($p < 0,001$), rodantis aiškų teigiamą karo pabėgėlių ryšį su užimtumo augimu. Vis dėlto užimtumo poveikis vartojimui nėra statistiškai reikšmingas – vartojimo regresijoje užimtumo koeficientas siekia 0,202, o p-reikšmė lygi 0,566. Dėl to apskaičiuotas netiesioginis karo pabėgėlių poveikis vartojimui per užimtumo kanalą yra labai mažas (apie 0,00003) ir ekonomiškai nereikšmingas.

Analogiškai vertinamas netiesioginis poveikis per darbo užmokesčio kanalą. Karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas darbo užmokesčio modelyje yra $-0,015$ ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu ($p = 0,004$), rodantis, kad karo pabėgėlių srautai siejami su lėtesniu darbo užmokesčio augimu. Tačiau darbo užmokesčio poveikis vartojimui nėra statistiškai reikšmingas – darbo užmokesčio koeficientas vartojimo modelyje lygus 0,0017, o p-reikšmė siekia 0,579. Dėl to netiesioginis karo pabėgėlių poveikis vartojimui per darbo užmokesčio kanalą yra neigiamas ($-0,000026$), tačiau labai mažas ir ekonomiškai nereikšmingas. Šie rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių poveikis vartojimui Lietuvoje daugiausia pasireiškė tiesiogiai ir buvo riboto masto.

10 paveiksle pateikta namų ūkių vartojimo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija atskleidžia, kad didžiausias karo pabėgėlių poveikis vartojimui fiksuojamas 2022 m. pradžioje.

10 paveikslas

Namų ūkių vartojimo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

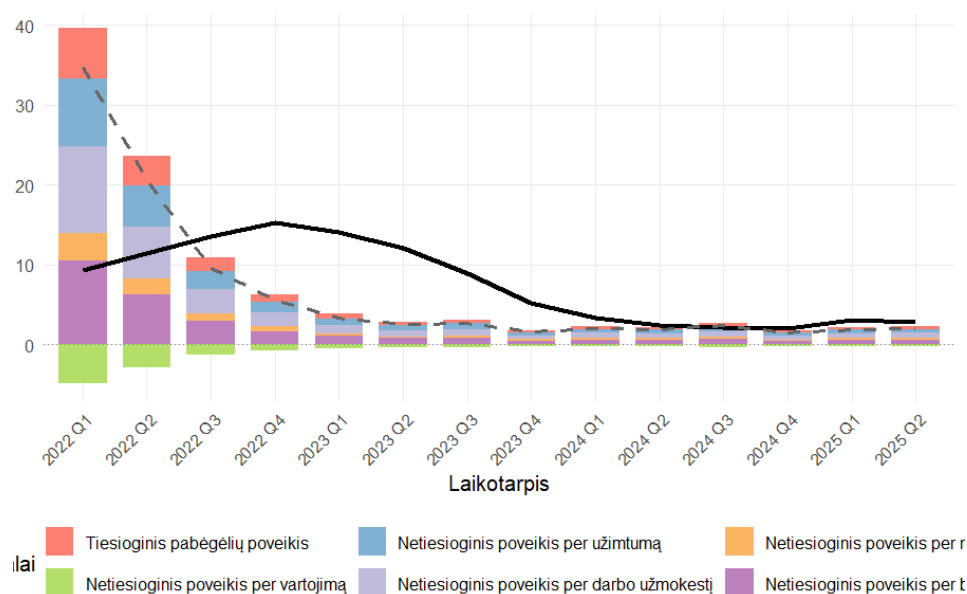
Paveiksle matoma, kad nagrinėjamo laikotarpio pradžioje aiškiai sitprus yra tiesioginis poveikis, atspindintis staigų vidaus paklausos padidėjimą. Netiesioginis poveikis per užimtumą išlieka teigiamos krypties, bet nedidelis, o poveikis per darbo užmokestį yra silpnas ir kai kuriais laikotarpiais neigiamas. Nuo 2023 m. visi karo pabėgėlių poveikio komponentai sparčiai silpnėja ir stabilizuojasi arti nulio, o faktinę vartojimo dinamiką daugiausia lemia kiti makroekonominiai veiksniai.

Toliau nagrinėjamas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis grynajai infliacijai. Tiesinės regresijos rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių skaičiaus koeficientas infliacijos modelyje yra teigiamas (0,000174), tačiau statistiškai nereikšmingas ($p = 0,224$). Tai reiškia, kad tiesioginis karo pabėgėlių poveikis infliacijai Lietuvoje nėra empiriškai patvirtinamas. Nors koeficiento ženklas rodo teigiamos krypties ryšį, jo dydis yra labai mažas, o infliacijos dinamiką analizuojamu laikotarpiu daugiausia lėmė kiti veiksniai – energijos kainų šokai, importuojama infliacija ir pasiūlos sutrikimai.

11 paveiksle pateikta grynosios infliacijos struktūrinė dekompozicija rodo, kad didžiausias karo pabėgėlių poveikis infliacijai fiksuojamas 2022 m., kai pabėgėlių srauto šokas sutapo su bendru kainų augimo laikotarpiu. Vis dėlto šis poveikis išliko nedidelis. Teigiamas poveikis per užimtumą didina kainų spaudimą, o poveikis per darbo užmokestį jį iš dalies slopina. Vartojimo kanalas infliacijos reikšmingai nedidina, o kiti kanalai prisideda tik trumpuoju laikotarpiu. Vėlesniais laikotarpiais visi karo pabėgėlių poveikio komponentai silpnėja, o faktinę infliacijos dinamiką lemia platesni makroekonominiai procesai.

11 paveikslas

Infliacijos struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

Dinaminė analizė rodo, kad vartojimo VAR(1) modelis yra statistiškai reikšmingas (modelio p-reikšmė 0,0116). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas vartojimo lygtyje yra $-0,0000959$ ir statistiškai reikšmingas 10 proc. lygiu ($p = 0,0565$), o paties vartojimo pirmojo vėlavimo koeficientas siekia $0,7464$ ir yra reikšmingas 1 proc. lygiu ($p = 0,00354$). Tai rodo, kad vartojimo dinamikoje svarbus yra inertiškuma, o karo pabėgėlių poveikis yra silpnas ir trumpalaikis. 13 priedo 1a paveiksle pateiktos IRF rodo neigiamą vartojimo reakciją po pabėgėlių šoko, tačiau pasikliautinieji intervalai visame horizonte apima nulį.

Infliacijos VAR(1) modelis taip pat yra statistiškai reikšmingas (modelio p-reikšmė 0,0000014). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas infliacijos lygtyje lygus $0,0001355$ ir yra statistiškai reikšmingas 5 proc. lygiu ($p = 0,0113$), o pačios infliacijos pirmojo vėlavimo koeficientas siekia $0,8722$ ir yra reikšmingas 1 proc. lygiu ($p = 2,06e-06$). IRF, pateiktos 13 priedo 1b paveiksle, rodo nedidelį teigiamą infliacijos atsaką po pabėgėlių šoko, kuris palaipsniui išnyksta, o pasikliautinieji intervalai visame horizonte apima nulį.

Gauti rezultatai rodo, kad hipotezė H1b patvirtinama tik iš dalies. Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai buvo susiję su teigiamos krypties, tačiau labai riboto masto ir trumpalaikiu poveikiu namų ūkių vartojimui. Netiesioginiai poveikio kanalai per užimtumą ir darbo užmokestį vartojimo dinamikos nepaaiškina. Tiesioginis karo pabėgėlių poveikis infliacijai nėra statistiškai patvirtinamas, o silpnas netiesioginis poveikis pasireiškė tik trumpuoju laikotarpiu per darbo rinkos prisitaikymo procesus. Todėl karo pabėgėlių poveikis Lietuvos vartojimui ir infliacijai buvo ekonomiškai nedidelis ir nepakankamas tapti reikšmingu makroekonominiu veiksmu.

3.3. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos viešiesiems finansams

Viešieji finansai sudaro svarbų kanalą vertinant karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį priimančiosios šalies ekonomikai, nes per valdžios sektoriaus pajamas, išlaidas ir fiskalinį balansą atsiskleidžia ne tik rinkos prisitaikymas, bet ir valstybės fiskalinės politikos reakcija. Skirtingai nei darbo rinkos ar vartojimo kanalai, viešieji finansai apima sąmoningus viešosios politikos sprendimus, susijusius su socialinės apsaugos, integracijos priemonių ir viešųjų paslaugų finansavimu. Dėl šios priežasties karo pabėgėlių poveikis viešiesiems finansams vertinamas ne vien per galutinį fiskalinį balansą, bet ir per atskirus jo komponentus – pajamas ir išlaidas, leidžiančius identifikuoti skirtingus poveikio mechanizmus.

Šioje tyrimo dalyje karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos viešiesiems finansams analizuojamas trimis tarpusavyje susijusiais lygmenimis: valdžios sektoriaus pajamų, išlaidų ir fiskalinio balanso. Pajamų analizė leidžia įvertinti, ar karo pabėgėlių integracija į darbo rinką ir ekonominę veiklą buvo susijusi su papildomomis mokestinėmis įplaukomis. Išlaidų analizė atskleidžia, ar pabėgėlių srautai sukėlė papildomą fiskalinį spaudimą per socialines išmokas ir

viešąsias paslaugas. Fiskalinis balansas interpretuojamas kaip apibendrinantis rodiklis, parodantis bendrą šių dviejų procesų rezultatą. Visų tiesinių regresinių ir dinaminių modelių rezultatai pateikti 14 priedo 1 lentelėje.

Empiriniai rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai neturėjo statistiškai reikšmingo tiesioginio poveikio valdžios sektoriaus pajamų dinamikai trumpuoju laikotarpiu. Tiesioginio poveikio OLS regresijoje karo pabėgėlių kintamojo koeficientas yra neigiamas ($-0,0000425$), tačiau statistiškai nereikšmingas ($p = 0,158$). Tai reiškia, kad karo pabėgėlių skaičiaus didėjimas savaime nebuvo susijęs su autonominiiais biudžeto pajamų pokyčiais, nepriklausomais nuo kitų makroekonominių veiksnių.

Netiesioginių poveikio kanalų analizė atskleidžia sudėtingesnę fiskalinę sąveiką. Karo pabėgėlių srautai buvo statistiškai reikšmingai susiję su užimtumo metinio augimo didėjimu ($0,0001490$; $p < 0,001$), tačiau ryšys tarp užimtumo ir valdžios sektoriaus pajamų buvo neigiamas ir statistiškai reikšmingas ($-0,3879$; $p = 0,00633$). Šis rezultatas rodo, kad trumpuoju laikotarpiu užimtumo augimas nevirto proporcingu biudžeto pajamų didėjimu, tikėtina dėl to, kad didelė dalis karo pabėgėlių integravosi į mažesnio produktyvumo ir žemesnio darbo užmokesčio darbo vietas. Tokios darbo vietos generuoja santykinai mažesnes mokestines įplaukas, todėl užimtumo kanalas turėjo ribotą fiskalinį poveikį.

Empiriškai stipresnis netiesioginis poveikio kanalas identifikuojamas per darbo užmokesčio dinamiką. Regresijų rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių srautai buvo susiję su statistiškai reikšmingu neigiamu vidutinio darbo užmokesčio metinio augimo pokyčiu ($-0,01545$; $p = 0,00416$). Tuo pačiu metu darbo užmokesčio augimas darė stiprų teigiamą poveikį biudžeto pajamoms ($0,004523$; $p < 0,001$). Tai leidžia teigti, kad trumpuoju laikotarpiu fiskalinių pajamų formavimą daugiausia lėmė darbo užmokesčio bazė, o ne vien darbuotojų skaičiaus didėjimas. 12 paveiksle pateikta valdžios sektoriaus pajamų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija patvirtina, kad karo pabėgėlių poveikis pajamų dinamikai buvo netiesioginis ir santykinai nedidelis, palyginti su darbo užmokesčio poveikiu.

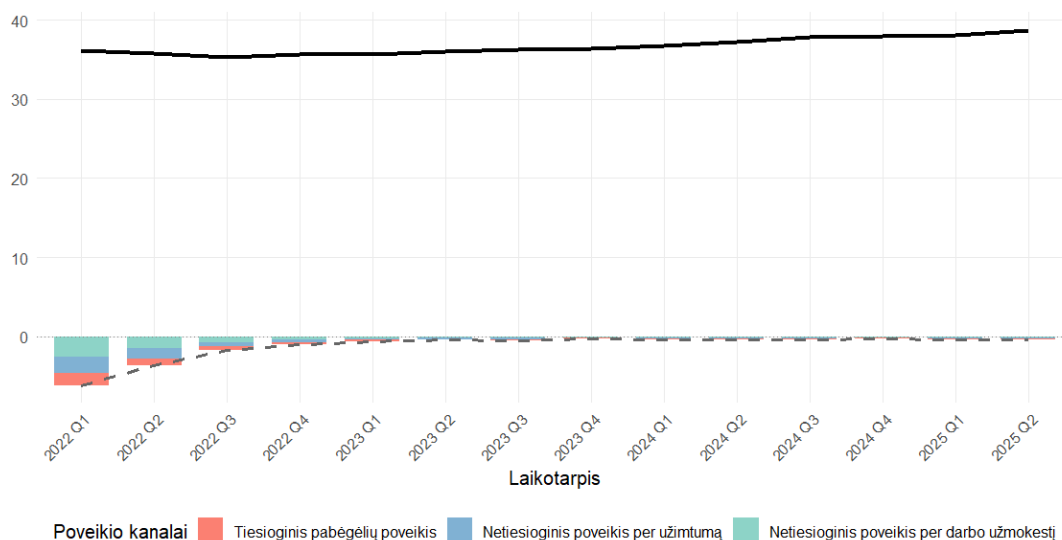
Dinaminė analizė rodo, kad pajamų VAR(1) modelis yra statistiškai reikšmingas (modelio p -reikšmė $8e-8$). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas pajamų lygtyje yra $-0,0000223$ ir statistiškai reikšmingas 5 proc. lygiu ($p = 0,0107$), o pačių pajamų pirmojo vėlavimo koeficientas siekia $1,027$ ir yra reikšmingas 1 proc. lygiu ($p = 1,23e-07$). IRF, pateiktos 15 priedo 1a paveiksle, rodo, kad karo pabėgėlių šokas nesukelia statistiškai patikimo biudžeto pajamų sumažėjimo, o reakcijos intervalai apima nulį.

Skirtingai nei pajamų atveju, empiriniai rezultatai rodo statistiškai reikšmingą karo pabėgėlių iš Ukrainos srautų ryšį su valdžios sektoriaus išlaidų dinamika. Tiesioginio poveikio OLS regresijoje karo pabėgėlių kintamojo koeficientas yra neigiamas ($-0,0000916$) ir statistiškai

reikšmingas 5 proc. lygiu ($p = 0,0463$). Tai reiškia, kad karo pabėgėlių skaičiaus didėjimas buvo susijęs su išlaidų augimo sulėtėjimu, o ne su papildomu fiskaliniu spaudimu.

12 paveikslas

Valdžios sektoriaus pajamų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

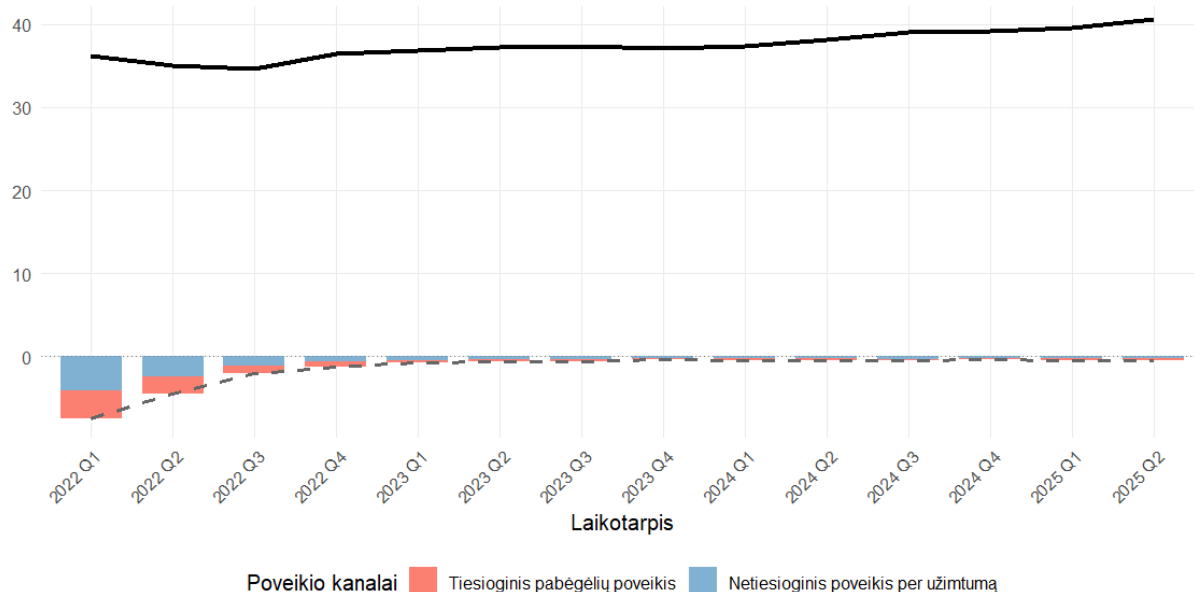
Netiesioginių poveikio kanalų analizė rodo, kad užimtumo augimas darė stiprų ir statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį valdžios sektoriaus išlaidoms ($-0,7580$; $p < 0,001$). Tai rodo, kad darbo rinkos absorbcija mažino socialinių išlaidų poreikį ir veikė kaip fiskalinį spaudimą amortizuojantis mechanizmas. 13 paveiksle pateikta valdžios sektoriaus išlaidų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija patvirtina, kad karo pabėgėlių poveikis išlaidų dinamikai buvo ribotas ir vėlesniais laikotarpiais tapo neigiamas.

Dinaminė analizė rodo, kad išlaidų VAR(1) modelis yra statistiškai reikšmingas (modelio p-reikšmė 0,000012). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas yra $-0,0000580$ ir statistiškai reikšmingas 5 proc. lygiu ($p = 0,01745$), o pačių išlaidų inercija yra didelė ($0,8150$; $p = 0,000167$). IRF, pateiktos 15 priedo 1b paveiksle, rodo, kad karo pabėgėlių šokas nesukelia ilgalaikio išlaidų padidėjimo.

Empiriniai rezultatai taip pat rodo statistiškai reikšmingą karo pabėgėlių srautų ryšį su fiskalinio balanso dinamika. OLS regresijoje karo pabėgėlių kintamojo koeficientas yra teigiamas ($0,0000500$) ir statistiškai reikšmingas 5 proc. lygiu ($p = 0,01639$). Tai reiškia, kad karo pabėgėlių skaičiaus didėjimas buvo susijęs su fiskalinio balanso pagerėjimu trumpuoju laikotarpiu.

13 paveikslas

Valdžios sektoriaus išlaidų metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija

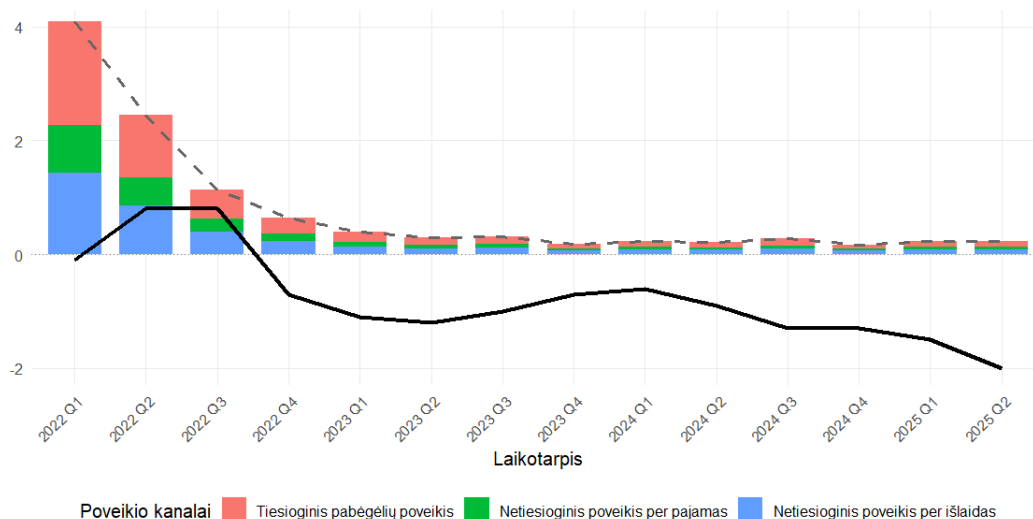

Šaltinis: sudaryta autorės

14 paveiksle pateikta fiskalinio balanso struktūrinė dekompozicija rodo, kad karo pabėgėlių poveikis balanso pokyčiams buvo nedidelis, tačiau daugeliu laikotarpių teigiamas. Pagrindinius fiskalinio balanso svyravimus lėmė pajamų ir išlaidų dinamika, o karo pabėgėlių poveikis veikė kaip papildomas stabilizuojantis veiksnys laikotarpiais, kai darbo rinkos absorbcija buvo didžiausia.

14 paveikslas

Valdžios sektoriaus balanso metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

Dinaminė analizė rodo, kad fiskalinio balanso VAR(1) modelis yra statistiškai reikšmingas (modelio p-reikšmė 0,00022). Karo pabėgėlių skaičiaus pirmojo vėlavimo koeficientas yra teigiamas ir statistiškai reikšmingas 1 proc. lygiu (0,0000503; $p = 0,00451$), o balanso inertiškumas yra vidutinio stiprumo (0,3732; $p = 0,07884$). IRF, pateiktos 15 priedo 1c paveiksle, rodo trumpalaikę teigiamą fiskalinio balanso reakciją, kuri per kelis ketvirčius išnyksta.

Gauti empiriniai rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai buvo susiję su statistiškai aptinkamu, tačiau struktūriškai nevienareikšmiu poveikiu Lietuvos viešiesiems finansams trumpuoju laikotarpiu. Jie neturėjo reikšmingo tiesioginio poveikio valdžios sektoriaus pajamoms, tačiau buvo susiję su išlaidų augimo sulėtėjimu ir laikinu fiskalinio balanso pagerėjimu. Tai rodo, kad hipotezė H1c laikoma neatmestina, pabrėžiant trumpalaikį ir netiesioginį nustatyto poveikio pobūdį.

3.4. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikos augimui

Ekonomikos augimo kanalas šiame tyrime leidžia įvertinti, ar karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo apčiuopiamą poveikį Lietuvos ekonominei veiklai trumpuoju laikotarpiu, matuojamam realaus BVP dinamika. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad priverstinės migracijos poveikis ekonomikos augimui trumpuoju laikotarpiu nėra vienareikšmis. Karo pabėgėlių srautai gali skatinti ekonominį aktyvumą per agreguotos paklausos didėjimą ir darbo jėgos pasiūlos plėtrą, tačiau šį poveikį gali riboti prisitaikymo kaštai, ribotas produktyvumas ankstyvuose integracijos etapuose, kvalifikacijos neatitikimai bei struktūriniai darbo rinkos apribojimai. Dėl šios priežasties karo pabėgėlių poveikio ekonomikos augimui analizėje svarbu atskirti tiesioginius ryšius su BVP dinamika nuo netiesioginių poveikių per darbo rinką, vartojimą ir fiskalinę aplinką.

Šiame skyriuje karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikos augimui vertinamas empiriškai, remiantis tiesioginio ir netiesioginių poveikio kanalų analize. Pirmiausia nagrinėjamas tiesioginis karo pabėgėlių srautų ryšys su realiojo BVP metiniu augimu. Vėliau vertinami netiesioginiai poveikio kanalai per užimtumo, darbo užmokesčio, namų ūkių vartojimo ir fiskalinio balanso dinamiką. Visi empiriniai rezultatai pateikti 16 priedo 1 lentelėje.

Empiriniai rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai buvo susiję su silpnu teigiamu Lietuvos ekonomikos augimo impulsu trumpuoju laikotarpiu. Tiesioginio poveikio OLS modelyje karo pabėgėlių kintamojo koeficientas yra teigiamas (0,0000853) ir statistiškai reikšmingas 10 proc. lygiu ($p = 0,0682$). Šis rezultatas rodo nedidelį teigiamą krypties BVP augimo ryšį, tačiau jo statistinis patikimumas yra ribinis, o ekonominis mastas – nedidelis.

Netiesioginių poveikio kanalų analizė leidžia detaliau įvertinti, per kokius mechanizmus šis ryšys galėjo formuotis. Vertinant poveikį per užimtumo lygį, nustatyta, kad užimtumo poveikis

BVP augimui yra teigiamas, tačiau statistiškai nereikšmingas (0,1069; $p = 0,6852$). Tai reiškia, kad trumpuoju laikotarpiu užimtumo augimas nevirto statistiškai aptinkamu agreguotos pridėtinės vertės didėjimu. Toks rezultatas dera su interpretacija, kad karo pabėgėlių integracija vyko daugiausia žemesnio produktyvumo segmentuose, dažnai per dalinį ar laikiną užimtumą bei kvalifikacijos neatitikimus, kurių poveikis bendram BVP augimui yra ribotas.

Analogiškas rezultatas nustatytas ir darbo užmokesčio kanale. Karo pabėgėlių srautai buvo susiję su statistiškai reikšmingu darbo užmokesčio augimo slopinimu ($-0,01545$; $p = 0,00416$), tačiau darbo užmokesčio poveikis BVP augimui nėra statistiškai reikšmingas (0,001131; $p = 0,6238$). Tai rodo, kad kaininis darbo rinkos prisitaikymas nebuvo kanalas, per kurį karo pabėgėlių šokas būtų reikšmingai persidavęs į ekonomikos augimą.

Stipriausias netiesioginis poveikio kanalas identifikuojamas per vidaus paklausą. Karo pabėgėlių srautai turėjo teigiamą poveikį namų ūkių vartojimo metiniams pokyčiams (0,0001163; $p = 0,0624$), o vartojimo poveikis BVP augimui yra stiprus ir statistiškai reikšmingas (0,6518; $p = 4,65e-05$). Tai rodo, kad pagrindinis karo pabėgėlių poveikio ekonomikos augimui mechanizmas trumpuoju laikotarpiu buvo agreguotos paklausos didėjimas, o ne darbo rinkos produktyvumo ar darbo kainos pokyčiai.

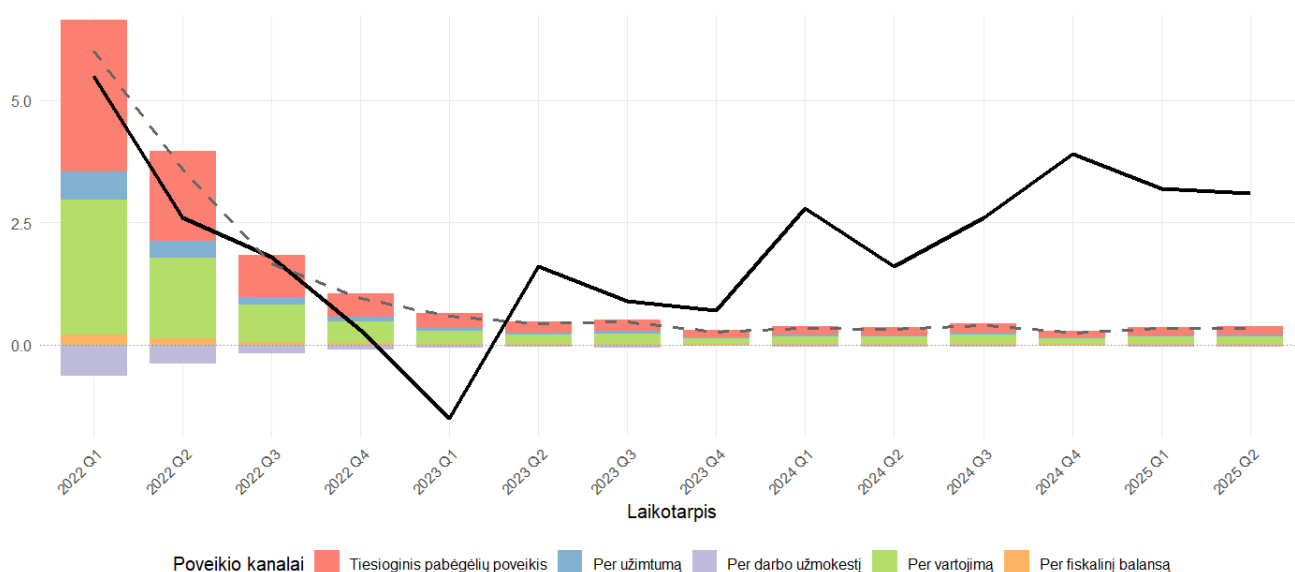
Fiskalinis kanalas, nors ir reikšmingai veikiamas karo pabėgėlių srautų, BVP dinamikoje neatsiskleidžia kaip augimą aiškinantis mechanizmas. Karo pabėgėlių srautai buvo susiję su fiskalinio balanso pagerėjimu (0,0000500; $p = 0,01639$), tačiau fiskalinio balanso poveikis BVP augimui nėra statistiškai reikšmingas (0,1167; $p = 0,8527$). Tai leidžia teigti, kad fiskalinis poveikis veikė stabilizuojančiai, bet netapo savarankišku ekonomikos augimo veiksniumi.

15 paveiksle pateikta BVP metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija leidžia vizualiai įvertinti karo pabėgėlių poveikio kanalus laike. Matyti, kad ankstyvuojų laikotarpiu bendras karo pabėgėlių poveikis BVP augimui yra didžiausias, tačiau vėliau palaipsniui silpnėja. Ryškiausiai išsiskiria vartojimo kanalas, sudarantis didžiausią netiesioginio poveikio dalį, o darbo rinkos ir fiskaliniai kanalai išlieka antriniai.

Dinaminė analizė rodo, kad VAR(1) modelyje karo pabėgėlių srautų pirmojo vėlavimo koeficientas BVP lygtyje yra neigiamas, tačiau statistiškai nereikšmingas ($-0,0000506$; $p = 0,2717$). Priešingai, paties BVP koeficientas yra teigiamas ir reikšmingas 10 proc. lygiu (0,5567; $p = 0,0892$), rodantis, kad BVP dinamiką labiau lėmė ekonominis cikliškumas nei demografiniai šokai. IRF, pateiktos 17 priedo 1 paveiksle, rodo labai nedidelę ir trumpalaikę BVP reakciją į karo pabėgėlių srautų šoką, o pasikliautinieji intervalai visame horizonte apima nulį.

15 paveikslas

Ekonomikos augimo metinio pokyčio struktūrinė dekompozicija

Šaltinis: sudaryta autorės

Gauti rezultatai leidžia teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai trumpuoju laikotarpiu buvo susiję su silpnu teigiamu Lietuvos ekonomikos augimo impulsu, tačiau šis poveikis buvo riboto masto ir netvarus. Pagrindinis ir empiriškai stipriausias perdavimo mechanizmas buvo vidaus paklausos, ypač vartojimo, kanalas. Darbo rinkos ir fiskaliniai kanalai, nors ir reikšmingi ankstesniuose etapuose, neperdavė poveikio į BVP statistiškai reikšmingu būdu. Atsižvelgiant į tai, hipotezė H1d laikytina neatmesta – karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikos augimui egzistavo, tačiau buvo ribotas ir daugiausia trumpalaikis.

3.5. Pagrindinės tyrimo išvados

Šiame darbe empiriškai įvertintas karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikai trumpuoju laikotarpiu, naudojant ketvirtinius makroekonominis duomenis. Staigus karo pabėgėlių srautų padidėjimas traktuotas kaip egzogeninis demografinis šokas, kurio poveikis analizuotas per keturis pagrindinius ekonominius kanalus: darbo rinką, vidaus paklausą ir kainų dinamiką, viešuosius finansus bei ekonomikos augimą. Apibendrinti poveikio atskiriems kanalams rezultatai pateikti 18 priedo 1 lentelėje.

Darbo rinkos kanale hipotezė H1a laikytina neatmesta. Empiriniai rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių srautai buvo susiję su reikšmingais darbo rinkos prisitaikymo procesais, tačiau šis poveikis buvo nevienareikšmis. Darbo jėgos pasiūlos analizė atskleidė aiškią struktūrinę diferenciaciją pagal lytį: teigiamą poveikį moterų darbo jėgai ir neigiamą poveikį vyrų darbo jėgai, kurie agreguotame rodiklyje tarpusavyje kompensavosi. Užimtumo analizė parodė statistiškai

reikšmingą teigiamą ryšį tarp karo pabėgėlių skaičiaus ir užimtumo metinio augimo, tačiau šis poveikis buvo koncentruotas tam tikruose sektoriuose, ypač paslaugų ir darbo jėgai imliose veiklose. Papildoma analizė per nedarbo lygį patvirtino, kad karo pabėgėlių integracija nepadidino darbo rinkos disbalansų, o veikiau buvo susijusi su nedarbo mažėjimu. Darbo užmokesčio ir darbo intensyvumo rezultatai rodo trumpalaikį prisitaikymą: karo pabėgėlių srautai buvo susiję su darbo užmokesčio augimo sulėtėjimu ir laikinu darbo intensyvumo padidėjimu, tačiau tai neišliko ilgesnėje laiko dinamikoje.

Vidaus paklausos ir kainų dinamikos kanale hipotezė H1b patvirtinta iš dalies. Karo pabėgėlių srautai turėjo statistiškai aptinkamą, tačiau nedidelio masto teigiamą poveikį namų ūkių vartojimo dinamikai. Empirinė analizė rodo, kad šis poveikis buvo daugiausia tiesioginis ir ryškiausias ankstyvaisiais laikotarpiais, kai pabėgėlių srautai buvo intensyviausi. Netiesioginiai poveikio kanalai per užimtumą ir darbo užmokesčių vartojimo dinamikos reikšmingai nepaiškino. Tuo pačiu tiesioginis karo pabėgėlių poveikis infliacijai statistiškai nenustatytas, o netiesioginiai poveikiai per darbo rinką buvo silpni ir trumpalaikiai. Tai leidžia teigti, kad karo pabėgėlių srautai padidino vidaus paklausą, tačiau nesukėlė disproporcingo kainų spaudimo.

Viešųjų finansų kanale hipotezė H1c taip pat patvirtinta iš dalies. Empiriniai rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių srautai neturėjo statistiškai reikšmingo tiesioginio poveikio valdžios sektoriaus pajamoms, tačiau buvo susiję su išlaidų augimo sulėtėjimu ir laikinu fiskalinio balanso pagerėjimu. Šie efektai daugiausia formavosi netiesiogiai per darbo rinkos prisitaikymą, ypač per užimtumo augimą ir su tuo susijusį socialinių išlaidų poreikio mažėjimą. Dinaminė analizė patvirtino, kad fiskaliniai poveikiai buvo trumpalaikiai ir neperaugo į sisteminių fiskalinių spaudimą, o tai rodo pakankamą Lietuvos viešųjų finansų lankstumą absorbuojant pabėgėlių sukeltą demografinį šoką.

Ekonomikos augimo kanale hipotezė H1d laikytina neatmesta, tačiau su svarbiomis išlygomis. Karo pabėgėlių srautai buvo susiję su silpnu teigiamu BVP augimo impulsu trumpuoju laikotarpiu, tačiau šis poveikis buvo ribinio statistinio reikšmingumo ir netvarus. Empiriniai rezultatai parodė, kad pagrindinis ir tvirčiausias poveikio perdavimo mechanizmas buvo vidaus paklausos, ypač vartojimo, kanalas. Darbo rinkos ir fiskaliniai kanalai, nors ir reikšmingi ankstyvajame prisitaikymo etape, neperdavė poveikio BVP, o dinaminė analizė neatskleidė ilgalaikės ekonomikos augimo reakcijos.

Apibendrinus visų nagrinėtų kanalų rezultatus, bendroji hipotezė H1, teigianti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos ekonomikai, laikytina neatmetama iš dalies. Empiriniai rezultatai leidžia teigti, kad karo pabėgėlių srautai turėjo realų, tačiau nevienareikšmį ir daugiausia trumpalaikį poveikį Lietuvos ekonomikai. Šis poveikis pasireiškė per įsitraukimą į darbo rinką, vartojimo augimą ir fiskalinį stabilizavimą, tačiau nesukėlė esminių struktūrinių

pokyčių produktyvume ar ilgalaikiame ekonomikos augime. Taigi karo pabėgėlių šokas veikė Lietuvos ekonomiką pirmiausia kaip trumpalaikis demografinis ir paklausos impulsas, kurį ekonominė sistema sugebėjo absorbuoti be ilgalaikio destabilizavimo.

3.6. Rezultatai ir diskusija

Šiame skyriuje aptariama, kaip karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai veikė Lietuvos ekonomiką trumpuoju laikotarpiu ir per kokius pagrindinius mechanizmus šis poveikis pasireiškė. Tyrimo rezultatai interpretuojami lyginant juos su ankstesniais empiriniais tyrimais ES šalyse, nagrinėjusiais priverstinės migracijos ekonominį poveikį.

Darbo rinkos analizė rodo, kad karo pabėgėlių poveikis Lietuvoje nebuvo vienareikšmis ir pasireiškė per skirtingus prisitaikymo kanalus. Darbo jėgos pasiūlos rezultatai atskleidė aiškią struktūrinę diferenciaciją pagal lytį: teigiamą poveikį moterų darbo jėgai ir neigiamą poveikį vyrų darbo jėgai. Šie efektai agreguotame rodiklyje tarpusavyje kompensavosi, todėl bendram darbo jėgos dydžiui statistiškai reikšmingo poveikio nenustatyta. Toks rezultatas dera su Dumont ir Lauren (2022) bei Botelho (2022) pateiktais ES masto vertinimais, kuriuose pabrėžiama, kad karo pabėgėlių srautai keičia darbo rinkos struktūrą, tačiau nebūtinai sukelia ryškų agreguotos darbo jėgos augimą trumpuoju laikotarpiu.

Užimtumo analizė parodė aiškesnį karo pabėgėlių poveikį. Nustatytas teigiamas ir statistiškai reikšmingas ryšys tarp karo pabėgėlių skaičiaus ir bendro užimtumo augimo rodo, kad papildoma darbo jėgos pasiūla realiai virto įsidarbinimu. Šis rezultatas atitinka Postepskos ir Voloshynos (2024) išvadas Čekijos atveju, kuriose nustatyta, kad karo pabėgėliai daugiausia užpildė darbo jėgos trūkumo nišas ir nesumažino vietinių gyventojų užimtumo. Sektorinė analizė parodė, kad poveikis buvo koncentruotas darbo jėgai imliuose sektoriuose – statyboje, prekyboje, transporte, apgyvendinimo paslaugose bei viešajame sektoriuje, kas taip pat dera su ankstesniais ES tyrimais.

Papildoma analizė per nedarbo lygį patvirtino, kad karo pabėgėlių srautai nebuvo susiję su nedarbo augimu. Priešingai, nustatytas silpnas neigiamas ryšys leidžia teigti, kad pabėgėlių integracija neprisidėjo prie vietinių gyventojų išstūmimo iš darbo rinkos, o tai atitinka Postepskos ir Voloshynos (2024) išvadas apie darbo rinkos segmentaciją.

Darbo užmokesčio analizė atskleidė statistiškai reikšmingą neigiamą karo pabėgėlių poveikį darbo užmokesčio metinio augimo tempui. Šis rezultatas dera su Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024) išvadomis, jog padidėjusi žemos kvalifikacijos darbo pasiūla trumpuoju laikotarpiu silpnina darbo užmokesčio augimą. Kaip ir ankstesniuose tyrimuose, Lietuvoje šis poveikis buvo laikinas ir neišliko vėlesniuose laikotarpuose. Darbo intensyvumo rezultatai

papildo šią interpretaciją, rodydami, kad darbo rinka prie staigaus pasiūlos šoko prisitaikė ir per intensyvesnį darbo laiko naudojimą, kas atitinka Postepskos ir Voloshynos (2024) pastebėjimus.

Vidaus paklausos analizė rodo, kad karo pabėgėlių poveikis vartojimui Lietuvoje buvo riboto masto. Nustatytas silpnas teigiamas tiesioginis poveikis vartojimui dera su Dumont ir Lauren (2022) išvadomis, jog pabėgėlių srautai trumpuoju laikotarpiu didina vidaus paklausą, tačiau šis poveikis dažniausiai nėra pakankamas reikšmingiems makroekonominiams pokyčiams sukelti. Infliacijos rezultatai taip pat atitinka ankstesnius tyrimus: tiesioginio karo pabėgėlių poveikio bendram kainų lygiui nenustatyta, o galimi kainų efektai buvo lokalizuoti būsto nuomos rinkoje, kaip nurodo Trojanek ir Gluszak (2022) bei Kizilova (2025).

Viešųjų finansų analizė parodė, kad karo pabėgėlių srautai Lietuvoje netapo fiskalinio nestabilumo šaltiniu. Nors tiesioginio poveikio biudžeto pajamoms nenustatyta, darbo rinkos absorbcija prisidėjo prie išlaidų augimo sulėtėjimo ir laikino fiskalinio balanso pagerėjimo. Šie rezultatai iš dalies skiriasi nuo Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024) trumpalaikių neigiamų fiskalinių efektų Lenkijoje, tačiau patvirtina jų teiginį, kad sėkminga integracija gali amortizuoti pradinį fiskalinių kaštus.

Ekonomikos augimo analizė rodo, kad karo pabėgėlių poveikis BVP Lietuvoje buvo silpnas ir trumpalaikis. Nustatytas ribinio reikšmingumo teigiamas ryšys dera su Dumont ir Lauren (2022) išvadomis apie nedidelį priverstinės migracijos poveikį ekonomikos augimui ES mastu. Tuo pat metu rezultatai atitinka Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024) argumentą, kad trumpuoju laikotarpiu didesnė žemos kvalifikacijos darbo jėgos dalis riboja produktyvumo augimą, todėl BVP efektas išlieka nedidelis. Lietuvos atveju stipriausias poveikio kanalas buvo vartojimas, o ne darbo rinkos ar fiskaliniai mechanizmai.

Apibendrinant galima teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikai trumpuoju laikotarpiu buvo realus, tačiau riboto masto ir daugiausia prisitaikymo pobūdžio. Tyrimo rezultatai iš esmės dera su tarptautine literatūra, rodančia, kad priverstinė migracija trumpuoju laikotarpiu sukelia struktūrinius, bet ne destabilizuojančius ekonominius pokyčius. Lietuvos ekonomika pasižymėjo pakankamu lankstumu absorbuoti karo pabėgėlių sukeltą demografinį šoką be reikšmingų disbalansų darbo rinkoje, kainų dinamikoje, viešuosiuose finansuose ar ekonomikos augimo trajektorijoje.

Išvados ir pasiūlymai

1. Mokslinė literatūra rodo, kad karo pabėgėlių ekonominis poveikis priimančiųjų šalių ekonomikai yra daugialypis ir pasireiškia per kelis tarpusavyje susijusius kanalus. Trumpuoju laikotarpiu vyrauja kiekybiniai prisitaikymo mechanizmai – darbo jėgos pasiūlos didėjimas, užimtumo pokyčiai ir vidaus paklausos augimas, o kaininiai, produktyvumo ir ilgalaikio ekonomikos augimo efektai dažniausiai yra riboti.
2. Literatūroje pabrėžiama, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai išsiskiria staigumu ir specifine demografinė struktūra, todėl jų integracija daugelyje ES šalių pirmiausia vyksta darbo jėgos imliuose ir žemesnės kvalifikacijos sektoriuose. Ilgalaikis ekonominis poveikis priklauso nuo integracijos politikos gebėjimo sumažinti kvalifikacijų neatitikimus ir sudaryti sąlygas produktyvesniam pabėgėlių įsitraukimui į ekonomiką.
3. Didžiausias karo pabėgėlių poveikis Lietuvos ekonomikoje nustatytas darbo rinkos kanale. Darbo rinkos analizė parodė, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos darbo rinkai, tačiau šis poveikis nebuvo vienareikšmis ir buvo daugiausia trumpalaikis. Pabėgėlių atvykimas reikšmingai prisidėjo prie užimtumo augimo, ypač darbo jėgai imliuose ir paslaugų sektoriuose. Taip pat nustatytas laikinas darbo intensyvumo padidėjimas, rodantis, kad darbo rinka prie staigaus pasiūlos šoko prisitaikė ir per didesnę darbo krūvį. Kartu fiksuotas neigiamas ir statistiškai reikšmingas poveikis darbo užmokesčio augimo tempui rodo trumpalaikį kaininį darbo rinkos prisitaikymą.
4. Vartojimo ir infliacijos kanalo analizė atskleidė, kad karo pabėgėlių srautai turėjo silpną, bet teigiamą krypties poveikį namų ūkių vartojimui. Šis poveikis buvo daugiausia tiesioginis ir ryškiausias ankstyvuoju laikotarpiu. Netiesioginiai poveikio kanalai per užimtumą ir darbo užmokestį vartojimo dinamikos reikšmingai nepaaiškino. Tiesioginio statistiškai reikšmingo karo pabėgėlių poveikio infliacijai nenustatyta. Infliacijos pokyčius daugiausia lėmė kiti makroekonominiai ir išoriniai veiksniai.
5. Viešųjų finansų analizė parodė, kad karo pabėgėlių srautai neturėjo reikšmingo tiesioginio poveikio valdžios sektoriaus pajamoms. Kartu nustatyta, kad pabėgėlių integracija buvo susijusi su valdžios sektoriaus išlaidų augimo sulėtėjimu ir laikinu fiskalinio balanso pagerėjimu. Šie efektai daugiausia formavosi per darbo rinkos prisitaikymą ir augantį užimtumą, kuris mažino socialinių išlaidų poreikį. Dinaminė analizė patvirtino, kad fiskaliniai poveikiai buvo trumpalaikiai ir nestiprūs. Tai rodo, kad Lietuvos viešieji finansai gebėjo absorbuoti pabėgėlių sukeltą šoką be fiskalinio destabilizavimo.
6. Ekonomikos augimo analizė parodė, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai buvo susiję su silpnu teigiamu BVP augimo impulsu trumpuoju laikotarpiu. Tiesioginis pabėgėlių poveikis ekonomikos augimui buvo ribotas. Pagrindinis poveikio perdavimo mechanizmas

buvo vidaus paklausos, ypač vartojimo, kanalas. Darbo rinkos ir fiskaliniai kanalai reikšmingo poveikio BVP augimui neperdavė. Dinaminė analizė parodė, kad nustatytas poveikis buvo trumpalaikis ir neturėjo ilgalaikio pobūdžio. Todėl hipotezė H1d laikytina neatmesta, tačiau patvirtinta tik trumpuoju laikotarpiu ir riboto masto.

7. Apibendrinant bendrą poveikį, galima teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo realų, tačiau riboto masto ir trumpalaikį poveikį Lietuvos ekonomikai. Poveikis buvo nevienareikšmis pagal ekonominius kanalus. Lietuvos ekonomika sugebėjo absorbuoti pabėgėlių sukeltą demografinį šoką per darbo rinką, vartojimą ir viešuosius finansus, tačiau nepatyrė esminių struktūrinių ar ilgalaikių augimo pokyčių.

Atsižvelgiant į empirinio tyrimo rezultatus ir mokslinėje literatūroje aptariamus karo pabėgėlių integracijos mechanizmus, galima išskirti kelias kryptis, kurios galėtų sustiprinti teigiamą karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį Lietuvos ekonomikai ir sumažinti galimus struktūrinius iššūkius ateityje.

Atsižvelgiant į rezultatus, tikslinga daugiau dėmesio skirti karo pabėgėlių integracijai į aukštesnės pridėtinės vertės veiklas. Tyrimas parodė, kad trumpuoju laikotarpiu pabėgėlių integracija vyko greitai, tačiau daugiausia žemesnio produktyvumo darbo vietose, o poveikis ekonomikos augimui išliko ribotas. Todėl svarbu ieškoti būdų, kaip sudaryti sąlygas karo pabėgėliams panaudoti turimą kvalifikaciją ir patirtį produktyvesniuose sektoriuose.

Literatūros analizė leidžia manyti, kad kalbos barjeras išlieka reikšmingu integracijos apribojimu. Ribotos lietuvių kalbos žinios apsunkina galimybes įsidarbinti pagal turimą kvalifikaciją ir skatina ilgalaikę darbo rinkos segmentaciją. Todėl integracijos procesas galėtų būti labiau siejamas su lankstesnėmis kalbos mokymosi formomis, kurios būtų suderinamos su darbu. Tokios priemonės leistų pabėgėliams greičiau pereiti į stabilesnes ir geriau apmokamas darbo vietas. Be to, viešųjų finansų analizė leidžia integracijos išlaidas vertinti ne tik kaip trumpalaikį spaudimą, bet ir kaip investiciją į būsimą ekonominį aktyvumą. Empiriniai rezultatai neparodė ilgalaikio fiskalinio spaudimo, todėl integracijos priemonės galėtų būti planuojamos ilgesnėje laiko dinamikoje, siejant jas su darbo rinkos, užimtumo ir mokestinės bazės plėtra.

Apibendrinant, empiriniai rezultatai leidžia teigti, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikai trumpuoju laikotarpiu buvo ribotas, tačiau kryptingai formuojama integracijos politika galėtų šį poveikį sustiprinti. Tolesni sprendimai darbo rinkos, švietimo, būsto ir fiskalinės politikos srityse lemtų, ar šis demografinis šokas liks laikinu stabilizavimo veiksnium, ar taps papildomu ilgalaikės ekonominės raidos šaltiniu.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

- Afonso, O., Gomes, A. R., Vasconcelos, P. B. (2024). *Impact of refugees on wages and economic growth in a model with inflation*. Applied Economics. Prieiga internetu: <https://doi.org/10.1080/00036846.2023.2176451>
- Aruodas. (n. d.). *Kainų statistika – būsto nuoma ir būsto kainos Lietuvoje*. Žiūrėta 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.aruodas.lt/kainu-statistika/>
- Blomqvist-Mickelsson, T. (2024). *Ukrainian refugees' differentiated treatment: A critical and systematic review*. Global Networks. Prieiga internetu: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/glob.12502>
- Botelho, V. (2022). *The impact of the influx of Ukrainian refugees on the euro area labour force*. European Central Bank. Prieiga internetu: https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2022/html/ecb.ebbox202204_03~c9ddc08308.en.html
- Burtsev, D. (2024). *Russian aggression against Ukraine and the making of refugees*. International Studies Review. Prieiga internetu: https://brill.com/view/journals/iss/2/1/article-p32_3.xml
- Deimantas, V. J., Sanliturk, A. E. (2023). *Refugees from Ukraine in Lithuania and the Lithuanian labour market: A preliminary assessment* (Migration Research Series Nr. 76). International Organization for Migration. Prieiga internetu: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/PUB2023-030-R-MSR76.pdf>
- Dumont, J. C., Lauren, A. (2022). *The potential contribution of Ukrainian refugees to the labour force in European host countries*. OECD. Prieiga internetu: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/07/the-potential-contribution-of-ukrainian-refugees-to-the-labour-force-in-european-host-countries_e984a9e1/e88a6a55-en.pdf
- Europos Komisija (2023). *Pranešimas dėl 2023 ir 2024 m. Komisijos ataskaitų dėl Ukrainos*. Prieiga internetu: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-10-2025-0154_LT.html
- Europos Komisija (2023). *Labour Market and Wage Developments in Europe 2023*. Prieiga internetu: <https://op.europa.eu/webpub/empl/lmwd-annual-review-leaflet-2023/>
- Europos Parlamento tyrimų tarnyba (EPRS) (2025). *Displaced Ukrainians: Challenges and outlook for integration in the EU*. Prieiga internetu: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI\(2025\)76_9497_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI(2025)76_9497_EN.pdf)
- Europos Taryba. *How the EU helps refugees from Ukraine*. Prieiga internetu: [https://www.consilium.europa.eu/en/policies/refugee-inflow-from-ukraine/#:~:text=Financialproc.20supportproc.20*proc.20Councilproc.20givesproc.20theproc.20final,helpproc.20refugeesproc.20\(pressproc.20releaseproc.20Cproc.204proc.20Aprilproc.202022\)](https://www.consilium.europa.eu/en/policies/refugee-inflow-from-ukraine/#:~:text=Financialproc.20supportproc.20*proc.20Councilproc.20givesproc.20theproc.20final,helpproc.20refugeesproc.20(pressproc.20releaseproc.20Cproc.204proc.20Aprilproc.202022))
- Eurostat (n.d.). *Asylum applicants by type - annual aggregated data*. Žiūrėta 2025-12-01. Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en&category=t_migr.t_migr_asy Žiūrėta: 2025 m. spalio 8 d.
- Fragomen (n.d.). *Worldwide/Ukraine: Temporary Protection Status - Country-Specific Updates*. Žiūrėta 2025-12-01. Prieiga internetu: <https://www.fragomen.com/insights/european-unionukraine-temporary-protection-status-country-specific-updates.html>

- International Organization for Migration (IOM) (2024). *Lithuania – Labour Market Integration of Refugees from Ukraine (January – March 2024)*. Prieiga internetu: <https://dtm.iom.int/es/node/39806>
- IOM Lithuania (2024). *Ukrainian employment in Lithuania above 60 proc.* Prieiga internetu: <https://lithuania.iom.int/news/iom-lithuania-ukrainian-employment-lithuania-above-60#:~:text=proc.22Theproc.20employmentproc.20rateproc.20ofproc.20Ukrainians,lessproc.20thanproc.2020proc.25proc.20areproc.20employed>
- IOM Lithuania. *Pagrindiniai ukrainiečių iššūkiai Baltijos šalyse: finansinis stabilumas, isidarbinimas bei kalbos barjeras*. Prieiga internetu: <https://lithuania.iom.int/lt/news/iom-lietuva-pagrindiniai-ukrainieciu-issukiai-baltijos-salyse-finansinis-stabilumas-isidarbinimas-bei-kalbos-barjeras>
- IOM Lithuania. *Migracijos informacijos centras „MICenter“*. Prieiga internetu: <https://lithuania.iom.int/lt/migracijos-informacijos-centras-micenter>
- Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras (UNHCR). (2025). *Ukrainos situacijos duomenų portalas*. Prieiga internetu: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- Kizilova, K. (2025). *Lithuania's economic trajectory in the shadow of the Ukraine conflict. Mokslas – Lietuvos ateitis / Science – Future of Lithuania*, 17. Prieiga internetu: <https://journals.vilniustech.lt/index.php/MLA/article/view/23389>
- Laskauskaitė, M., Rapkevičiūtė, M., Žliobaitė, E. (2025). *Karo Ukrainoje sukulto imigrantų srauto poveikis Lietuvos darbo rinkai. Jaunimas besikeičiančioje visuomenėje*, 371-380.
- Lietuvos bankas (2024, Nr.50). *Anatomy of inflationary shock in Lithuania: causes, effects and implications*. Occasional Paper Series. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/leidiniai/infliacinio-soko-lietuvoje-anatomija-prieastys-poveikis-ir-pasekmes>
- Lietuvos bankas (2025). *Makroekonominės prognozės (2025 m. birželio mėn.)*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/leidiniai/makroekonominės-prognozes-2025-m-birzelio-men>
- Lietuvos bankas (n.d.). *Naujausi ekonominiai rodikliai*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/eap-naujausi-ekonominiai-rodikliai>
- Lietuvos bankas (n.d.). *Pagrindiniai darbo rinkos rodikliai*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/grafikai/darbo-rinka-pagrindiniai-rodikliai>
- Lietuvos bankas (n.d.). *SVKI kaitos veiksniai*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/grafikai/infliacija>
- Lietuvos bankas (n.d.). *Valdžios sektoriaus balansas (4 ketvirčių slenkamosios sumos, palyginti su BVP)*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/grafikai/valdzios-sektoriaus-balansas>
- Lietuvos bankas (n.d.). *BVP kaitos veiksniai*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/grafikai/bvp>
- Lietuvos bankas (n.d.). *Darbo užmokesčio kaita*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/lt/grafikai/darbo-uzmokestis-1>
- Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2023). *2023 m. veiklos ataskaita*. Prieiga internetu: https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1734505146/24140/FINMIN_veiklosproc.20ataskaitaproc.20uzproc.202023_3.pdf

- Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2024). *2024 m. veiklos ataskaita*. Prieiga internetu: <https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1745992836/25025/2024proc.20metproc.C5proc.B3proc.20veiklosproc.20ataskaita.pdf>
- Lietuvos Respublikos įstatymas. *Dėl užsieniečių teisinės padėties*. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/WilhikAAcU>
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija (2023). *2023 m. veiklos ataskaita*. Prieiga internetu: <https://lrv.lt/public/canonical/1734698982/423731/LRVKproc.202023proc.20m.proc.20veiklosproc.20ataskaita.pdf>
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos (2023). *2023 m. migracijos metraštis*. Prieiga internetu: <https://migracija.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/xtUeX75YEX8.pdf>
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos. *Statistika*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/>
- Numsėdienė, G., Burkšienė, V. (2024). *Karo Ukrainoje įtaka Akmenės rajono savivaldybei*. Prieiga internetu: https://shmf.ku.lt/uploads/documents/files/konferencijos_leidinys_2024.pdf#page=19
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2024). *International Migration Outlook 2024*. Prieiga internetu: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/11/international-migration-outlook-2024_c6f3e803/50b0353e-en.pdf
- Parsons, R. (2016). *Refugees: Economic Burden or Opportunity?* Prieiga internetu: <https://www.e-ir.info/2016/03/07/refugees-economic-burden-or-opportunity/>
- Petrylaitė, D., Petrylaitė, V. (2024). *Mass influx of people from Ukraine: social entitlements and access to the labour market*. Italian Labour Law e-Studies, 17(2).
- Pistunov, I. Kizilova, K., Kosormyhin, T., (2025). *Impact of War in Ukraine on Economic Growth of Lithuania*. Baltic Journal of Economic Studies. Prieiga internetu: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2729/2716>
- Postepska, A., Voloshyna, A. (2024). *The Effect of Ukrainian Refugees on the Local Labour Markets: The Case of Czechia*. Prieiga internetu: <https://research.ebsco.com/c/vzvkkq/search/details/7p2nmfjp55>
- Skučienė, D., Poškus, Ž., Kazakevičiūtė, B. (2022). *Imigrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinė integracija Lietuvoje*. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 25, 37–49. Prieiga internetu: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.45>
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2024). *Lietuvoje dirbantys ukrainiečiai į mūsų valstybės biudžetą sumokėjo per 205 mln. eurų*. Prieiga internetu: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvoje-dirbantys-ukrainieciai-i-musu-valstybes-biudzeta-sumokejo-per-205-mln-euru/>
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2025). *Užsieniečių integracijos politika*. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/uzsienieciu-integracija/>
- Tkachuk, A., Kostrykina, S., Janeliūnas, T. (2023). *Adaptation and integration of Ukrainian migrants in Lithuania*. Vilnius: Eastern Europe Studies Centre.
- Trebesch ir kt. (2023). *The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?*

- Prieiga internetu: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/270853/1/KWP2218v6rev.pdf>
- Trojanek, R., Gluszak, M. (2022). *Short-run impact of the Ukrainian refugee crisis on the housing market in Poland*. Finance Research Letters, 50, 103236. Prieiga internetu: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612322004366?via=ihub#sec0004>
- Užimtumo tarnyba (2023). *Lietuva – tarp sėkmingiausiai ukrainiečius įdarbinančių valstybių*. Prieiga internetu: <https://uzt.lt/naujienos/8/lietuva-tarp-sekmingiausiai-ukrainiecius-idarbinanciu-valstybiu:161>
- Užimtumo tarnyba (2024). *Lietuvos užimtumo tendencijos 2024 m. ir ateities prognozės*. Prieiga internetu: <https://uzt.lt/data/public/uploads/2025/02/liuvos-uzimtumo-2024-m.-tendencijos-ir-ateities-prognozes.pdf>
- Valstybės duomenų agentūra (n.d.). *Karo pabėgėliai iš Ukrainos. Duomenys*. Oficialiosios statistikos portalas. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards>
- Valstybės duomenų agentūra. (n. d.) *Pagrindiniai šalies rodikliai*. Oficialiosios statistikos portalas. Žiūrėta: 2025 m. gruodžio 15 d. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/pagrindiniai-salies-rodikliai>
- Verme, P. (2023). *Theory and evidence on the impact of refugees on host communities*. World Bank Blogs. Prieiga internetu: <https://blogs.worldbank.org/en/dev4peace/theory-and-evidence-impact-refugees-host-communities>
- Verme, P., Schuettler, K. (2021). *The impact of forced displacement on host communities: A review of the empirical literature in economics*. World Development, 137, 105151. Prieiga internetu: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304387820301814>

KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS EKONOMINIS POVEIKIS LIETUVAI

STATAUSKAITĖ SIMONA

Magistro baigiamasis darbas

Ekonominė analitika

Vilniaus universitetas, Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas

Darbo vadovė – Prof. Dr. Gindrutė Kasnauskienė

Vilnius, 2025

SANTRAUKA

67 puslapiai, 25 paveikslai, 19 lentelių, 52 literatūros šaltiniai

Pagrindinis šio magistro darbo tikslas – įvertinti karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikį Lietuvos ekonomikai, pabėgėlius traktuojant kaip savarankišką ekonominį veiksni. Darbe siekiama nustatyti pagrindinius ekonominius kanalus, per kuriuos šis poveikis pasireiškė, ir įvertinti jo mastą trumpuoju laikotarpiu.

Darbą sudaro trys pagrindinės dalys: literatūros analizė, empirinis tyrimas ir jo rezultatai bei išvados ir pasiūlymai. Literatūros analizėje apžvelgiami ankstesni karo pabėgėlių iš Ukrainos ekonominio poveikio teoriniai ir empiriniai tyrimai, daugiausia dėmesio skiriant darbo rinkos, vidaus paklausos, kainų dinamikos, viešųjų finansų ir ekonomikos augimo kanalams.

Empirinėje darbo dalyje naudojami ketvirtiniai Lietuvos makroekonominiai duomenys. Taikomi tiesinės regresijos (OLS), koeficientų dekompozicijos ir vektoriniai autoregresiniai (VAR) modeliai, leidžiantys įvertinti tiek tiesioginius, tiek netiesioginius karo pabėgėlių poveikio kanalus bei jų dinamiką laike.

Empirinio tyrimo rezultatai rodo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis Lietuvos ekonomikai trumpuoju laikotarpiu buvo realus, tačiau nevienareikšmis ir daugiausia laikinas. Stipriausias poveikis nustatytas darbo rinkoje – pabėgėlių srautai buvo reikšmingai susiję su užimtumo augimu. Vidaus vartojimui nustatytas nedidelis teigiamas poveikis, o tiesioginis poveikis infliacijai nebuvo statistiškai reikšmingas. Viešųjų finansų analizė neparodė ilgalaikio fiskalinio spaudimo, o ekonomikos augimo kanale nustatytas tik silpnas ir trumpalaikis teigiamas poveikis, daugiausia perduodamas per vidaus paklausą.

ECONOMIC IMPACT OF WAR REFUGEES FROM UKRAINE ON LITHUANIA

STATAUSKAITĖ SIMONA

Master thesis

Economic Analytics

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration

Supervisor – Prof. Dr. Gindrutė Kasnauskienė

Vilnius, 2025

SUMMARY

67 pages, 25 figures, 19 tables, 52 references

The main objective of this master's thesis is to assess the impact of war refugees from Ukraine on the Lithuanian economy, treating refugees as an independent economic factor. The thesis aims to identify the main economic channels through which this impact has manifested itself and to assess its scale in the short term.

The thesis consists of three main parts: a literature review, empirical research and its results, and conclusions and recommendations. The literature review covers previous theoretical and empirical studies of the economic impact of war refugees from Ukraine, focusing on the labor market, domestic demand, price dynamics, public finances, and economic growth channels.

The empirical part of the study uses quarterly macroeconomic data for Lithuania. Linear regression (OLS), coefficient decomposition, and vector autoregression (VAR) models are applied to assess both direct and indirect channels of the impact of war refugees and their dynamics over time.

The results of the empirical study show that the impact of war refugees from Ukraine on the Lithuanian economy in the short term was real, but ambiguous and mostly temporary. The strongest impact was found in the labor market—refugee flows were significantly associated with employment growth. A slight positive impact was observed on domestic consumption, while the direct impact on inflation was not statistically significant. The analysis of public finances did not reveal any long-term fiscal pressure, and only a weak and short-term positive impact was identified in the economic growth channel, mainly transmitted through domestic demand.

PRIEDAI

1 priedas. TPD ir karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas Lietuvoje

Šiame priede analizuojamas Laikinosios apsaugos direktyvos (TPD) teisinis pagrindas ir jos praktinis įgyvendinimas Lietuvoje, reaguojant į karo pabėgėlių iš Ukrainos masinį atvykimą.

TPD buvo priimta 2001 m., siekiant sudaryti bendrą reagavimo mechanizmą masinių atvykimų atvejais. Direktyva aktyvuota 2022 m. vasario 24 d., po Rusijos pradėtos plataus masto karinės invazijos Ukrainoje. Tai buvo pirmas kartas, kai TPD buvo realiai pritaikyta visos ES mastu.

TPD tikslas – užtikrinti greitą, koordinuotą ir administraciškai supaprastintą apsaugos suteikimą. Direktyva taikoma tais atvejais, kai įprastos prieglobsčio procedūros dėl didelio atvykstančių asmenų skaičiaus tampa nepakankamai veiksmingos. TPD leidžia valstybėms narėms operatyviai suteikti kolektyvinę laikinąją apsaugą, nevertinant kiekvieno asmens individualaus prieglobsčio prašymo.

Pagal TPD karo pabėgėliams suteikiama teisė laikinai gyventi valstybėse narėse. Taip pat numatoma teisė dirbti be papildomų leidimų. Karo pabėgėliai gali naudotis sveikatos priežiūros, švietimo ir socialinės apsaugos paslaugomis. Be to, direktyva numato galimybę gauti būsto ir kitą humanitarinę pagalbą.

Lietuva TPD įgyvendino nedelsdama, pritaikydama nacionalinę teisinę ir administracinę sistemą. Karo pabėgėliams iš Ukrainos buvo taikoma supaprastinta laikinosios apsaugos registravimo tvarka. Leidimai gyventi ir dirbti buvo išduodami administracine procedūra, be papildomų migracijos leidimų ar kvotų.

TPD galiojimas ES lygmeniu buvo pratęstas iki 2027 m. kovo 4 d. Nacionaliniu lygmeniu Lietuvoje šiuo metu nustatytas laikinosios apsaugos galiojimo terminas siekia 2026 m. kovo mėnesį. Šis terminas vėliau turės būti suderintas su ES sprendimais.

TPD įgyvendinimas Lietuvoje pareikalavo spartaus institucinio prisitaikymo. Buvo išplėsti karo pabėgėlių registracijos pajėgumai. Sustiprintas tarpžinybinis bendradarbiavimas tarp migracijos, socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros ir švietimo institucijų. Viena pagrindinių administracinių priemonių tapo Migracijos informacijos centro (MICenter) veiklos išplėtimas, leidęs taikyti vieno langelio principą.

Administracinį procesą papildė technologiniai sprendimai. Automatinio vertimo įrankiai buvo naudojami siekiant užtikrinti informacijos prieinamumą pirmosiomis krizės savaitėmis. Tai sumažino komunikacijos kliūtis tarp institucijų ir atvykusių karo pabėgėlių.

TPD įgyvendinimas Lietuvoje glaudžiai susijęs su ES finansine parama. Pagrindinis instrumentas – Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondas (AMIF), skirtas laikinosios apsaugos priemonių finansavimui. Papildomos lėšos buvo mobilizuotos per sanglaudos politikos instrumentus, įskaitant REACT-EU iniciatyvą. Šios priemonės leido padengti apgyvendinimo, administravimo ir integracijos kaštus.

Iki 2022 m. Lietuva nebuvo susidūrusi su tokio masto laikinosios apsaugos taikymu. Per pirmuosius karo metus laikinoji apsauga buvo suteikta daugiau nei 70 tūkst. karo pabėgėlių iš Ukrainos. Tai atskleidė nacionalinių institucijų pajėgumų ribas, tačiau kartu paskatino naujų administracinių sprendimų kūrimą ir procedūrų standartizavimą.

Apibendrinant galima teigti, kad TPD įgyvendinimas Lietuvoje pasižymėjo greita reakcija ir administraciniu lankstumu. Direktyva tapo pagrindiniu teisiniu instrumentu, leidusiu operatyviai suteikti apsaugą karo pabėgėliams iš Ukrainos. Tuo pačiu ji išryškino ilgalaikio planavimo svarbą, ypač atsižvelgiant į laikinosios apsaugos galiojimo pabaigos neapibrėžtumą ir galimus statuso pokyčius ateityje.

Šiame priede pateikiamos teorinės priverstinės migracijos ekonominio poveikio prielaidos, remiantis iki 2022 m. atliktais empiriniais tyrimais ir Verme ir Schuettler (2021) apžvalga, laikoma vienu iš išsamiausių karo pabėgėlių ekonominio poveikio vertinimų.

Priverstinė migracija priimančiosioms valstybėms kelia dvigubą iššūkį – humanitarinį ir ekonominį. Ekonominiu požiūriu jos pasekmės apima tiek trumpalaikius, tiek ilgalaikius efektus. Teorinėje literatūroje pabrėžiama, kad staigus karo pabėgėlių atvykimas sukelia du tarpusavyje susijusius makroekonominis šokus.

Pirmasis yra populiacijos šokas. Jis pasireiškia staigiu gyventojų skaičiaus padidėjimu tam tikroje teritorijoje. Antrasis – viešųjų išlaidų šokas, kai valstybė ir tarptautinės organizacijos nukreipia papildomus finansinius išteklius apgyvendinimo, socialinės paramos, švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugoms. Šie šokai veikia darbo rinką, vartojimą, kainų lygį ir viešuosius finansus, todėl karo pabėgėlių ekonominis poveikis vertinamas kompleksiskai.

Darbo rinkos poveikis dažniausiai analizuojamas per darbo jėgos pasiūlos padidėjimą. Jei karo pabėgėlių įgūdžiai yra panašūs į vietinių gyventojų įgūdžius, trumpuoju laikotarpiu gali padidėti konkurencija tam tikruose darbo rinkos segmentuose. Tai ypač aktualu žemos kvalifikacijos darbuotojams. Vis dėlto Verme ir Schuettler (2021) meta-analizė rodo, kad dauguma empirinių įverčių yra silpni arba statistiškai nereikšmingi.

Literatūroje pabrėžiama, kad neigiami darbo rinkos efektai, jei jie pasireiškia, dažniausiai būna laikini. Jie labiausiai paveikia specifines grupes, tokias kaip jauni, žemos kvalifikacijos ar neformalaus sektoriaus darbuotojai. Ilgalaikėje perspektyvoje darbo rinkos prisitaiko. Karo pabėgėlių įsitraukimas gali turėti neutralų arba net teigiamą poveikį užimtumui, produktyvumui ir ekonominiam aktyvumui.

Svarbus karo pabėgėlių ekonominio poveikio kanalas yra vartojimas ir kainų lygis. Staigus gyventojų prieaugis didina paklausą būtiniausioms prekėms ir paslaugoms. Tai apima maistą, būstą ir transportą. Trumpuoju laikotarpiu tai dažnai lemia kainų augimą.

Ypač jautri karo pabėgėlių srautams yra būsto nuomos rinka. Didėjanti paklausa sukuria spaudimą nuomos kainoms, kuris veikia tiek karo pabėgėlius, tiek vietos gyventojus. Mažesnių pajamų grupėms nuomos kainų augimas tampa papildoma finansine našta. Kainų spaudimą papildo ir vartojimo struktūra, nes karo pabėgėliai didžiąją dalį gaunamų pajamų ar paramos išleidžia iš karto.

Viešieji finansai yra dar vienas centrinis teorinių modelių elementas. Pradinėje karo pabėgėlių priėmimo fazėje valstybės patiria reikšmingas išlaidas socialinei paramai,

apgyvendinimui, švietimui ir sveikatos priežiūrai. Šios išlaidos dažniausiai sukuria trumpalaikę fiskalinę naštą.

Ilgalaikėje perspektyvoje fiskalinis poveikis gali keistis. Karo pabėgėliams įsidarbinus ir pradėjus mokėti mokesčius, grynasis poveikis viešiesiems finansams gali tapti neutralus arba teigiamas. Verme ir Schuettler (2021) pabrėžia, kad fiskalinio poveikio kryptis priklauso nuo integracijos greičio ir priimančiosios šalies ekonominės struktūros. Kuo greitesnis išitraukimas į darbo rinką, tuo trumpesnė fiskalinės naštos trukmė.

Teorinėje literatūroje taip pat nagrinėjami platesni ekonominiai efektai. Jie apima poveikį produktyvumui, verslumui ir tarptautinei prekybai. Kai kurie tyrimai rodo, kad karo pabėgėliai gali prisidėti prie verslumo plėtos, įnešti naujų įgūdžių ar skatinti naujų paslaugų atsiradimą. Taip pat pažymima, kad pabėgėlių ryšiai su kilmės šalimis gali stiprinti prekybinius ar investicinius ryšius.

Svarbu pažymėti, kad dauguma iki 2022 m. suformuotų teorinių modelių rėmėsi ankstesnėmis pabėgėlių krizėmis Afrikoje, Artimuosiuose Rytuose, Azijoje ir Lotynų Amerikoje. Šiose situacijose karo pabėgėlių judėjimas ir integracija dažnai buvo ribojami teisinėmis ir ekonominėmis sąlygomis. Dėl to integracija į darbo rinką dažnai buvo lėta, o ekonominis poveikis – ribotas arba uždelstas.

Dėl šios priežasties ankstesnėse teorinėse prielaidose numatytas poveikis darbo užmokesčiui, nedarbui ar viešiesiems finansams ne visada gali būti tiesiogiai taikomas naujesniems atvejams. Šiame tyrime teorinės prielaidos naudojamos kaip analitinis atskaitos taškas. Jų interpretacija pritaikoma prie konkretaus karo pabėgėlių konteksto ir papildoma naujausiais empiriniais duomenimis.

3 priedas. Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams ES šalyse

1 lentelė

Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams ES šalyse

Šalis	Poveikis	Paaiškinimas	Šaltiniai
<i>Užimtumo lygis</i>			
Čekija	Teigiamas (priklauso nuo sektorių)	Pabėgėliai užpildė žemos kvalifikacijos darbo vietas sektoriuose, kuriuose trūko darbuotojų; vietinių užimtumas nesumažėjo.	Postepska ir Voloshyna (2024)
ES	Silpnai teigiamas	Darbo jėga ES padidėjo 0,5 proc, kai kuriose šalyse 2 proc.	Dumont ir Lauren (2022), Botelho (2022)
<i>Nedarbo lygis</i>			
Čekija	Poveikio nėra	Vietinių nedarbas nekito, nes pabėgėliai įsidarbino kituose sektoriuose; dalis pabėgėlių nepateko į nedarbo statistiką.	Postepska ir Voloshyna (2024)
<i>Dirbtų valandų skaičius</i>			
Čekija	Silpnai teigiamas	Įsiliejus pabėgėliams, padidėjo veiklos intensyvumas kai kuriose darbuose; padidėjo vietinių moterų dirbtų val. kiekis.	Postepska ir Voloshyna (2024)
<i>Darbo užmokestis</i>			
Lenkija	Silpnai neigiamas (žemos kvalif.)	Didesnė žemų įgūdžių darbo pasiūla mažina šio segmento darbo užmokestį trumpuoju laikotarpiu.	Afonso, Gomes & Vasconcelos (2024)
	Silpnai teigiamas (aukštos kvalif.)	Esant didesniai žemų įgūdžių darbų pasiūlos prieaugiui, aukštos kvalifikacijos darbo funkcijos tampa labiau paklausios, todėl santykinis darbo užmokestis auga	Afonso, Gomes & Vasconcelos (2024)
<i>Infliacija</i>			
Lenkija	Pokytis tik būsto nuomos sektoriuje	Staigus pabėgėlių antplūdis sukėlė nuomos paklausos šoką, o dėl neelastingos būsto pasiūlos nuomos kainos greitai ir ženkliai išaugo	Trojanek ir Gluszak (2022)
<i>Būsto rinka</i>			
Lenkija (nuomos rinka)	Teigiamas (nuomos kainos didėja)	Staigus pabėgėlių antplūdis sukėlė nuomos paklausos šoką, o dėl neelastingos pasiūlos nuomos kainos šoktelėjo dviženkliais tempais	Trojanek ir Gluszak (2022)
Lenkija (būsto pirkimo rinka)	Poveikio nėra	Pirkimo kainos reagavo silpnai: Varšuvoje poveikis statistiškai nereikšmingas, o Krokuvoje augimas buvo minimalus ir daug mažesnis nei nuomos segmente.	Trojanek ir Gluszak (2022)
<i>BVP</i>			
ES	Teigiamas	Dėl pabėgėlių padidėjusi darbo jėga didina gamybos apimtį ir leidžia ekonomikai pasiekti aukštesnį panaudotų pajėgumų lygį net esant nekintančiam našumui trumpuoju laikotarpiu	Dumont ir Lauren (2022)
Lenkija	Silpnai neigiamas / poveikio nėra	Modelyje gamyba vienam darbuotojui mažėja dėl didesnės žemų įgūdžių darbo jėgos dalies, todėl trumpuoju laikotarpiu poveikis silpnai neigiamas / poveikio nėra.	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)
	Teigiamas	Jei politika tinkamai nukreipia inovacijas ir viešąsias investicijas, produktyvumas žemos kvalifikacijos sektoriuose, o ekonomikos augimo tempas sustiprėja, todėl poveikis teigiamas ilguoju laikotarpiu	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)
<i>Valdžios sektoriaus finansai</i>			
Lenkija	Neigiamas	Pabėgėlių atvykimas iš karto padidina viešąsias išlaidas apgyvendinimui ir socialinei paramai, todėl fiskalinis balansas trumpuoju laikotarpiu pablogėja	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)
	Teigiamas	Pabėgėliams įsitraukus į formalią darbo rinką didėja mokesčių įplaukos, o technologinė adaptacija ir produktyvumo augimas plečia mokesčių bazę ir gerina fiskalinę pusiausvyrą vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu	Afonso, Gomes ir Vasconcelos (2024)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

„Impact of refugees on wages and economic growth in a model with inflation“ (Afonso, Gomes, Vasconcelos, 2024): Lenkijos atvejis

Duomenys: modeliui kalibruoti naudojami 2010–2020 m. Lenkijos makroekonominiai darbo rinkos rodiklių duomenys, o pabėgėlių duomenys įtraukiami kaip nekvalifikuoto ir kvalifikuoto darbo pasiūlos pokytis (L/H santykio pasikeitimas), naudojamas modelio kalibracijai ir šoko (shock) simuliacijai. Individualūs pabėgėlių duomenys nenaudojami, nes naudojama agreguota darbo rinkos statistika (vietiniai vs. bendra populiacija).

Duomenų laikotarpis: modelis kalibruojamas pagal 2010–2020 m. Lenkijos duomenis apie kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų struktūrą.

Tyrimo metodas: dinaminis endogeninio augimo bendrosios pusiausvyros (DGE) modelis. modelyje technologinė pažanga ir darbo rinka formuojasi endogeniškai. Modelis integruoja *Directed Technical Change* (DTC) principą, leidžiantį technologijoms vystytis šališkai – didinti kvalifikuoto (H) arba nekvalifikuoto (L) darbo našumą, priklausomai nuo ekonominių paskatų ir darbo pasiūlos struktūros. Technologijų raida vystoma per R&D sektorį, kurio inovacijos didina tarpinių prekių kokybę ir lemia atlyginimų bei produktyvumo pokyčius. Įtraukus *Cash-In-Advance* (CIA) likvidumo apribojimus, modelis leidžia vertinti ir infliacijos bei politikos priemonių poveikį inovacijoms ir augimui. Pabėgėlių atvykimas modelyje traktuojamas kaip egzogeninis darbo pasiūlos šokas, keičiantis H/L santykį.

Vertinami rodikliai: darbo užmokestis, darbo pasiūlos pokyčiai, ilgalaikis ekonomikos augimo tempas, infliacija.

„The impact of the influx of Ukrainian refugees on the euro area labour force“ (Botelho, 2022): Euro zonos atvejis

Duomenys: analizei naudojami UNHCR pabėgėlių srautų duomenys, Eurostat migracijos ir užimtumo statistika, taip pat ECB ir OECD surinkti rodikliai apie ankstesnių migracijos bangų pasiskirstymą ir integracijos tempą. Naudojami agreguoti makro lygmens duomenys, susiję su pabėgėlių srautais, jų amžiaus struktūra ir darbingo amžiaus dalimi. Individualūs pabėgėlių duomenys nenaudojami.

Duomenų laikotarpis: analizė apima 2022 m. pabėgėlių krizės laikotarpį, remiantis realiais srautais nuo karo pradžios (2022 vasaris–gegužė), taip pat ankstesnių metų (2017–2020 m.) Europos migracijos duomenų vidurkiais, naudojamais scenarijams pagrįsti.

Tyrimo metodas: scenarijų analizė, paremta demografinėmis prielaidomis, istorinių migracijos srautų proporciniais skaičiavimais. Botelho nekuria formalios ekonometrinės ar

makroekonominės modelio struktūros. Pabėgėlių poveikis vertinamas apskaičiuojant, kaip 5–10 mln. galimų pabėgėlių ir 50–75 proc. jų darbingo amžiaus dalis galėtų padidinti euro zonos darbo jėgos dydį. Analizė taip pat remiasi panašių istorinių atvejų (Sirijos pabėgėlių krizės, ankstesnės Ukrainos migracijos) integracijos tempais, siekiant sukurti realistiškas demografines projekcijas.

Vertinami rodikliai: darbo jėgos pokytis euro zonoje, pabėgėlių amžiaus struktūra, numatoma dalyvavimo darbo rinkoje dalis, priklausomybė tarp konflikto trukmės ir gyventojų sugrįžimo tikimybės, potencialus darbo jėgos prieaugis procentine išraiška.

„*The potential contribution of Ukrainian refugees to the labour force in European host countries*“ (Dumont, Lauren, 2022): ES atvejis

Duomenys: naudojami UNHCR duomenys apie Ukrainos pabėgėlių srautus, Eurostat darbo rinkos ir migracijos statistika (šalių užimtumas, gyventojų struktūra, leidimai gyventi), OECD duomenys apie ankstesnių pabėgėlių bangų integraciją. Papildomai pasitelkiamos 2014 m. *EU Labour Force Survey ad hoc* (toliau – LFS) pabėgėlių modulio ir 2019 m. LFS duomenys, skirti įvertinti pabėgėlių dalyvavimo darbo rinkoje tikimybę pagal amžių ir išsilavinimą. Duomenys yra agreguoti, nėra individualaus lygmens mikro duomenų.

Duomenų laikotarpis: analizuojama 2022 m. pabėgėlių krizė, kartu naudojant ankstesnių laikotarpių (2014–2020 m.) darbo rinkos ir pabėgėlių integracijos rodiklius, kurie reikalingi projekcijoms, kalibravimui ir palyginimui su ankstesnėmis krizėmis (ypač 2014–2017 m. pabėgėlių srautais).

Tyrimo metodas: taikoma projekcinė scenarijų analizė, pagrįsta demografinėmis prielaidomis ir proporciniais skaičiavimais. Atlikdami skaičiavimus, autoriai iš anksto apibrėžia: pabėgėlių amžiaus struktūrą, išsilavinimo sudėtį, tikėtiną jų dalį kiekvienoje šalyje, preliminarų darbo jėgos dalyvavimo lygį (remiantis 2014 LFS pabėgėlių modulių ir 2019 LFS naujų imigrantų profiliu). Jokio formalizuoto ekonometrinio ar makroekonominio modelio straipsnyje nesudaroma; analizė paremta nuosekliai sukonstruotomis prielaidomis ir papildomais skaičiavimais, įvertinančiais, kiek pabėgėlių gali tapti aktyvia darbo jėgos dalimi iki 2022 m. pabaigos.

Vertinami rodikliai: projekcinis pabėgėlių poveikis darbo jėgos dydžiui Europos šalyse ir visoje ES, tikėtinas užimtumo prieaugis, pabėgėlių amžiaus ir išsilavinimo struktūra, tikėtinų darbo jėgos dalyvavimo rodiklių (activity & employment rates) scenarijai. Taip pat vertinama, kuriose šalyse ir sektoriuose poveikis būtų didžiausias (pvz., Lenkija, Čekija, Estija), kokios profesinės grupės labiausiai paveiktos (dėl didesnio moterų ir aukštą išsilavinimą turinčių pabėgėlių skaičiaus).

*„The Effect of Ukrainian Refugees on the Local Labour Markets: The Case of Czechia“
(Postepska, Voloshyna, 2024): Čekijos atvejis*

Duomenys: tyrime naudojami mikro lygmens duomenys apie Čekijos regionų / savivaldybių darbo rinkos rodiklius – užimtumą, nedarbą, neaktyvumą, dirbtų valandų skaičių, taip pat gyventojų amžių, lytį, išsilavinimą ir darbo sektorių. Kadangi 2022 m. apklausoje nebeliko unikalių respondentų identifikatorių, autoriai atkūrė panelinę duomenų struktūrą naudodami deterministinį ir tikimybinį duomenų sujungimą. Pabėgėlių poveikis vertinamas ne pagal jų individualius duomenis, bet per tai, kaip atskiruose Čekijos regionuose keitėsi ukrainiečių darbuotojų skaičius, ir kaip šie pokyčiai paveikė vietinių gyventojų darbo rinkos rodiklius.

Duomenų laikotarpis: darbo rinkos regionuose duomenys apima laikotarpį nuo 2019 m. pirmo ketvirčio iki 2022 m. pabaigos (iš viso 16 apklausų bangu).

Tyrimo metodas: tyrime taikomi keli ekonometiniai metodai. Pagrindinis iš jų – two-way fixed effects (TWFE) modelis, kuris leidžia įvertinti pabėgėlių įtaką kontroliuojant ir individualių asmenų savybes, ir bendrus laiko efektus. Kadangi tradicinis TWFE metodas turi tam tikrų apribojimų (pavyzdžiui, gali netiksliai įvertinti poveikį, jei jis skiriasi tarp grupių), autoriai papildomai naudoja išplėstinį Difference-in-Differences (DiD) metodą pagal de Chaisemartin ir d’Haultfoeuille (2024). Šis metodas leidžia vertinti ne tik ar poveikis egzistuoja, bet ir kaip jis kinta priklausomai nuo pabėgėlių skaičiaus („gydymo intensyvumo“) bei kaip jis vystosi laikui bėgant. Be to, taikoma duomenų poravimo (matching) technika, pagal kurią analizėje lyginami panašių savybių asmenys ir panašias ankstesnes tendencijas turėjusios teritorijos, kad būtų užtikrintas kuo tikslesnis pabėgėlių įtakos įvertinimas.

Vertinami rodikliai: užimtumo, nedarbo ir neaktyvumo darbo rinkoje tikimybės, taip pat savaitinių dirbtų valandų pokyčiai tarp vietinių darbuotojų.

Pastaba: tyrime taikomi metodai tinkami paneliniams duomenims.

*„Short-run impact of the Ukrainian refugee crisis on the housing market in Poland“
(Gluszak, Trojanek, 2022). Lenkijos atvejis*

Duomenys: naudojami būsto rinkos sandorių ir nuomos pasiūlos duomenys iš dviejų didžiausių Lenkijos miestų – Varšuvos ir Krokuvos. Duomenys apima 2018–2022 m. laikotarpį ir aprašo būsto skelbimų charakteristikas: objekto vietą, plotą, statybos technologiją, pastato amžių, būsto kokybę bei kitus hedoniškai reikšmingus veiksnius. Šie duomenys leidžia sudaryti mėnesinius nuomos ir pardavimo kainų indeksus ir stebėti pokyčius prieš ir po 2022 m. pabėgėlių šoko. Pabėgėlių poveikis nėra matuojamas tiesiogiai individualiais duomenimis, bet per miesto lygmens paklausos padidėjimą, kurį sukėlė staigus gyventojų prieaugis po karo pradžios.

Duomenų laikotarpis: analizė apima 2018–2022 m. kovo-baandžio mėn

Tyrimo metodai: taikomi du pagrindiniai metodai. Pirmiausia sudaromi mėnesiniai būsto kainų ir nuomos indeksai naudojant hedoninį kainų modelį (time-dummy quantile hedonic regression), kuris leidžia kontroliuoti būsto savybių skirtumus tarp laikotarpių. Antra, pabėgėlių poveikis tiriamas naudojant Bayesian Structural Time Series (BSTS) modelį – tai priežastinio poveikio nustatymo technika, kuri lygina faktines kainas po šoko su prognozuojama kainų trajektorija, apskaičiuota naudojant laikotarpio duomenis iki šoko. Taip nustatoma, ar pokytis 2022 m. buvo statistiškai reikšmingas ir ar jį galima priskirti pabėgėlių krizei.

Vertinami rodikliai: nuomos kainų dinamika, būsto pardavimo kainos, pokyčių pasiskirstymas pagal kainų kvantilius (t. y., ar labiau pabrango pigus, ar brangus būstas), šoko poveikio dydis ir statistinis reikšmingumas.

1 lentelė

Karo pabėgėlių iš Ukrainos poveikis ekonominiams rodikliams Lietuvoje

Poveikio sritis	Pagrindiniai pokyčiai	Poveikio veikimas	Poveikio kryptis	Šaltiniai
Darbo rinkos pasiūla	Darbo jėga padidėjo 1,5 proc., daugiausia darbingo amžiaus moterys	Didesnė darbo pasiūla lemia mažesnį darbuotojų trūkumą tam tikruose sektoriuose (pvz., aptarnavimas, logistika, gamyba)	Silpnai teigiamas / ribotas poveikis (struktūrinis, bet nedidelės apimties makro lygiu)	Deimantas ir Sanliturk (2023)
Užimtumo lygis	60 proc. pabėgėlių iš Ukrainos įsiliejo į darbo rinką	Didesnis užimtumas didina ekonominį aktyvumą, mokesčių bazę ir įmonių veiklos stabilumą	Vidutiniškai teigiamas, gali būti juntamas konkrečiuose sektoriuose	IOM Lietuva (2024); SADM (2024)
BVP	Darbo jėgos augimas 1-1,5 proc.	Didesnis gamybos potencialas, didesnė ekonominė veikla	Silpnai teigiamas poveikis	Deimantas ir Sanliturk (2023)
Infliacija	Importuotos energijos ir žaliavų kainos lemia infliaciją; pabėgėlių poveikis labai minimalus	Pabėgėlių sukurtas papildomas vartojimas turi minimalų poveikį kainų lygiui; būsto rinkoje poveikis lokaliai išaugina nuomos kainas	Tiesioginio poveikio nėra; lokalus teigiamas poveikis nuomos kainoms	Kizilova (2025)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

„Refugees from Ukraine in Lithuania and the Lithuanian labour market: A preliminary assessment“ (Deimantas, Sanliturk, 2023)

Duomenys: tyrime naudojami kelių šaltinių agreguoti duomenys. Pagrindiniai oficialūs duomenys apie pabėgėlius iš Ukrainos Lietuvoje gaunami iš Statistikos Lietuvos, remiantis Migracijos departamento administraciniais registrais. Šie duomenys apima pabėgėlių skaičių, jų pasiskirstymą pagal lytį, amžių, profesiją ir teritorinį pasiskirstymą savivaldybių ir apskričių lygmeniu. Darbo rinkos analizei naudojami Statistikos Lietuvos duomenys apie registruotą nedarbą pagal lytį ir teritoriją. Papildomai naudojami skaitmeniniai pėdsakų (digital trace) duomenys: darbo skelbimų duomenys iš internetinės darbo paieškos platformos CVbankas bei Google Trends paieškų indeksai, susiję su darbo paieška skirtingomis kalbomis. Individualaus lygmens mikroduomenys nenaudojami.

Duomenų laikotarpis: pagrindinis analizės laikotarpis apima 2022 m. vasario–rugpjūčio mėn., t. y. pirmuosius mėnesius po karo Ukrainoje pradžios. Darbo rinkos kontekstui pateikti papildomai naudojami 2017–2021 m. istoriniai duomenys apie registruotą nedarbą Lietuvoje.

Tyrimo metodas: tyrimas grindžiamas aprašomąja ir eksploracine analize. Pabėgėlių pasiskirstymas Lietuvoje analizuojamas naudojant teritorinius žemėlapius ir struktūrines demografines charakteristikas. Darbo rinkos situacija vertinama lyginant registruoto nedarbo rodiklius pagal lytį ir regionus. Darbo pasiūlos pusė analizuojama naudojant darbo skelbimų turinio analizę, vertinant, ar darbdaviai aiškiai nurodo atvirumą pabėgėliams iš Ukrainos, bei šių skelbimų pasiskirstymą pagal sektorius ir regionus. Darbo paklausos ir aktyvumo pusė nagrinėjama pasitelkiant Google Trends duomenis apie darbo paieškos užklausų populiarumą skirtingomis kalbomis. Ryšiui tarp pabėgėlių skaičiaus ir darbo paieškos aktyvumo įvertinti taikoma Pearsono koreliacijos analizė, naudojant kasdienius pabėgėlių atvykimo ir paieškos indeksų duomenis. Autoriai pabrėžia, kad dėl labai trumpo laikotarpio ir riboto stebėjimų skaičiaus analizė nėra skirta priežastiniams ryšiams nustatyti.

Vertinami rodikliai: pabėgėlių iš Ukrainos skaičius ir jų struktūra pagal lytį, amžių ir profesiją; pabėgėlių teritorinis pasiskirstymas Lietuvoje; registruoto nedarbo rodikliai pagal lytį ir regionus; darbo skelbimų skaičius ir struktūra pagal sektorius bei atvirumą pabėgėliams; darbo paieškos aktyvumo rodikliai pagal kalbą, gauti iš Google Trends.

„*Impact of war in Ukraine on Economic Growth of Lithuania*“ (Kizilova, Kosormyhin, Pistunov, 2025)

Duomenys: tyrime naudojami agreguoti makroekonominiai Lietuvos duomenys, apimantys ekonomikos augimo, viešųjų finansų, energetikos, migracijos ir geopolitinių veiksnių rodiklius. Duomenys gaunami iš tarptautinių ir oficialių šaltinių, įskaitant Pasaulio banką, Tarptautinį valiutos fondą, Eurostatą ir nacionalines statistikos institucijas. Migracija iš Ukrainos į Lietuvą tyrime vertinama agreguotu lygiu – naudojamas bendras imigrantų iš Ukrainos skaičius, išreikštas kaip procentinė gyventojų dalis. Individualaus lygmens pabėgėlių ar namų ūkių duomenys nenaudojami.

Duomenų laikotarpis: analizė apima laikotarpį nuo 2002 m. iki 2023 m., leidžiantį įvertinti Lietuvos ekonomikos augimo dinamiką prieš karą Ukrainoje, po 2014 m. konflikto eskalacijos ir po plataus masto Rusijos invazijos 2022 m. Toks ilgas laikotarpis naudojamas siekiant palyginti skirtingus geopolitinius etapus ir jų poveikį ekonomikos augimui.

Tyrimo metodas: tyrime taikomas kelių etapų kiekybinės analizės metodas. Pirmiausia atliekama Harrod–Domar ekonomikos augimo modelio analizė, siekiant palyginti teorinį ir faktinį Lietuvos BVP augimą skirtingais laikotarpiais. Toliau naudojama koreliacinė analizė, vertinant ryšius tarp ekonomikos augimo ir pasirinktų aiškinamųjų kintamųjų. Antrame etape sudaromi daugianariai regresijos modeliai, leidžiantys įvertinti karinių išlaidų, karinės paramos Ukrainai, imigrantų iš Ukrainos, atsinaujinančios energijos vartojimo ir kitų veiksnių poveikį BVP augimui. Modeliai vertinami naudojant determinacijos koeficientą (R^2), F kriterijų ir t statistikas.

Papildomai taikoma elastingumo analizė, leidžianti įvertinti, kaip procentiniai aiškinamųjų kintamųjų pokyčiai siejasi su ekonomikos augimo pokyčiais. Galiausiai naudojamas ekspertinis vertinimas (MIN–MAX scenarijai), kuriame ekspertų nustatytos ribos taikomos modelių rezultatams patikrinti ir optimizuoti. Modelių tarpusavio suderinamumas vertinamas naudojant Kendallo ranginės koreliacijos koeficientą.

Vertinami rodikliai: pagrindinis priklausomas kintamasis tyrime yra realusis BVP augimas. Tarp aiškinamųjų kintamųjų įtraukiami: karinės išlaidos (proc. nuo BVP), karinė parama Ukrainai (proc. nuo BVP), imigrantų iš Ukrainos skaičius (proc. nuo gyventojų), atsinaujinančios energijos vartojimas (proc. nuo bendro energijos suvartojimo), taip pat kiti su geopolitiniu konfliktu susiję ekonominiai veiksniai. Šie rodikliai naudojami siekiant įvertinti tiek tiesioginį, tiek netiesioginį karo Ukrainoje poveikį Lietuvos ekonomikos augimui.

„*Lithuania's economic trajectory in the shadow of the Ukraine conflict*“ (Kizilova, 2025)

Duomenys: tyrime naudojami agreguoti makroekonominiai duomenys apie Lietuvos ekonomiką, apimantys pagrindinius ekonominės veiklos, darbo rinkos, išorės prekybos,

energetikos ir finansinius rodiklius. Duomenys gaunami iš tarptautinių institucijų (Pasaulio banko, tarptautinių statistikos šaltinių) ir oficialių statistinių duomenų bazių. Pabėgėlių iš Ukrainos poveikis nėra analizuojamas mikro lygmeniu – migracija iš Ukrainos į Lietuvą įtraukiama kaip agreguotas imigrantų skaičiaus rodiklis, naudojamas vertinant bendrą ekonominį poveikį šalies mastu. Tyrime nenaudojami individualūs namų ūkių ar asmenų duomenys.

Duomenų laikotarpis: analizė apima ilgąjį laikotarpį nuo 2002 m. iki 2023 m., leidžiantį palyginti Lietuvos ekonomikos raidą iki karo Ukrainoje, karo eskalacijos laikotarpiu po 2014 m. ir po plataus masto Rusijos invazijos 2022 m. Toks laikotarpio pasirinkimas sudaro prielaidas įvertinti tiek struktūrinius, tiek trumpalaikius geopolitinio konflikto padarinius Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo metodas: tyrime taikomas mišrus kiekybinių metodų rinkinys. Pirmiausia atliekama aprašomoji statistinė analizė, leidžianti identifikuoti pagrindines ekonominių rodiklių tendencijas. Toliau naudojama Pearson koreliacijos analizė, siekiant įvertinti ryšių kryptį ir stiprumą tarp ekonomikos augimo ir pasirinktų aiškinamųjų kintamųjų. Reikšmingiems ryšiams patikrinti taikomi t-Student kriterijai. Antrame etape sudaromi regresiniai modeliai – tiek tiesiniai, tiek netiesiniai – vertinant karo Ukrainoje kontekste svarbių veiksnių poveikį Lietuvos ekonomikos augimui. Papildomai taikomas struktūrinių lygčių modeliavimas (SEM), leidžiantis įvertinti kelių tarpusavyje susijusių kintamųjų bendrą poveikį ekonomikos augimui ir nustatyti tiesioginius bei netiesioginius ryšius. Modelių tinkamumas tikrinamas naudojant F testus, R^2 rodiklius ir chi kvadrato kriterijų.

Vertinami rodikliai: pagrindinis priklausomas kintamasis tyrime yra realusis BVP augimas. Tarp pagrindinių aiškinamųjų kintamųjų įtraukiami: imigrantų iš Ukrainos skaičius, karinės išlaidos, karinė parama Ukrainai, tiesioginės užsienio investicijos, infliacija, ilgalaikės palūkanų normos, nedarbo lygis, verslo pasitikėjimo indeksas, Lietuvos–Ukrainos ir Lietuvos–Rusijos prekybos rodikliai (importas ir eksportas), atsinaujinančių energijos išteklių vartojimas. Šie rodikliai naudojami siekiant įvertinti, per kokius kanalus geopolitinis konfliktas ir su juo susijusi migracija veikia Lietuvos ekonomikos augimą.

1 lentelė

Laiko eilučių stacionarumo testų ADF ir KPSS rezultatai

Kintamasis	ADF p-reikšmė	ADF išvada	KPSS p-reikšmė	KPSS išvada	Metodinis sprendimas
ref	0,013	Stacionarus	0,070	Stacionarus	Stacionarus
darbo_jega_sk_pok	0,873	Nestacionarus	0,1	Stacionarus	Laikomas stacionariu
darbo_jega_mot_sk_pok	0,5096	Nestacionarus	0,09017	Stacionarus	Laikomas stacionariu
darbo_jega_vyr_sk_pok	0,9034	Nestacionarus	0,1	Stacionarus	Laikomas stacionariu
darbo_val_met_pok	0,3187	Nestacionarus	0,1	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_bendras_pok	0,231	Nestacionarus	0,049	Ribinis	Laikomas stacionariu
uzt_A_pok	0,247	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_B_to_E_pok	0,990	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_C_pok	0,990	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_F_pok	0,595	Nestacionarus	0,090	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_G_H_I_pok	0,338	Nestacionarus	0,090	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_J_pok	0,304	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_K_pok	0,901	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_L_pok	0,608	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_M_N_pok	0,373	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_O_P_Q_pok	0,186	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
uzt_R_to_U_pok	0,347	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
nedarbo_lygis	0,388	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
du_metinis_pok	0,010	Stacionarus	0,100	Stacionarus	Stacionarus
nu_vartojimo_islaidos_metinis_pok	0,378	Nestacionarus	0,100	Stacionarus	Laikomas stacionariu
grynoji_infliacija	0,023	Stacionarus	0,059	Stacionarus	Stacionarus
nuoma_metinis_pok	0,042	Stacionarus	0,100	Stacionarus	Stacionarus
busto_kaina_metinis_pok	0,487	Nestacionarus	0,085	Stacionarus	Laikomas stacionariu
pajamos	0,599	Nestacionarus	0,057	Stacionarus	Laikomas stacionariu
islaidos	0,765	Nestacionarus	0,053	Stacionarus	Laikomas stacionariu
balansas	0,038	Stacionarus	0,056	Stacionarus	Stacionarus
bvp	0,010	Stacionarus	0,100	Stacionarus	Stacionarus

Šaltinis: sudaryta autorės

1 lentelė

Tyrimo hipotezės ir jų pagrindimas mokslinėje literatūroje

Hipotezė	Autorius	Regionas	Poveikio kryptis	Kanalas	Autoriaus nurodyta poveikio priežastis (ir pritaikymas Lietuvai)
H1a Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos darbo rinkai.	Dumont, Lauren (2022)	ES	Nevienareikšmė	Darbo rinka	Laikinoji apsauga sudarė sąlygas greitam pabėgėlių išitraukimui į darbo rinką; poveikis pasireiškia per užimtumo, darbo jėgos ir d.u. prisitaikymą; analogiška institucinė aplinka egzistuoja Lietuvoje.
	Deimantas, Sanliturk (2023)	Baltijos šalys	Teigiama	Darbo rinka	Struktūrinis darbo jėgos trūkumas Baltijos šalyse sudarė sąlygas pabėgėlių absorbcijai; mechanizmas aktualus Lietuvos darbo rinkai.
	Kizilova (2022)	Lietuva	Teigiama	Darbo jėgos pasiūla	Pabėgėlių atvykimas didina darbo jėgos pasiūlą; poveikis gali pasireikšti per užimtumo ir darbo rinkos struktūros pokyčius.
	Kizilova, Kosormyhin, Pistunov (2023)	Lietuva	Nevienareikšmė	Darbo rinka	Staigus pabėgėlių šokas keičia darbo rinkos struktūrą ir sektorių pasiskirstymą; perkeliamas mažoms atviroms ekonomikoms, įskaitant Lietuvą.
H1b Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos vidaus paklausos dinamikai.	Dumont, Lauren (2022)	ES	Teigiama	Vidaus paklausa	Gyventojų skaičiaus augimas didina vartojimą; aktualu Lietuvai dėl pabėgėlių koncentracijos miestuose.
	Trojanek, Gluszak (2023)	Lenkija	Teigiama (lokal)	Būsto rinka	Vietinis paklausos šokas per būsto ir paslaugų rinkas; perkeliamas Lietuvos miestų kontekstui.
	Postepska, Voloshyna (2022)	Ukraina / CEE	Teigiama	Vartojimas	Pabėgėlių vartojimas trumpuoju laikotarpiu didina vidaus paklausą; analogiškas mechanizmas galimas Lietuvoje.
H1c Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos viešųjų finansų dinamikai.	Afonso, Gomes, Vasconcelos (2024)	ES	Nevienareikšmė, laikina	Viešieji finansai	Pradinės pabėgėlių priėmimo išlaidos ilgainiui gali būti kompensuojamos per užimtumą ir mokesčių bazės plėtrą; aktualu Lietuvai dėl panašios fiskalinės sistemos.
H1d Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos ekonomikos augimui.	Dumont, Lauren (2022)	ES	Silpnai teigiama	Ekonomikos augimas	BVP poveikis pasireiškia per darbo rinkos ir paklausos kanalus; būdinga mažoms atviroms ekonomikoms.
H1 Karo pabėgėlių iš Ukrainos srautai turėjo poveikį Lietuvos ekonomikai.	Dumont, Lauren (2022); Afonso, Gomes, Vasconcelos (2024); Botelho (2022); Trojanek, Gluszak (2023); Kizilova ir kt. (2023)	ES	Nevienareikšmė	Keli kanalai	Literatūra rodo, kad pabėgėlių poveikis ekonomikai formuojasi per kelių kanalų sąveiką: darbo rinkos prisitaikymą, vidaus paklausos pokyčius, fiskalinius efektus ir jų netiesioginę įtaką ekonomikos augimui.

Šaltinis: sudaryta autorės

1a lentelė

Darbo rinkos kanalo tyrimo kintamieji

Kintamasis	Vaidmuo analizėje	Aprašymas	Matavimo vienetai
ref	Pagrindinis	Karo pabėgėlių iš Ukrainos, gyvenančių Lietuvoje, skaičius	Asmenų skaičius
darbo_jega	Tarpinis	Bendra darbo jėga Lietuvoje	Tūkst. asmenų
darbo_jega_mot	Tarpinis	Moterų darbo jėga	Tūkst. asmenų
darbo_jega_vyr	Tarpinis	Vyrų darbo jėga	Tūkst. asmenų
darbo_jega_sk_pok	Pagrindinis	Bendros darbo jėgos metinis pokytis	Tūkst. asmenų
darbo_jega_mot_sk_pok	Pagrindinis	Moterų darbo jėgos metinis pokytis	Tūkst. asmenų
darbo_jega_vyr_sk_pok	Pagrindinis	Vyrų darbo jėgos metinis pokytis	Tūkst. asmenų
uzt_bendras_pok	Pagrindinis / tarpinis	Bendro užimtumo metinis pokytis	Tūkst. asmenų
nedarbo_lygis	Tarpinis	Nedarbo lygis	Proc.
du_metinis_pok	Pagrindinis	Vidutinio darbo užmokesčio metinis augimas	Eur
darbo_val_metinis_pok	Pagrindinis	Dirbtų valandų, tenkančių vienam darbuotojui, metinis pokytis	Valandos
uzt_A_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis žemės ūkyje (A)	Tūkst. asmenų
uzt_B_to_E_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis pramonėje (B–E)	Tūkst. asmenų
uzt_C_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis apdirbamojoje gamyboje (C)	Tūkst. asmenų
uzt_F_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis statybos sektoriuje (F)	Tūkst. asmenų
uzt_G_H_I_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis prekybos, transporto ir apgyvendinimo sektoriuose (G–H–I)	Tūkst. asmenų
uzt_J_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis informacijos ir ryšių veikloje (J)	Tūkst. asmenų
uzt_K_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis finansinės ir draudimo veiklos sektoriuje (K)	Tūkst. asmenų
uzt_L_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis nekilnojamojo turto veikloje (L)	Tūkst. asmenų
uzt_M_N_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis profesinių ir administracinių paslaugų sektoriuose (M–N)	Tūkst. asmenų
uzt_O_P_Q_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis viešojo administravimo, švietimo ir sveikatos srityse (O–P–Q)	Tūkst. asmenų
uzt_R_to_U_pok	Pagrindinis (sektorinis)	Užimtumo metinis pokytis kitų paslaugų sektoriuose (R–U)	Tūkst. asmenų
comp_*	Pagalbiniai	Struktūrinės dekompozicijos komponentai (tiesioginis ir netiesioginis pabėgėlių poveikis)	Atitinka rodiklio vienetą
*_fitted	Pagalbiniai	Modeliu implikuoti pabėgėlių poveikiai	Atitinka rodiklio vienetą

Šaltinis: sudaryta autorės

1b lentelė

Vartojimo ir infliacijos kanalo tyrimo kintamieji

Kintamasis	Vaidmuo analizėje	Aprašymas	Matavimo vienetai
ref	Pagrindinis	Karo pabėgėlių iš Ukrainos, gyvenančių Lietuvoje, skaičius	Asmenų skaičius
nu_vartojimo_islaidos_metinis_pok	Pagrindinis	Namų ūkių realių vartojimo išlaidų metinis pokytis	Procentiniai punktai
grynoji_infliacija	Pagrindinis	Grynosios infliacijos metinis pokytis (ketvirtinis vidurkis)	Procentiniai punktai
uzt_bendras_pok	Tarpinis	Bendro užimtumo metinis pokytis	Tūkst. asmenų
du_metinis_pok	Tarpinis	Vidutinio darbo užmokesčio metinis pokytis	Eurai
nuoma_metinis_pok	Tarpinis	Nuomos kainų metinis pokytis	Procentiniai punktai
busto_kaina_metinis_pok	Tarpinis	Būsto pirkimo kainų metinis pokytis	Eurai
comp_*	Pagalbiniai	Struktūrinės dekompozicijos komponentai	Atitinka analizuojamo rodiklio vienetų
*_fitted	Pagalbiniai	Modeliu implikuotas pabėgėlių poveikis	Atitinka analizuojamo rodiklio vienetų

Šaltinis: sudaryta autorės

1c lentelė

Viešųjų finansų kanalo tyrimo kintamieji

Kintamasis	Vaidmuo analizėje	Aprašymas	Matavimo vienetai
ref	Pagrindinis	Karo pabėgėlių iš Ukrainos, gyvenančių Lietuvoje, skaičius	Asmenų skaičius
pajamos	Pagrindinis	Valdžios sektoriaus pajamų metinis pokytis	Procentiniai punktai
islaidos	Pagrindinis	Valdžios sektoriaus išlaidų metinis pokytis	Procentiniai punktai
balansas	Pagrindinis	Fiskalinis balansas	proc. nuo BVP
uzt_bendras_pok	Tarpinis	Bendro užimtumo metinis pokytis	Tūkst. asmenų
du_metinis_pok	Tarpinis	Vidutinio darbo užmokesčio metinis pokytis	Eurai
comp_*	Pagalbiniai	Struktūrinės dekompozicijos komponentai	Atitinka analizuojamo rodiklio vienetų
*_fitted	Pagalbiniai	Modeliu implikuotas pabėgėlių poveikis	Atitinka analizuojamo rodiklio vienetų

Šaltinis: sudaryta autorės

1d lentelė*Ekonomikos augimo kanalo tyrimo kintamieji*

Kintamasis	Vaidmuo analizėje	Aprašymas	Matavimo vienetai
ref	Pagrindinis	Karo pabėgėlių iš Ukrainos, gyvenančių Lietuvoje, skaičius	Asmenų skaičius
bvp	Pagrindinis	Realiojo BVP metinis pokytis	Procentiniai punktai
uzt_bendras_pok	Tarpinis	Bendro užimtumo metinis pokytis	Tūkst. asmenų
du_metinis_pok	Tarpinis	Vidutinio darbo užmokesčio metinis pokytis	Eurai
nu_vartojimo_islaidos_metinis_pok	Tarpinis	Namų ūkių vartojimo išlaidų metinis pokytis	Procentiniai punktai
balansas	Tarpinis	Valdžios sektoriaus fiskalinis balansas	proc. nuo BVP
comp_tiesioginis_bvp	Pagalbinis	Tiesioginis pabėgėlių poveikio komponentas (ref – BVP)	Procentiniai punktai
comp_uzt_bvp	Pagalbinis	Netiesioginis poveikis per užimtumą (ref – uzt – BVP)	Procentiniai punktai
comp_du_bvp	Pagalbinis	Netiesioginis poveikis per darbo užmokestį (ref – DU – BVP)	Procentiniai punktai
comp_vart_bvp	Pagalbinis	Netiesioginis poveikis per vartojimą (ref – vartojimas – BVP)	Procentiniai punktai
comp_bal_bvp	Pagalbinis	Netiesioginis poveikis per fiskalinį balansą (ref – balansas – BVP)	Procentiniai punktai
bvp_fitted	Pagalbinis	Modeliu implikuotas bendras pabėgėlių poveikis BVP metiniam pokyčiui	Procentiniai punktai

Šaltinis: sudaryta autorės

1 lentelė

Darbo rinkos kanalo empiriniai modeliai ir rezultatai

Modelis / kanalas	Priklausomas kintamasis	Pagrindinis kintamasis	Koeficientas	Koeficiento p-reikšmė	Statistinis reikšmingumas
Darbo jėga (pagal lytį)					
Tiesioginis poveikis	Bendra darbo jėga	Pabėgėliai (ref)	6.47e-08	0.8801	Nereikšmingas
Tiesioginis poveikis	Moterų darbo jėga	Pabėgėliai (ref)	1.51e-06	0.0544	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	Vyrų darbo jėga	Pabėgėliai (ref)	-1.38e-06	0.0896	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Užimtumas (pagal užimtumą ekonominės veiklos sektoriuose)					
Tiesioginis poveikis	A sekt. (žemės ūkis)	Pabėgėliai (ref)	4.03e-04	0.0113	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	B-E sekt. (pramonė)	Pabėgėliai (ref)	-4.11e-05	0.5860	Nereikšmingas
Tiesioginis poveikis	C sekt. (apdirbamoji gamyba)	Pabėgėliai (ref)	-3.04e-05	0.6936	Nereikšmingas
Tiesioginis poveikis	F sekt. (statyba)	Pabėgėliai (ref)	4.29e-04	0.00493	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	G-H-I sekt. (prekyba, transportas, apgyvendinimas)	Pabėgėliai (ref)	2.21e-04	0.00492	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	J sekt. (informacija ir ryšiai)	Pabėgėliai (ref)	4.42e-04	0.00380	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	K sekt. (finansai ir draudimas)	Pabėgėliai (ref)	7.02e-04	0.0347	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	L sekt. (nekilnojamas turtas)	Pabėgėliai (ref)	7.68e-04	0.1318	Nereikšmingas
Tiesioginis poveikis	M-N sekt. (profesinės ir administracinės paslaugos)	Pabėgėliai (ref)	-2.66e-04	0.2017	Nereikšmingas
Tiesioginis poveikis	O-P-Q sekt. (kitos paslaugos)	Pabėgėliai (ref)	6.57e-05	0.3801	Nereikšmingas
Tiesioginis poveikis	R-U sekt. (viešosios paslaugos)	Pabėgėliai (ref)	4.94e-04	0.00613	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Užimtumas ir nedarbas					
Tiesioginis poveikis	Užimtumas	Pabėgėliai (ref)	0.000149	0.000871	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Tiesioginis poveikis	Nedarbo lygis	Pabėgėliai (ref)	-0.0000375	0.0921	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Nedarbas – užimtumas	Užimtumas	Nedarbo lygis	-1.422	0.0228	Reikšmingas 5 proc. lygiu

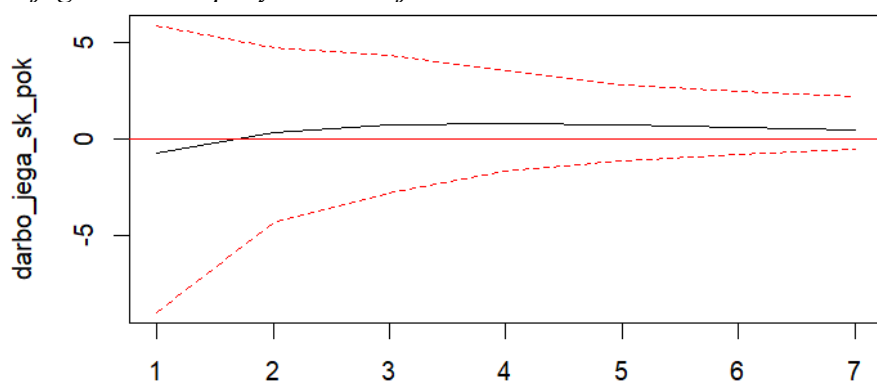
1 lentelės tęsinys

Modelis / kanalas	Priklausomas kintamasis	Pagrindinis kintamasis	Koeficientas	Koeficiento p-reikšmė	Statistinis reikšmingumas
Darbo užmokestis					
Tiesioginis poveikis	Darbo užmokestis	Pabėgėliai (ref)	-0.01545	0.00416	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Netiesioginis: nedarbas – d.u.	Darbo užmokestis	Nedarbo lygis	144.6	0.0480	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Darbo intensyvumas					
Tiesioginis poveikis	Dirbtos valandos	Pabėgėliai (ref)	0.0002226	0.00352	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Netiesioginis: užimtumas – valandos	Dirbtos valandos	Užimtumas	0.753	0.054	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Dinaminiai modeliai (VAR)					
VAR(1): bendra darbo jėga (p-reikšmė 0,0089 – reikšmingas)	Darbo jėga	ref(t-1)	0.000064	0.0488	Reikšmingas 5 proc. lygiu
		Darbo jėga(t-1)	0.7253	0.0079	Reikšmingas 1 proc. lygiu
VAR(1): moterų darbo jėga (p-reikšmė 0,00065 – reikšmingas)	Darbo jėga (mot.)	ref(t-1)	0.000176	0.0063	Reikšmingas 1 proc. lygiu
		Mot. darbo jėga(t-1)	0.3936	0.0513	Reikšmingas 10 proc. lygiu
VAR(1): vyrų darbo jėga (p-reikšmė 0,0037 – nereikšmingas)	Darbo jėga (vyr.)	ref(t-1)	-0.000019	0.7565	Nereikšmingas
		Vyr. darbo jėga(t-1)	0.8414	0.00255	Reikšmingas 1 proc. lygiu
VAR(1): užimtumas (p-reikšmė 0,000006 – reikšmingas)	Užimtumas	ref(t-1)	0.000106	0.00391	Reikšmingas 1 proc. lygiu
		Užimtumas(t-1)	0.3924	0.0375	Reikšmingas 5 proc. lygiu
VAR(1): nedarbo lygis (p-reikšmė 0,042 – reikšmingas)	Nedarbo lygis	ref(t-1)	-0.000539	0.0268	Reikšmingas 5 proc. lygiu
		Nedarbo lygis(t-1)	0.02898	0.914	Nereikšmingas
VAR(1): darbo užmokestis (p-reikšmė 0,000006 – reikšmingas)	Darbo užmokestis	ref(t-1)	-0,001003	0,459	Nereikšmingas
		DU(t-1)	0.9393	5.5e-08	Reikšmingas 1 proc. lygiu
VAR(1): dirbtos valandos (p-reikšmė 0,3196 – nereikšmingas)	Dirbtos valandos	ref(t-1)	0,0000464	0,596	Nereikšmingas
		Dirbtos val.(t-1)	0,1337	0,678	Nereikšmingas
VAR(2): dirbtos valandos (p-reikšmė 0,48 – nereikšmingas)	Dirbtos valandos	ref(t-1)	0,00051	0,367	Nereikšmingas
		Dirbtos val.(t-1)	-0,0645	0,834	Nereikšmingas
		ref(t-2)	-0,000204	0,495	Nereikšmingas
		Dirbtos val.(t-2)	-0,45438	0,145	Nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės

1a paveikslas

IRF: darbo jėgos metinio pokyčio reakcija

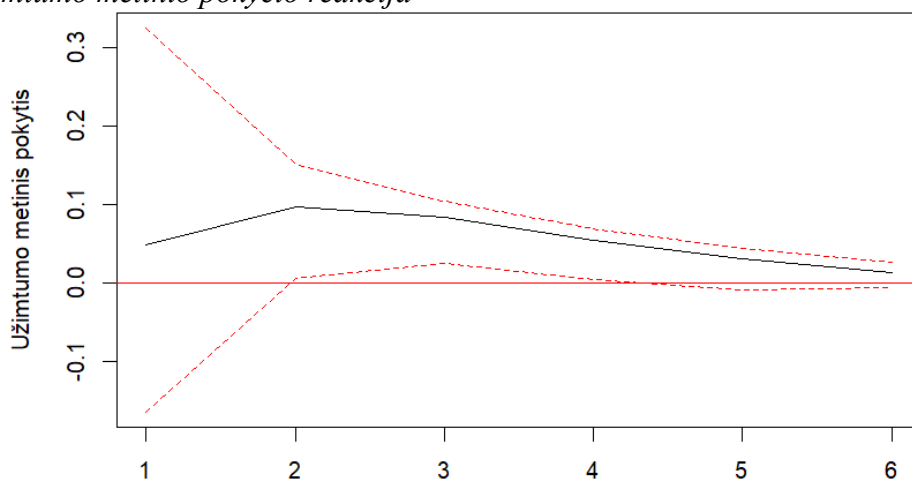

95 % Bootstrap CI, 500 runs

Šaltinis: sudaryta autorės

1b paveikslas

IRF: užimtumo metinio pokyčio reakcija

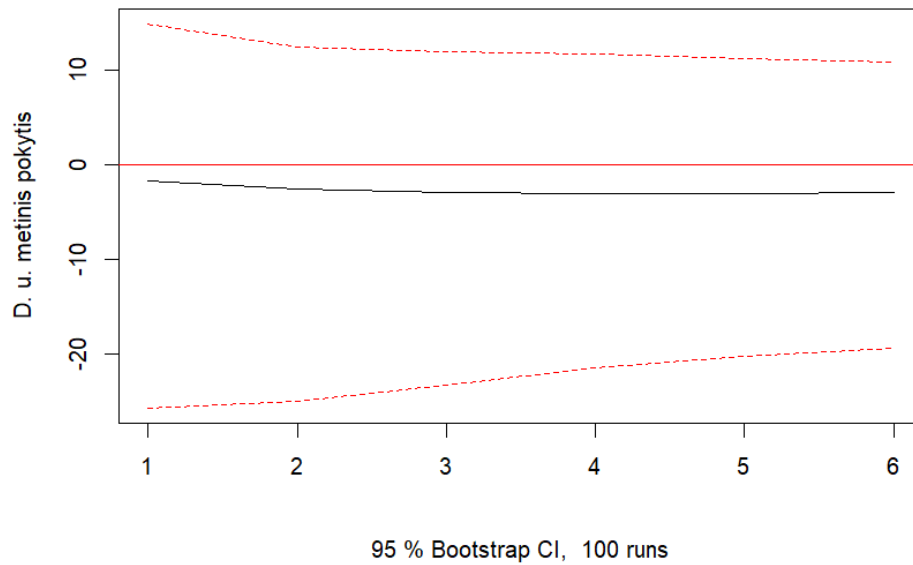

95 % Bootstrap CI, 100 runs

Šaltinis: sudaryta autorės

1c paveikslas

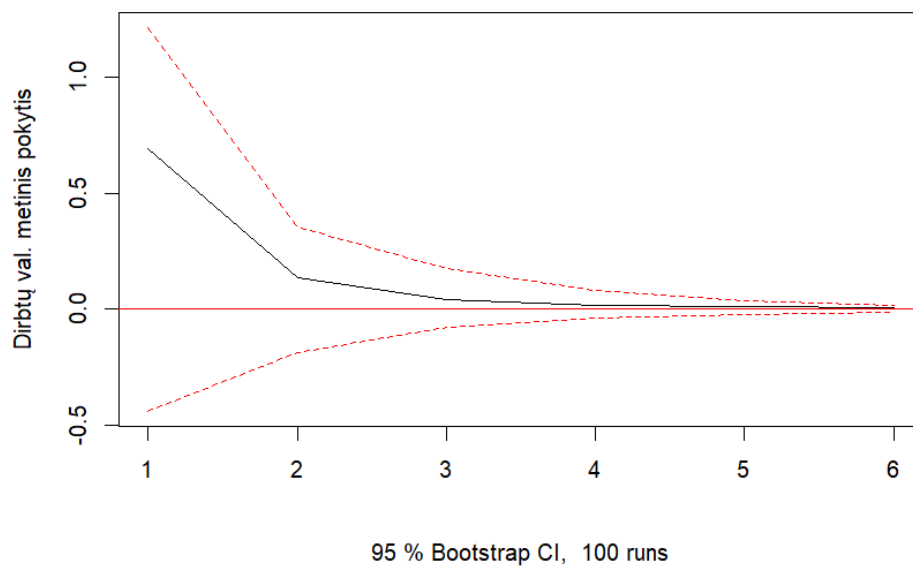
IRF: darbo užmokesčio metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autorės

1d paveikslas

IRF: dirbtų valandų skaičiaus metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autore

1 lentelė*Poveikio vartojimui ir infliacijai modelių rezultatai*

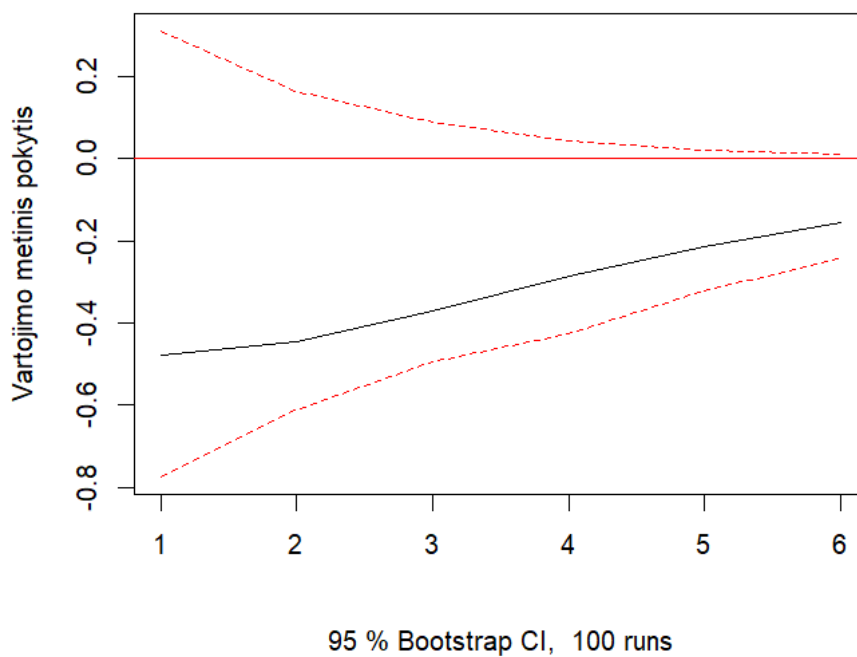
Modelis / kanalas	Priklausomas kintamasis	Pagrindinis kintamasis	Koeficientas	Koeficiento p-reikšmė	Statistinis reikšmingumas
Poveikis vartojimui					
Tiesioginis poveikis	Vartojimas	Pabėgėliai (ref)	0.0001163	0.0624	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Netiesioginis: pabėgėliai – užimtumas	Užimtumas	Pabėgėliai (ref)	0.0001490	0.000871	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Užimtumas – vartojimas	Vartojimas	Užimtumas	0.2018	0.566	Nereikšmingas
Netiesioginis: pabėgėliai – DU	Darbo užmokestis	Pabėgėliai (ref)	–0.01545	0.00416	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Darbo užmokestis – vartojimas	Vartojimas	Darbo užmokestis	0.001712	0.5787	Nereikšmingas
Poveikis infliacijai					
Tiesioginis poveikis	Infliacija	Pabėgėliai (ref)	0.0001741	0.2245	Nereikšmingas
Netiesioginis: vartojimas – infliacija	Infliacija	Vartojimas	–1.1532	0.0547	Silpnai reikšmingas (10 proc.)
Netiesioginis: užimtumas – infliacija	Infliacija	Užimtumas	1.5685	0.02552	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Netiesioginis: DU – infliacija	Infliacija	Darbo užmokestis	–0.01939	0.000196	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Būsto rinka					
Pabėgėliai – nuomos kainos	Nuomos kainos	Pabėgėliai (ref)	–0,000027	0.144	Nereikšmingas
Pabėgėliai – būsto pirkimo kainos	Būsto kainos	Pabėgėliai (ref)	–0,017	0.002377	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Nuomos kainos – infliacija	Infliacija	Nuomos kainos	–3,369	0.109	Nereikšmingas
Būsto kainos – infliacija	Infliacija	Būsto kainos	–0,0166	0.00144	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Dinaminiai modeliai (VAR)					
VAR(1): pabėgėliai ir vartojimas (p-reikšmė 0,0116 – reikšmingas)	Vartojimas	ref(t–1)	–0.0000959	0.0565	Reikšmingas 10 proc. lygiu
		Vartojimas(t–1)	0.7464	0.00354	Reikšmingas 1 proc. lygiu
VAR(1): pabėgėliai ir infliacija (p-reikšmė 0,0000014 – reikšmingas)	Infliacija	ref(t–1)	0.0001355	0.0113	Reikšmingas 5 proc. lygiu
		Infliacija(t–1)	0.8722	2.06e–06	Reikšmingas 1 proc. lygiu

Šaltinis: sudaryta autorės

Pastaba: lentelėje pateiktos p-reikšmės atitinka pagrindinių aiškinamųjų kintamųjų koeficientus. Modelių bendras statistinis reikšmingumas vertintas papildomai. Tais atvejais, kai OLS modelyje naudojamas vienas aiškinamasis kintamasis, koeficiento ir modelio statistinis reikšmingumas sutampa, nes F-testo ir t-testo rezultatai yra ekvivalentiški.

1a paveikslas

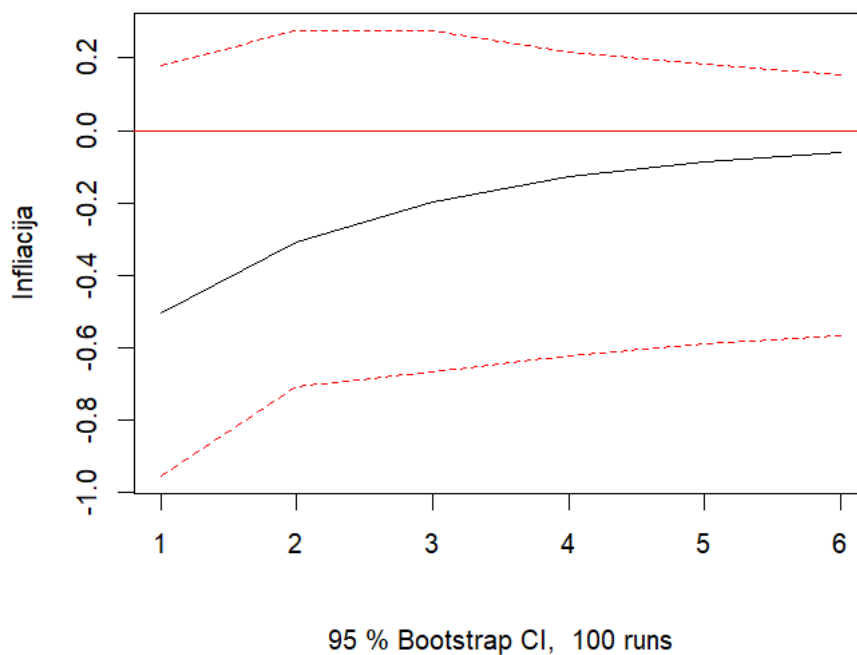
IRF: namų ūkių vartojimo metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autorės

1b paveikslas

IRF: infliacijos metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autorės

1 lentelė*Poveikio viešiesiems finansams modelių rezultatai*

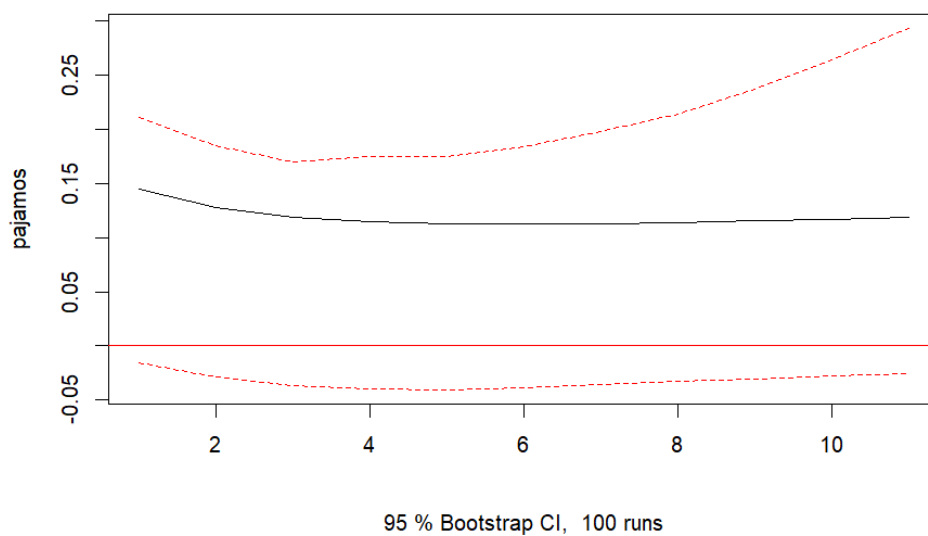
Modelis / kanalas	Priklausomas kintamasis	Pagrindinis kintamasis	Koeficientas	Koeficiento p-reikšmė	Statistinis reikšmingumas
Biudžeto pajamos					
Tiesioginis poveikis	Pajamos	Pabėgėliai (ref)	-0.0000425	0.158	Nereikšmingas
Netiesioginis: pabėgėliai – užimtumas	Užimtumas	Pabėgėliai (ref)	0.0001490	0.000871	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Užimtumas – pajamos	Pajamos	Užimtumas	-0.3879	0.00633	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Netiesioginis: pabėgėliai – DU	Darbo užmokestis	Pabėgėliai (ref)	-0.01545	0.00416	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Darbo užmokestis – pajamos	Pajamos	Darbo užmokestis	0.004523	3.73e-06	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Biudžeto išlaidos					
Tiesioginis poveikis	Išlaidos	Pabėgėliai (ref)	-0.0000916	0.0463	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Netiesioginis: užimtumas – išlaidos	Išlaidos	Užimtumas	-0.7580	0.000132	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Fiskalinis balansas					
Tiesioginis poveikis	Fiskalinis balansas	Pabėgėliai (ref)	0.0000500	0.01639	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Pajamos – fiskalinis balansas	Fiskalinis balansas	Pajamos	-0.5459	0.00305	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Išlaidos – fiskalinis balansas	Fiskalinis balansas	Išlaidos	-0.4276	6.49e-06	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Dinaminiai modeliai (VAR)					
VAR(1): pabėgėliai ir pajamos (p-reikšmė 8e-8 – reikšmingas)	Pajamos	ref(t-1)	-0.0000223	0.0107	Reikšmingas 5 proc. lygiu
		Pajamos(t-1)	1.027	1.23e-07	Reikšmingas 1 proc. lygiu
VAR(1): pabėgėliai ir išlaidos (p-reikšmė 0,000012 – reikšmingas)	Išlaidos	ref(t-1)	-0.0000580	0.01745	Reikšmingas 5 proc. lygiu
		Išlaidos(t-1)	0.8150	0.000167	Reikšmingas 1 proc. lygiu
VAR(1): pabėgėliai ir fiskalinis balansas (p-reikšmė 0,00022 – reikšmingas)	Fiskalinis balansas	ref(t-1)	0.0000503	0.00451	Reikšmingas 1 proc. lygiu
		Balansas(t-1)	0.3732	0.07884	Reikšmingas 10 proc. lygiu

Šaltinis: sudaryta autorės

Pastaba: lentelėje pateiktos p-reikšmės atitinka pagrindinių aiškinamųjų kintamųjų koeficientus. Modelių bendras statistinis reikšmingumas vertintas papildomai. Tais atvejais, kai OLS modelyje naudojamas vienas aiškinamasis kintamasis, koeficiento ir modelio statistinis reikšmingumas sutampa, nes F-testo ir t-testo rezultatai yra ekvivalentiški.

1a paveikslas

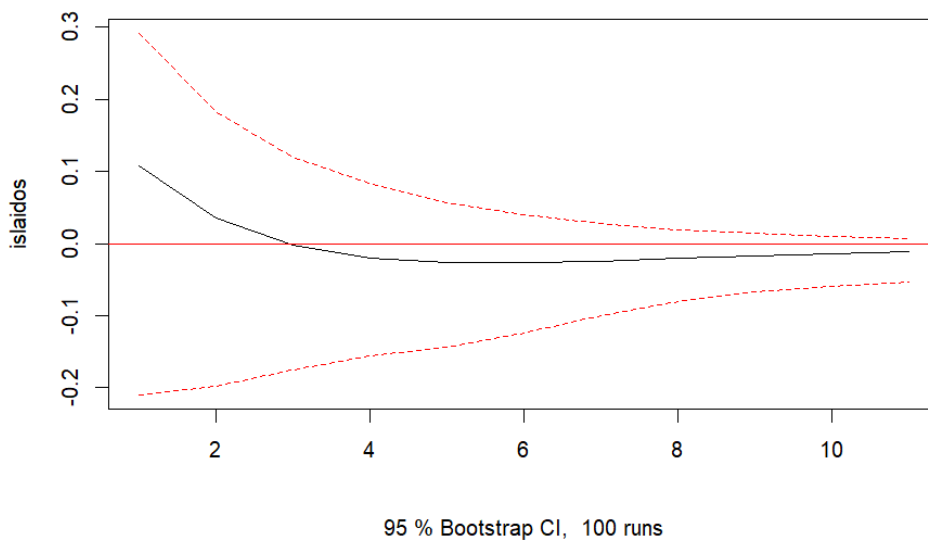
IRF: valdžios sektoriaus pajamų metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autorės

1b paveikslas

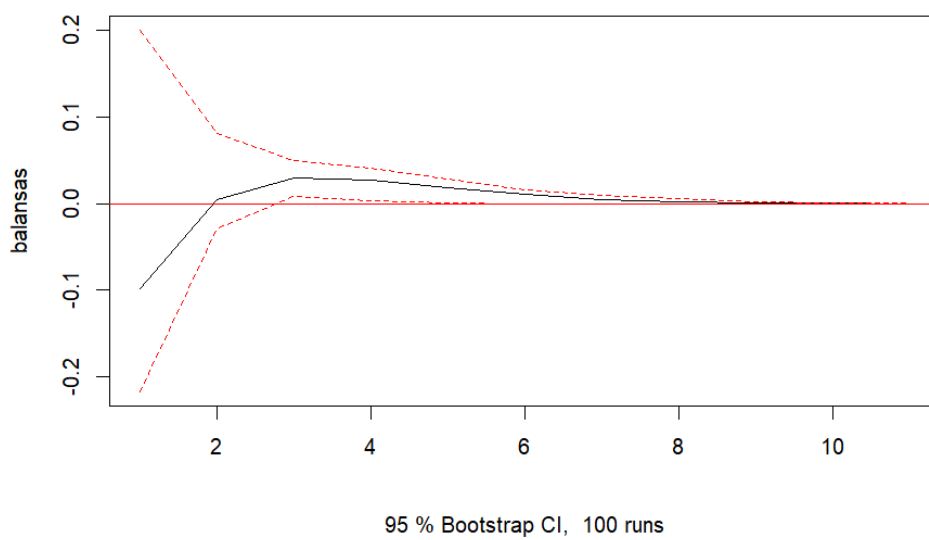
IRF: valdžios sektoriaus išlaidų metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autorės

1c paveikslas

IRF: fiskalinio balanso metinio pokyčio reakcija

Šaltinis: sudaryta autorės

1 lentelė*Poveikio ekonomikos augimui modelių rezultatai*

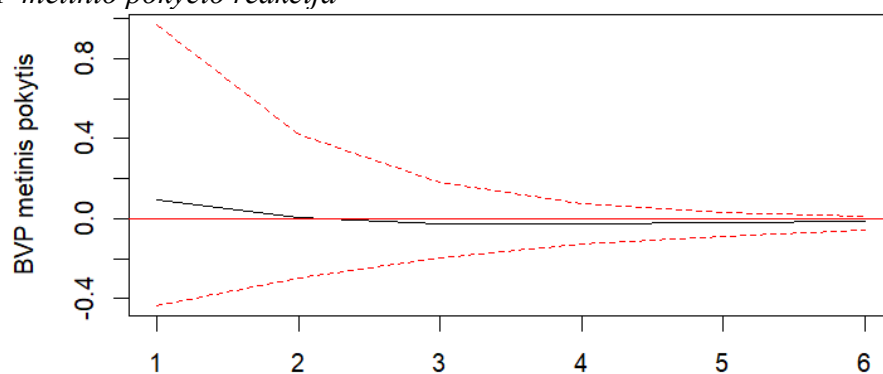
Modelis / kanalas	Priklausomas kintamasis	Pagrindinis kintamasis	Koeficientas	Koeficiento p-reikšmė	Statistinis reikšmingumas
Tiesioginis poveikis	BVP	Pabėgėliai (ref)	0.0000853	0.0682	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Darbo rinka – užimtumas	Užimtumas	Pabėgėliai (ref)	0.0001490	0.000871	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Užimtumas – BVP	BVP	Užimtumas	0.1069	0.6852	Nereikšmingas
Darbo rinka – darbo užmokestis	Darbo užmokestis	Pabėgėliai (ref)	–0.01545	0.00416	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Darbo užmokestis – BVP	BVP	Darbo užmokestis	0.001131	0.6238	Nereikšmingas
Vidaus paklausa – vartojimas	Vartojimas	Pabėgėliai (ref)	0.0001163	0.0624	Reikšmingas 10 proc. lygiu
Vartojimas – BVP	BVP	Vartojimas	0.6518	4.65e–05	Reikšmingas 1 proc. lygiu
Fiskalinis kanalas	Fiskalinis balansas	Pabėgėliai (ref)	0.0000500	0.01639	Reikšmingas 5 proc. lygiu
Fiskalinis balansas – BVP	BVP	Fiskalinis balansas	0.1167	0.8527	Nereikšmingas
VAR(1): dinaminis ryšys (p-reikšmė 8e-8 – reikšmingas)	BVP	ref(t–1)	–0.0000506	0.2717	Nereikšmingas
		BVP(t–1)	0.5567	0.0892	Reikšmingas 10 proc. lygiu

Šaltinis: sudaryta autorės

Pastaba: lentelėje pateiktos p-reikšmės atitinka pagrindinių aiškinamųjų kintamųjų koeficientus. Modelių bendras statistinis reikšmingumas vertintas papildomai. Tais atvejais, kai OLS modelyje naudojamas vienas aiškinamasis kintamasis, koeficiento ir modelio statistinis reikšmingumas sutampa, nes F-testo ir t-testo rezultatai yra ekvivalentiški.

1 paveikslas

IRF: BVP metinio pokyčio reakcija

95 % Bootstrap CI, 100 runs

Šaltinis: sudaryta autorės

1 lentelė

Poveikio nagrinėjamiems ekonominiam kanalams įvertinimo rezultatai

Analizės kanalas	Empiriniai rezultatai	Ekonominė interpretacija	Galutinė išvada (poveikis ir reikšmingumas)
Darbo rinka			
Darbo jėga (OLS)	Agreguotas pabėgėlių poveikis darbo jėgai statistiškai nereikšmingas; nustatytas teigiamas poveikis moterų darbo jėgai ir neigiamas poveikis vyrų darbo jėgai ($p < 0,10$).	Priešingų krypčių poveikiai pagal lytį tarpusavyje kompensuojasi agreguotame rodiklyje.	Egzistuoja struktūrinis, bet ne agreguotas poveikis darbo jėgai. Dinaminis poveikis silpnas ir nestabilus.
Darbo jėga (VAR)	Pabėgėlių poveikis darbo jėgai silpnas ir ribinio reikšmingumo ($p < 0,10$).	Darbo jėgos dinamikoje pabėgėlių poveikis neišsilaiko ilginiui.	
Užimtumas (OLS)	Pabėgėlių srautai statistiškai reikšmingai didina užimtumą ($p < 0,01$).	Papildoma darbo jėga sėkmingai įtraukiama į darbo rinką be vietinių darbuotojų išstūmimo.	
Užimtumas (VAR)	Reikšmingas teigiamas pabėgėlių poveikis užimtumui su laiko vėlavimu ($p < 0,01$).	Užimtumo reakcija yra dinamiška ir išlieka trumpuoju laikotarpiu.	Egzistuoja teigiamas ir statistiškai reikšmingas (trumpalaikis) poveikis
Darbo užmokestis (OLS)	Nustatytas neigiamas ir statistiškai reikšmingas pabėgėlių poveikis darbo užmokesčiui ($p < 0,01$).	Padidėjusi darbo pasiūla mažina darbo rinkos įtampą ir lėtina atlyginimų augimą.	Egzistuoja trumpalaikis neigiamas pabėgėlių poveikis darbo užmokesčiui, kuris ilginiui neišlieka statistiškai reikšmingas
Darbo užmokestis (VAR)	Dinaminiam modelyje pabėgėlių poveikis darbo užmokesčiui nereikšmingas.	Darbo užmokesčio dinamiką lemia pats darbo užmokesčio kintamasis, o pabėgėlių efektas neišlieka laike.	
Vartojimas ir infliacija			
Vartojimas (OLS)	Pabėgėlių srautai turi teigiamą ir silpnai reikšmingą poveikį vartojimui ($p < 0,10$).	Pabėgėliai veikia kaip papildomi vartotojai, stiprindami vidaus paklausą.	Egzistuoja teigiamas, bet silpnai statistiškai reikšmingas pabėgėlių poveikis vartojimui, pasireiškiantis trumpuoju laikotarpiu
Vartojimas (VAR)	Nustatytas silpnai reikšmingas poveikis vartojimui su laiko vėlavimu ($p < 0,10$).	Poveikis vartojimui pasireiškia palaipsniui integracijos metu.	
Infliacija (OLS)	Tiesioginis pabėgėlių poveikis infliacijai statistiškai nereikšmingas.	Infliaciją lemia išoriniai kainų šokai, o ne migracijos veiksnys.	Nors tiesioginis pabėgėlių poveikis infliacijai nėra statistiškai reikšmingas, VAR modeliai atskleidžia trumpalaikį infliacijos padidėjimą, susijusį su vartojimo ir užimtumo reakcija
Infliacija (VAR)	Reikšmingas pabėgėlių poveikis infliacijai trumpuoju laikotarpiu ($p < 0,05$).	Dinaminiai efektai rodo laikiną kainų reakciją per paklausos ir darbo rinkos kanalus.	
Viešieji finansai			
Valdžios sektoriaus pajamos (OLS)	Tiesioginis poveikis nereikšmingas; netiesioginis per užimtumą ir darbo užmokesį reikšmingas ($p < 0,01$).	Fiskalinė grąža formuojasi per darbo rinkos integraciją.	Tiesioginis pabėgėlių poveikis biudžeto pajamoms statiniuose modeliuose statistiškai nereikšmingas, tačiau dinaminė analizė rodo trumpalaikį teigiamą pajamų augimą, pasireiškiantį per užimtumo ir darbo užmokesčio kanalus
Valdžios sektoriaus pajamos (VAR)	Reikšmingas pabėgėlių poveikis pajamoms su laiko vėlavimu ($p < 0,05$).	Didėjantis ekonominis aktyvumas palaipsniui didina biudžeto pajamas.	

1 lentelės tęsinys

Analizės kanalas	Empiriniai rezultatai	Ekonominė interpretacija	Galutinė išvada (poveikis ir reikšmingumas)
Valdžios sektoriaus išlaidos (OLS)	Nustatytas statistiškai reikšmingas išlaidų didėjimas ($p < 0,05$).	Pradiniai integracijos kaštai didina viešąsias išlaidas.	Egzistuoja trumpalaikis statistiškai reikšmingas teigiamas pabėgėlių poveikis biudžeto išlaidoms;
Valdžios sektoriaus išlaidos (VAR)	Reikšmingas pabėgėlių poveikis išlaidoms ($p < 0,05$).	Išlaidų efektas susijęs su laikina adaptacijos faze.	dinamiame modelyje poveikis nėra ilgalaikis.
Fiskalinis balansas (OLS)	Tiesioginis pabėgėlių poveikis fiskaliniam balansui teigiamas ir reikšmingas ($p < 0,05$).	Pajamų augimas ilginiui kompensuoja pradinės išlaidas.	Pabėgėlių srautai turi teigiamą ir statistiškai reikšmingą poveikį fiskaliniam balansui, kuris
Fiskalinis balansas (VAR)	Reikšmingas teigiamas pabėgėlių poveikis fiskaliniam balansui ($p < 0,01$).	Pabėgėliai netampa ilgalaikė fiskaline našta.	pasireiškia per pajamų augimo ir išlaidų stabilizavimo sąveiką tiek statiniuose, tiek dinaminiuose modeliuose
<i>Ekonomikos augimas</i>			
BVP (OLS)	Tiesioginis poveikis silpnai reikšmingas ($p < 0,10$); reikšmingas netiesioginis poveikis per vartojimą ($p < 0,01$).	Poveikis BVP realizuojasi per paklausos kanalą.	Tiesioginis pabėgėlių poveikis ekonomikos augimui yra silpnai statistiškai reikšmingas statiniuose modeliuose, tačiau dinamiškai neišlieka;
BVP (VAR)	Tiesioginis dinaminis pabėgėlių poveikis BVP nereikšmingas.	BVP dinamiką lemia cikliniai vidaus veiksniai.	pagrindinis teigiamas poveikis BVP realizuojasi netiesiogiai per vidaus paklausos (vartojimo) kanalą

Šaltinis: sudaryta autorės